

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AHMET OKTAY'IN ŞİİRLERİNİN TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Mehmet Arif ERZEN

Danışman

Doç. Dr. Zeki TAŞTAN

Bu çalışma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından 2010-SOB-YL011 numarasıyla desteklenmiştir.

VAN-2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMET OKTAY'IN HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİ.....	6
1. HAYATI.....	6
1.1. Ailesi, Çocukluğu ve Öğrenim Yılları	6
1.2. Askerliği, Evliliği ve İş Hayatı.....	7
2. SANATI.....	10
2.1. Edebiyata Yönelmesi.....	10
2.1.1. Onbeşinci Yıl Kahvesi.....	10
2.1.2. <i>Mavi</i> Dergisi.....	11
2.2. Edebi Şahsiyeti.....	13
3. ŞİİRLERİ.....	18
3.1. Şiir Kitapları.....	14
3.2. Aldığı Ödüller.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET OKTAY'IN ŞİİRLERİNİN TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....	23
1. BUNALIM.....	23
1.1. <i>Kent</i> Kaynaklı Bunalım.....	23
1.2. <i>Siyasi/Sosyal Koşulların</i> Beslediği Bunalım.....	32
2. YABANCILAŞMA.....	36
3. KORKU.....	41
4. ÖLÜM.....	45
5. ZULÜM / BASKI.....	50
6. YAŞAM MÜCADELESİ.....	52
7. YOKSULLUK.....	54
8. ANADOLU İNSANI.....	57
9. SAVAŞ.....	61
10. TOPLUMSAL / SİYASÎ OLAYLARA GÖNDERMELER.....	66

11. AŞK / SEVGİ	73
12. KADIN ve CİNSELLİK	77
13. KÜRТАJ	80
14. TANRITANIMAZLIK	88
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	92
ÖZET	95
ABSTRACT	96

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, 1950 sonrası Türk şiirinin üretken ve özgün şairlerinden Ahmet Oktay'ın şiirlerini içerik bakımından incelemek ve ağırlıklı olarak üzerinde durulan temaları belirleyerek bu temaların şairin şiirlerinde ele alınışını değerlendirmektir. Bizi bu çalışmayı yapmaya yönelten sebep, bugüne kadar Ahmet Oktay'ın şiirleri üzerine hazırlanmış herhangi bir akademik çalışma bulunmayışı ve bu eksikliğin giderilmesi yönündeki gerekliliktir. Çünkü Ahmet Oktay, özellikle eleştiri ve deneme türündeki üretimi çok fazla olduğu halde şiiri daima daha önemli görmüştür. Üstelik onun hiçbir edebi topluluk ya da hareketin tam olarak içerisinde bulunmamış olması, kurduğu özgün şiirin bir açıklayıcısı durumundadır. Bu kadar üretken ve özgün bir şairin şiirine dair içerik bağlamında herhangi bir akademik çalışmanın bulunmayışını Türk şiiri adına bir eksiklik olarak gördük ve bu çalışmanın, yapılabilecek daha detaylı ve kapsamlı çalışmalar için bir adım olmasını istedik.

Çalışmanın “Giriş” kısmında, Cumhuriyet sonrası Türkiye’de yaşanan siyasi/sosyal gelişmelere ve yine aynı şekilde Cumhuriyet sonrasında görülen önemli edebiyat toplulukları ile şiir hareketlerine kısaca değindik. Çalışmanın gövdesini ise iki bölüme ayırdık. İlk bölümde Ahmet Oktay'ın önce hayatını, daha sonra edebiyata yönelişi ve edebi şahsiyetini ele aldık. Ardından şairin şiir kitaplarını tanıttık. İkinci bölümde ise Ahmet Oktay'ın şiirlerinde ağırlıklı olarak ele alınan temaları belirleyerek bu temaların nasıl ele alındıkları yönünde bilgi vermeye gayret gösterdik. Şairin şiirlerindeki temalar, ele alınışları göz önünde bulundurulduğu zaman, herhangi bir tasnife olanak sağlamadığı için bu temaları ardı ardına sıraladık; fakat bunu yaparken temaların işlenme sıklıklarına ve birbirleriyle olan ilgilerine dikkat ettik.

Şairin hayatı, edebi serüveni ve şiirlerinde değindiği bazı konulara bakışını verirken Metin CENGİZ'in şairle yaptığı oldukça uzun ve çok kapsamlı bir röportaj olan *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden* adlı kaynaktan sıklıkla faydalandık. Bunun yanında, Ahmet Oktay'ın denemelerinde, onun şiirlerine dair belirleyebildiğimiz bazı açıklamaları kullanmaya çalıştık. Ancak şairin şiirleri üzerine ciddi anlamda hazırlanmış çalışmalar mevcut olmadığı için, bazı noktalarda, yargıları pekiştirecek olan farklı yorumlara yer verme şansından mahrum kaldık. “Sonuç” kısmında ise çalışmanın genel bir değerlendirmesini yaptık.

Çalışmayı destekleyen Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı'na katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tez konusunu belirlememi sağlayarak bu çalışmanın gerçekleşmesine yol açan ve çalışma süresince her konuda bilgisine başvurabildiğim danışman hocam sayın Doç.Dr. Zeki TAŞTAN'a ve çalışmayı sürdürürken karşılaştığım bazı problemleri aşmamda bana yol gösteren hocam sayın Yrd.Doç.Dr. Selma BAŞ'a şükranlarımı sunarım.

Mehmet Arif ERZEN

VAN-2011

GİRİŞ

1950 sonrası Türk şiirinin özgün isimlerinden Ahmet Oktay'ın şairliğini konumlandırmak ve onun şiirinin meydana getirildiği atmosferi anlamaya çalışmak bakımından Cumhuriyet sonrası siyasi ve sosyal hareketler de şiir sahasındaki gelişmeler de önem taşımaktadır.

1. Cumhuriyet Sonrası Siyasî ve Sosyal Ortam

Ülke, 1923'te Cumhuriyet rejiminin ilan edilmesiyle birlikte yeni bir yapılanma içerisine girer. Siyasi kurumlar ve sosyal yaşam, bu yeni rejime göre şekillenmeye başlar. Atatürk'ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'yle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Tarihi için önemli bir dönemin başladığını görürüz. Türkiye, İnönü döneminde başlayan II. Dünya Savaşı'na katılmadığı halde bu savaşın olumsuz etkilerini çok güçlü şekilde yaşamıştır. Geçim sıkıntısı ve yoksulluğun arttığı, insanların sırtına ağır vergilerin yüklendiği yılları içerir bu dönem.

1950 seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti'yle birlikte ekonomik yönden bir canlanma ve rahatlık göze çarpar. Ancak bir sonraki seçimlerde tekrar iktidar olduğu halde DP için işler aynı şekilde yolunda gitmez. Hükümete getirilen eleştirilere engel olmak adına baskı kurulduğu ve bunun da huzursuzluk doğurduğu gerekçesiyle 27 Mayıs 1960 askeri darbesi gerçekleştirilir. Ardından oluşturulan Kurucu Meclis ve Milli Birlik Komitesi'nin hazırladığı anayasa 1961'de halkoyuyla kabul edilir. Yapılan seçimlerde ise tek başına iktidar olabilen herhangi bir parti çıkmaz.

1965'te yapılan seçimlerde ise Adalet Partisi tek başına iktidar olur. Bu esnada ülkede tırmanan sağ-sol çatışmaları, yeni bir askeri müdahaleyi getirir. 12 Mart 1971 muhtırası sonrasında ülkedeki siyasi ve toplumsal huzursuzluk daha da artar. Hükümetin kurulamaması gibi problemlerle karşılaşılır ve koalisyon hükümetler görev alır. 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen darbe ise yapılan en sert müdahale olur ve ülkede büyük bir korku ve baskı ortamı inşa eder.

12 Eylül darbesinin ardından Milli Birlik Komitesi'nin hazırladığı anayasa 1982'de kabul edilir. Bunun ardından yapılan seçimlerde Turgut Özal'ın başında bulunduğu Anavatan Partisi büyük oranda oy alarak iktidar olur. Özellikle 1995 sonrasında Türkiye'nin olumsuzluklarla boğuştuğu görülür. Postmodern darbe olarak tanımlanan 28 Şubat 1997 müdahalesiyle siyasi düzen sarsılır. 2001'de yaşanan ekonomik kriz ise ülkede büyük bir toplumsal bunalımı doğurur.

2. Cumhuriyet Sonrası Edebiyat Ortamı ve Şiir Hareketleri

1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra siyasi ve sosyal alanda olduğu gibi edebiyatta da birçok değişimin gerçekleştiği görülmektedir. Cumhuriyet rejiminin getirdikleri, Atatürk ilke ve inkılâplarının benimsetilmesi yönündeki gayretler bu dönem edebiyatını tamamıyla etkisi altına almıştır. Hatta bu yıllar için “Atatürk Devri Edebiyatı” yönünde bir dönem adlandırmasına gidildiği bile olur.¹ Ancak Cumhuriyet'ten sonra Türk şiiri, büyük bir değişim ve gelişim sürecini yaşamaya başlamıştır. Bu bakımdan önem taşıyan ilk edebi hareketi “Yedi Meşaleciler”² (1928) olarak adlandırılan topluluğun başlattığı söylenebilir. Sabri Esat Siyavuşgil, Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lütfi Bahşi, Vasfi Mahir Kocatürk, Ziya Osman Saba, Cevdet Kudret Solok ve Kenan Hulusi Koray'ın oluşturduğu bu edebi topluluk, bir senelik üretimlerini *Yedi Meşale* adlı kitapta bir araya getirirler. Kitabın başına yazdıkları bildiride; sanat aşkıyla dolu olduklarını ve taklide dayalı alışıldık edebi eserleri aşarak “yenilik” getirmeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir. Taklidi, “edebiyatın baş belası” olarak tanımlayan topluluğa göre alışıldık ifadelerden kurtularak üretmeyi başarmak en önemli amaç olmalıdır. Bu yüzden temel ilke olarak “*canlılık, samimiyet ve daima yenilik*”i vurgulamışlardır. “*Yazılarımızda ne dünün mızımız ve soluk hislerini, ne son zamanların renksiz ve dar Ayşe, Fatma terennümünü bulacaksınız. Biz, her şeyden evvel duygularımızı başkalarının manevi yardımına muhtaç kalmadan ifade etmeye çalıştık. Eğer muvaffak olduksa, bu da bize kâfi bir şereftir.*”³ diyen Yedi Meşale topluluğu böylelikle Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti gibi benzer edebi hareketleri ve Milli Mücadele'yle beraber başlayan Memleket edebiyatını eleştirir; “edebiyatta özgünlük”ü ön plana çıkarmış olur. Başlangıçta ilgi çeken bu

¹ Bkz: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Zeynep Kerem-Necat Birinci-Abdullah Uçman, *Atatürk Devri Türk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981

² Detaylı bilgi için bkz: Hüseyin Tuncer, *Yedi Meşaleciler*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998

³ Öztürk Emiroğlu, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, 2. baskı, s.134

topluluk Yusuf Ziya Ortaç'ın önyak olmasıyla *Meşale* adlı bir dergi çıkarmaya başlar. 15 günde bir yayımlanan dergi ancak 8 sayı devam eder. Yeni Harflerin Kabulü ile birlikte okuyucu sayısının azalması da bunda etkilidir. Fakat bir süre sonra topluluğu oluşturan sanatçılardan bazılarının farklı alanlara yönelmesi; yani topluluğun dağılması asıl sebeptir. Zaten Yedi Meşale'nin, ortaya çıktığı dönemde gündeme oturmayı başardığı fakat hedefleri yönünde bir edebi üretim meydana getiremediği ve bunu sürdüremediği oldukça aşikârdır.

Cumhuriyet sonrası ikinci edebi hareketi, belki de Türk şiirinin modernleşmesi yolundaki tartışma ve değişiklikleri tetikleyen “Garip Hareketi”⁴; diğer adıyla “Birinci Yeni Şiiri”dir. Ankara’da aynı okulda öğrenci olan şiir meraklısı gençlerden Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday’ın 1941 yılında, birlikte yayımladıkları kitap olan *Garip*, bu harekete ismini vermiştir. Bu hareketin şiirde geleneğe bağlılığı yıkmaya çalıştığı, sıradan insanlar üzerine ve onların diliyle yazmayı amaç edindiği, şiirde edebi sanatları ve imgeyi reddederek basit ve açık ifadeye yöneldiği, şiirin düğüm türler ve sanatlarla bir bağ kurmasını kabul etmediği ve şiirde form kaygısına son vererek serbest şiir anlayışını savunduğu görülür.⁵ Bu bakımdan Garip hareketinin, dönemi için oldukça uç ve muhalif bir taraf tuttuğu söylenebilir. Üstelik bu duruş, karşıt yöndeki birçok şiir hareketinin doğması için temel hazırlamıştır.

Nâzım Hikmet şiirini esas alan ve şiirde toplumcu olmayı, “halk için, halkla ilgili ve halka” yüksek sesle şiir söylemeyi amaç edinen birçok şairin oluşturduğu Toplumcu Gerçekçi Kuşak⁶ söz konusudur. Birçoğu vasatı aşmamış olmakla birlikte, Marksist ideolojiden hareket eden bu şairlerin benzer şiir anlayışıyla hareket ediyor olması önemlidir. Rıfat Ilgaz, Cahit Irgat, Hasan İzzettin Dinamo, Ömer Faruk Toprak, Arif Damar, Hasan Hüseyin, Ahmed Arif, Enver Gökçe gibi isimlerin temsil ettiği bu kuşak genellikle başkaldıran, kavgacı bir şiiri benimsemişlerdir.

Özellikle Mehmet Çınarlı'nın gayretleriyle ortaya çıkan Hisar Topluluğu, 1950'den itibaren yayımlanmaya başlayan *Hisar* dergisinde varlık gösterir. En uzun süreyle yayımlanan edebiyat dergilerinden olan *Hisar*'ın ilk sayısında diğer toplulukların yaptığının aksine bir

⁴ Detaylı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006

⁵ Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2004, 1.basım, s.255

⁶ Detaylı bilgi için bkz: Metin Cengiz, *Toplumcu Gerçekçi Şiir / 1923-1953*, Tümm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2000

edebi manifestoya yer verilmez. Amaç, tepkilere zemin hazırlamamak ve ürettikten sonra eleştirileri karşılamaktır.⁷ Ancak bir süre sonra Hisar topluluğunun da güncel edebiyat polemiklerinin içerisinde yer aldığı görülür. Geleneği reddetmeyen, şiirde vezin ve şekil ayırımına gitmeyen, şiiri ideolojiden arındırmak gerektiğini savunan, taklitten uzak milli bir edebiyattan yana olan ve ayrı bir yazı dilinin olmaması gerektiğini söyleyen⁸ Hisarcılar, böylelikle, dönemlerinde tamamen farklı bir anlayışı temsil etmiş olurlar.

Bir diğer önemli gelişme 1952’ yılında, Ankara Atatürk Lisesi öğrencilerinin çıkardığı *Mavi* adlı dergidir. Başlangıçta edebiyata hevesli gençlerin yazdığı bir dergi olan ve Atatürkçü bir çizgiyi temsil eden *Mavi* dergisi, dönemin bilinen uç şairlerinden olan Attilâ İlhan’ın da yazmasıyla önem kazanır. Çünkü özellikle onun “sosyal realizm” yazıları üzerinden başlayan uzun ve sert polemikler yaşanmıştır. Ayrıca yine Attilâ İlhan’ın temsil ettiği şairane ve sanatlı söylemin, imgesel ifadenin İkinci Yeni şiirine yol açtığı görüşü kuvvetlidir.

Türk şiirinde modernleşme yolunda yaşanan en büyük kırılma olarak kabul edilen “İkinci Yeni”⁹ nin ortaya çıkmasında hem toplumsal/siyasi koşullar hem de şairlerin birikimi ve şiire bakışları etkili olmuştur. Fakat İkinci Yeni, bir edebi topluluk değildir; bir arada olmayan şairlerin farklı dergilerde yayımladıkları şiirlerle ortaya çıkan bir “şiir hareketi”dir. *İlhan Berk, Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Sezai Karakoç ve Ece Ayhan gibi öncüler, birbirlerinden habersizce, 1950’li yılların ilk yarısından itibaren, Yenilik, Yeditepe, Şiir Sanatı, İstanbul, A ve Pazar Postası gibi dergilerde, dil, biçim, içerik ve söylem bakımından var olan şiirden tümüyle ‘başka’ şiirler yayımlamaya başlarlar.*¹⁰ ve böylece İkinci Yeni adı verilen şiirin temsilcileri olarak gösterilirler. İkinci Yeni şairlerinin şiirde anlaşılmayı asıl amaç olmaktan çıkardığı, anlamı ikinci plana ittiği hatta bazı şairlerin anlamı reddettiği görülmüştür. Dil üzerinde oynamaya gidilmiş, imge bakımından zengin ve olabildiğince kapalı şiirler yazılmıştır. Kendini çabuk ele veren bir şiirin basit ve önemsiz olacağı fikriyle hareket eden İkinci Yeni şairleri, bazı kimseler tarafından gerçek anlamda modern şiirin kurucuları olarak görüldükleri gibi bazen de Menderes dönemi diktasıyla ortaya çıkmış, bireysellikten hareketle üretilmiş, anlamsız imgelerden kurulu rastlantısal bir kaçış şiiri¹¹ yazdıkları ileri sürülmüştür.

⁷ Öztürk Emiroğlu, *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, 2. baskı, s.156

⁸ A.g.e., s.160

⁹ Detaylı bilgi için bkz: Alâattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yayınları, Ankara 2005, 1. basım

¹⁰ A.g.e. : s.90

¹¹ Attilâ İlhan, *İkinci Yeni Savaşı*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.101-106

İkinci Yeni Şiiri sonrasında Türk şiirinin özgün isimler üzerinden gelişimini sürdürdüğü ve özellikle siyasi dönemlerin, toplumsal koşulların şiirde yankısını bulduğu, şiirin gidişatını etkilediğini söylemek mümkündür.

İlk şiirlerini 1950'lerde yayımlamaya başlayan Ahmet Oktay, başlangıçta Ahmed Arif ve Enver Gökçe gibi toplumcu gerçekçi kuşaktan şairlerin etkisi altında kalmıştır. Yayımladığı *Gölgeleri Kullanmak* (1963) adlı ilk şiir kitabından bu yana Marksist sanat anlayışına bağlı olan şair, toplumsal konuları her zaman öncelikli görmüştür. Hatta hemen her şiirinde toplumcu bakış açısını koruduğunu söylemek mümkündür. Ancak Ahmet Oktay'ın, eser vermeyi sürdürdüğü yıllar boyunca herhangi bir edebi topluluğa tam anlamıyla dâhil olmadığı ve herhangi bir edebi hareketi temsil etmediği görülmektedir. Bu durumun somut kanıtları, onun şiiri üzerinden takip edilebilmektedir. Öyle ki; Ahmet Oktay, toplumcu gerçekçi kuşağa yakın olduğu halde propaganda içeren bir şiiri tercih etmemiş, imge bakımından oldukça zengin bir dilin kullanıldığı şiirleriyle İkinci Yeni şiirine yaklaşan özgün bir şair olmayı sürdürmüştür. Çarpıcı üretkenliğiyle Türk Edebiyatı'nın dikkat çekici isimlerinden biri konumunda olan Ahmet Oktay'ın şiirleri üzerine bugüne kadar akademik anlamda herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasını, onun, şiirde ayrı bir noktada durması ve farklı bir çizgiyi devam ettirmesine bağlamak da bir anlamda mümkün görünmektedir. Çünkü Ahmet Oktay'ın şiirlerini de kendisi gibi dönemindeki herhangi bir harekete tam olarak yaklaştırmak doğru olmayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMET OKTAY'IN HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİ

1. HAYATI

1.1. Ailesi, Çocukluğu ve Öğrenim Yılları

Ahmet Oktay (Börtecene), 21 Ocak 1933 yılında Ankara'nın Hamamönü semtinde dünyaya gelir. Babası mali müşavir Yusuf Kenan Bey, annesi ise Havva Hayriye Hanım'dır.¹² Ahmet Oktay, koyu bir Cumhuriyet Halk Partisi yanlısı ve Atatürkçü olan babasını, *aydın-aydınlık* bir insan olarak tanıtır. Babasının Fransızca ve İngilizce bildiğini, sürekli okuduğunu hatta bir roman çevirisi denemesine giriştiğini söyler. Annesini ise okuma noktasında popüler romanlarla yetinen; balolara, partilere düşkün modern bir Cumhuriyet kadını olarak nitelendirir. Ailenin en büyük çocuğu olan Ahmet Oktay'ın iki erkek kardeşi vardır. Bunlardan biri İtalya'da mimari alanında eğitim gören 1938 doğumlu Toray Börtecene, diğeri ise 1945 doğumlu bir ressam olan Eray Börtecene'dir.

Çocukluğunun Ankara'daki ilk yıllarına dair neredeyse hiçbir şey hatırlamadığını söyleyen Ahmet Oktay, çocukluğuna dair ilk anılarının, ailenin 1935'te İzmir'e gidişiyile başladığını söyler. *“Alsancak semtinde otururduk, portakal ağaçlarıyla dolu bir bahçemiz vardı. Evimiz kepenkli bir evdi ve sanıyorum kepenkler de tenekedendi. İçerden çekilir, kulpları indirilirdi. Eskilerin deyişiyile muhkem bir evdi.”*¹³ Aile İzmir'den sonra 1939 yılında Malatya'ya gider. Malatya'ya dair çocukluk anıları Ahmet Oktay'ın zihninde yer etmiştir; çünkü burada İzmir'dekinden çok daha farklı bir ortamda bulunur. Kendisine o günlerden fabrika işçilerine ve onların yaşayışlarına dair izler kaldığını ve bunların kendisini etkilediğini söyler Ahmet Oktay.

1940'ta tekrar Ankara'ya dönerler. Bu esnada II. Dünya Savaşı patlak vermiştir ve savaşın getirdiği bunalım fazlasıyla hissedilmektedir. Savaş yıllarının getirdiği ekonomik

¹² *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.3

¹³ A.g.e. : s.4

sıkıntılar ve bunun sebep olduğu yoksulluk, hayatı ciddi anlamda zorlaştırmıştır. Ahmet Oktay'ın ailesi de bu yoksulluktan payını almıştır ve onun bu döneme ilişkin olumsuz hatıraları vardır.

Ahmet Oktay, öğrenimine de ilk olarak Ankara'da başlar. 1941'de yazıldığı Ankara Mimar Kemal İlkokulu'ndan 1945'te mezun olur. Daha sonra Ankara Cebeci Ortaokulu'na devam eder. Bu yıllarda, daha sonra "Gruda" soyadını alacak olan, şair Yılmaz Arkon ile arkadaş olur ve onunla birlikte gittikleri *Onbeşinci Yıl* adlı kahvede Ahmed Arif ve Enver Gökçe gibi toplumcu gerçekçi kuşağın önemli şairleriyle tanışma şansı bulur. Bu bakımdan ortaokul yıllarının Ahmet Oktay için edebi ortam noktasında ilk canlılıkları barındırdığı, kendisine özellikle toplumcu gerçekçi kuşağı ve onların fikirlerini-duruşunu tanıma fırsatı sunduğu söylenebilir.

Ortaokul öğrenimini, son sınıfı bir yıl uzatarak bitiren Ahmet Oktay, Ankara Atatürk Lisesi'ne kaydolunur. Ancak çok umursamaz davrandığı ve başarısız olduğu için oradan alınarak Bursa Erkek Lisesi'ne yatılı öğrenci olarak gönderilir: *"Çok tembel bir öğrenci oldum lisede... Atatürk Lisesi'nin birinci sınıfında çaktım. Onun üzerine babam bir önlem olarak beni Bursa Erkek Lisesi'ne yatılı olarak gönderdi. Sürgün mü ettiler diyeyim hangisi bilemiyorum, bence sürgün edildim."*¹⁴ Bursa Lisesi'ndeki ilk döneminde ciddi bir başarı yakalayan Ahmet Oktay, 1951'de yaşanan TKP tevkifatı esnasında tedirgin olur. Çünkü bağlantı halinde oldukları birçok isim yakalanmıştır. Fakat sorgu sırasında isimleri verilmez ve böylece yakalanmamış olurlar. Yine de bu olaylar ciddi bir huzursuzluğa neden olur ve Ahmet Oktay, okulu önemsememeye başlar. Bu süreç onun okuldan iyice soğumasına neden olur. Zaten başından beri devlete bağlı çalışmaya pek sıcak bakmadığı için Ankara'ya dönüşünde okulu temelli bırakır.

1.2. Askerliği, Evliliği ve İş Hayatı

Okulu liseden terk ettikten sonra iş aramaya başlayan Ahmet Oktay, ilk olarak Ankara'da, Mâlul Gaziler Derneği'nde kâtiplik yapmaya başlar. Ancak burada kendisine yapılan muameleden rahatsız olur ve işi bırakır. Hemen ardından, Ankara İstatistik Genel Müdürlüğü'nde işe alınır.

---

¹⁴ A.g.e. : s.15

Babası devlet memurluğundan ayrılıp İstanbul'da özel sektörde iş bulunca aile İstanbul'a taşınır ve Nişantaşı'nda bir binada kiracı olarak oturmaya başlarlar (1957-58). Ahmet Oktay, 1957'de kısa bir süre *Mustafa Nevzat İlaç Laboratuvarı*'nda çalışmıştır; ancak işsizlik sebebiyle, pek de istemeyerek girdiği bir iştir bu. Yine de bu tarihlerden askerliğe gidene dek oldukça rahat bir hayat sürdürdüğünü hatta günlerini bir bohem havasında geçirdiğini belirtir. Bu bohem günlerin, şairliği üzerindeki etkisi ile ilgili olarak "*Benim gençliğimde bohem, şairin biricik ortamıydı. Meyhanede, daha önce de söyledim, hem yaşlılarını bulurdun hem de ustalarını. Mecburdu şair boheme. Orhan Veli'leri görmeden, onlarla oturmadan, konuşmadan, onların konuşmalarını dinlemeden şiirin sorunları, gizleri öğrenilemezdi.*"¹⁵ diyen Ahmet Oktay, böylelikle, şiir ortamının dönemin bohem yaşamında yer edindiğini ve bunun, o dönemde kendisi gibi genç şairler için önemini aktarmış olur.

Ahmet Oktay, Mayıs 1958'de askerlik görevini yapmak üzere Sivas'a gider ve burada er olarak iki yıl askerlik yapar. Kendisine yazıcılık görevi verilir ve bulunduğu tümende resmi yazışmaları yapar. Zaten kendisi de askerlik yıllarının oldukça rahat geçtiğini söyler. Ayrıca bu esnada 27 Mayıs Askeri Darbesi gerçekleşir.

1960 yılında Askerliği bitince İstanbul'a döner fakat bir süre iş bulamaz. 1961 Mayıs'ında *Yeni İstanbul* adlı gazetenin Ankara Bürosu'nda parlamento muhabiri olarak göreve başlar. Böylece gazetecilik kariyeri başlamış olur. *Yeni İstanbul* gazetesinde başlangıçta çok uyumlu bir gazetecilik ortamı vardır ve haberlerin, siyasi fikirlere feda edilmemesi kuralı geçerlidir. Ancak gazetenin, siyasi duruşu ön planda olan bir grup tarafından satın alınması işleri değiştirir ve Ahmet Oktay, gazetede görevini bırakır. Buradan ayrıldıktan sonra *Ankara Ekspres* adlı bir gazetede çalışmaya başlar. Ahmet Oktay'a göre *Ankara Ekspres* "bağımsız" bir gazetedir; çünkü gazetecilerin yalnızca kendi çabalarıyla ayakta tuttıkları bir yayındır ve herhangi bir siyasi grubun etkisi altında değildir. Bu gazetenin Ahmet Oktay için bir diğer önemli yönü, onun ilk kez burada köşe yazarlığına başlamasıdır; çünkü o, bu gazetede hem parlamento haberlerini hazırlamış hem de fıkra yazmıştır. Bu esnada hem ülkenin siyasi durumunun gazetecilik ortamına getirdiği karmaşa hem de Ahmet Oktay'ın özel yaşamındaki gelgitler onun buradan ayrılması sonucunu doğurur: "*İçkiyi biraz arttırdım o aralar, bir de Nur Sabuncu ile, tiyatro oyuncusu, bir ilişkim*

---

¹⁵ A.g.e. : s.146

oldu rahmetli ile. Nur intihara teşebbüs etmişti, o olay sonrasında gazeteye gitmedim birkaç gün. Gazeteye gittiğimde ise istifa mektubumu yazdım."¹⁶ Bu istifadan sonra Ankara-Kızılay'da bir bekâr odasına yerleşen Ahmet Oktay bir süre işsiz kalır ve maddi anlamda ciddi sıkıntılar yaşar.

Bu esnada Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde sergi açmış genç bir ressam olan Tülay Hanım'la tanışır. Hem işsizlik hem de evlilik planları dolayısıyla İstanbul'a dönerler. 1964 yılının Ağustos ayında İstanbul-Beyoğlu Evlendirme Dairesi'nde evlenirler. O sırada Salim Şengil, Ahmet Oktay'a Ankara'da çıkacak olan *İktisat ve Piyasa* adlı ekonomi gazetesinde çalışmayı teklif eder ve Ankara'ya yerleşirler. Aynı tarihlerde eşi Tülay Hanım'ın da Ankara Maarif Koleji'nde resim öğretmenliği yapmasıyla ekonomik durumları bir hayli düzelir. Bir süre sonra reklâm gelirleri azaldığı için gazete batar ve Ahmet Oktay bu kez de *Vatan* gazetesinde parlamento muhabiri olarak çalışmaya devam eder.

1965'te *TRT Haber Merkezi*'nde görev alan Ahmet Oktay, uzun bir süre burada çalışmayı sürdürür. Fakat iktidarın değişmesi dolayısıyla 1976'da TRT'den istifa ederek *Akajans*, ardından da *Dünya* gazetesi haber müdürlüğü görevlerinde bulunur. 1978'de tekrar TRT'de çalışmaya başlar. Ancak 1980 sonrasında, devlet memurluğu görevinde bulunan solcu aydınları tasfiye amaçlı *gönüllü emeklilik yasası* çıkarılır. Ahmet Oktay da bundan yararlanmak ister; ancak kendisinin de anlamlandıramadığı bir şekilde emekliliği gerçekleşmez. O da resmi emeklilik süresinin dolmasından faydalanarak emekliliğini ister ve 1982'de TRT'den emekli olur.

Ahmet Oktay, aynı zamanda radyolarda da çeşitli programlar hazırlayıp yönetmiştir. *Dünya Edebiyatı* ve *Dünya Resim Tarihi* üzerine yapılan radyo programları bunlardan bazılarıdır. İstanbul'dayken, 1994-1995 yıllarında, haftalık olarak, Zehra Kurttekin'in programının bir parçası şeklinde *Okurken-Yazarken* adlı bir radyo programını sürdürmüştür. TV programcılığında da yine aynı şekilde aktif olan Ahmet Oktay, Tunca Yönder ile *Sahnelerimizden* ve Ayla Erdemli ile *Yaşasın Edebiyat* adlı TV programları hazırlayıp sunmuştur. *Sahnelerimizden* adlı programda yerli veya yabancı bir tiyatro oyunu ele alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır. *Yaşasın Edebiyat* adlı program ise özellikle birçok önemli şair ve yazarın konuk edilmiş olması bakımından önem taşır. Ahmet Muhip Dranas, Cahit Külebi,

---

¹⁶ A.g.e. : s.69

Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı), Behçet Necatigil, Turgut Uyar, Edip Cansever, Melih Cevdet Anday gibi dönemin bilinen isimleri bunlardan bazılarıdır.

TRT'den emekli olduktan sonra gazeteciliği ve köşe yazarlığını devam ettiren Ahmet Oktay, *Milliyet* gazetesinde uzun bir süre çalışmayı devam ettirir. Bu gazetede köşe yazarlığı yapmakla birlikte aynı zamanda gazetenin yazı işleri müdürlerinden de biri olmuştur. Ancak 1993 yılının Şubat ayında buradaki görevinden de ayrılarak kendini tümüyle yazmaya vermiştir. Ahmet Oktay, 60 yılı aşkın üretkenliğini halen devam ettirmekte ve yazmayı sürdürmektedir.

2. SANATI

2.1. Edebiyata Yönelmesi

Babası okumuş, aydın bir kişi olduğu halde Ahmet Oktay'ı yazmak yönünde teşvik etmemiştir. Fakat ona okuma konusunda hiçbir sınırlama getirmemesi de önemlidir. Ahmet Oktay'a şiir yazmasını telkin eden kimseler ilk olarak öğretmenleri olmuştur ve ilk şiir denemelerini ortaokul yıllarında yapmıştır. Tabii bu şiirler şairin o zamanki sınırlı şiir bilgisi çerçevesinde kaleme alınmış, hece vezninin kullanıldığı basit nitelikli ürünlerdir.

2.1.1. Onbeşinci Yıl Kahvesi

Ahmet Oktay'ın edebi ortamlara ilk yakınlığı ve bazı edebi simalarla tanışması da aynı yıllara rastlamaktadır. Ortaokul yıllarındayken futbol oynama vesilesiyle tanıştığı ve o dönemde Ticaret Lisesi öğrencisi olan Yılmaz Arkon (Gruda)'un bilardo oynamak için gittiği Onbeşinci Yıl Kahvesi'ne zaman zaman o da gider. Burada dönemin önemli toplumcu gerçekçi şairlerinden olan Ahmed Arif ve Enver Gökçe gibi isimlerle tanışarak onlardan siyasi düşünce ve edebiyata bakış yönünden etkilenirler. Bir süre sonra mekân tuttukları bu kahveye İlhan Berk ve Arif Barikat (Damar) gibi sonradan epey ünlenecek olan başka şairler de gelmektedir.

1951 yılında gerçekleşen TKP tevkifatında sözünü ettiğimiz toplumcu gerçekçi şairlerin tutuklanması sırasında Ahmet Oktay'ın da isminin gündeme geldiğini; ancak

herhangi bir delil elde edilemediği için tutuklanmadığını görürüz. Bu olay Ahmet Oktay'ın içerisinde bulunduğu ortamdan etkilendiğini ve söz konusu şairlerle hem fikir hem de sanat bağlamında ciddi şekilde yakınlık kurduğunu göstermektedir. Öyle ki; onun, ilk şiirlerinde en çok Ahmed Arif'in etkisinde kaldığını görmekteyiz. Kendisi de, Ahmed Arif'in *Haretinden Prangalar Eskittim* adlı ünlü şiir kitabını incelemek amacıyla yazdığı *Karanfil ve Pranga* (1990) adlı eserinin sunuş kısmında, bu durumu şu cümlelerle doğrulamaktadır: “Ben Ahmed Arif ve çevresini tanıdığımda 15 yaşındaydım. Bu yüzden onun sesi benim ilk ürünlerimi doğrudan biçimlendirmiştir. Nâzım'ın şiirlerine de ulaştık elbet ama, ben, belki de geliştirdiği romantik söylem dolayısıyla Ahmed Arif'in daha çok etkisinde kaldım. Zamanla doğal olarak şiirimi ayırdım onun sesinden ve söyleminden, ama şiirlerinin ya da dizelerinin birçoğu hâlâ ezberimde. Kısaca söylemem gerekirse, Ahmed Arif konusunda her zaman duygularımı işin içine karıştırmam tehlikesi mevcut.”¹⁷ Bu bakımdan Onbeşinci Yıl Kahvesi günlerinin Ahmet Oktay için önemli olduğunu ve onun edebi serüveninde ilk mühim dönemi teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

2.1.2. Mavi Dergisi

Ahmet Oktay'ın, dönemin edebiyat ortamıyla ciddi şekilde yakınlaştığı asıl dönem ise *Mavi* dergisinin yayımlanmaya başlamasıyla başlar. Yazı İşleri Müdürü Teoman Civelek olan *Mavi* dergisi, 1 Kasım 1952'den itibaren Ankara'da, Ülkü Arman, Güner Sümer, Bekir Çiftçi gibi edebiyata meraklı gençler tarafından çıkarılmaya başlamıştır.¹⁸ Başlangıçta bir edebi hareket olmaktan uzak ve hevesli gençlerin ağırlıkta olduğu birçok farklı ismin yazdığı dergi, o dönemde hem şairliği hem de polemikleriyle ön planda olan Attilâ İlhan'ın da yazmaya başlamasıyla gündeme gelir. Ürettiği “sosyal realizm” kavramıyla birçok eleştiriye maruz kalan ve bu açıdan *Mavi* dergisinin isminin kalıcı olmasında önemli yeri olan Attilâ İlhan, aynı zamanda Ahmet Oktay'ın bu dergideki faaliyetlerinde de dolaylı yoldan etkili olmuştur.

Ahmet Oktay, öğrenimini lisede yarım bırakıp Ankara İstatistik Genel Müdürlüğü'nde işe alındığı zaman *Mavi* dergisi yayımlanmaktadır. O esnada Attilâ İlhan, sosyal realist romana örnek olarak *Sokaktaki Adam* adlı eserini yazmıştır. Ahmet Oktay ise *Mavi*'ye gönderdiği ve derginin 1 Mayıs 1954 tarihli 18. sayısında yayımlanan “Kendi Kendisiyle Çelişen yahut Sokaktaki Adam'a Dair” isimli yazısında bu romanı eleştirir. Olayı, “*Birisi*

¹⁷ Ahmet Oktay, *Karanfil ve Pranga (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı, s.689-690

¹⁸ Attilâ İlhan, “Mavi”, *Varlık*, İstanbul, 1 Ekim 1966, S.679

*bana, Mavi’de kitabın hakkında bir yazı var, dedi. Ahmet Oktay imzalı bir yazı var, okudum, hemen ona bir cevap yazdım, dergiye gönderdim. Mavi’nin ertesi sayısında cevabım çıktı. Ve böylelikle, Mavi dergisi etrafında toplanmış olan Ankaralı genç edebiyatçılarla benim aramda bir köprü kurulmuş oldu.”*¹⁹ cümleleriyle aktaran Attilâ İlhan’ın da vurguladığı gibi bu olay, aynı zamanda derginin duruşunu etkileyecek olan bir süreci başlatır. Çünkü dergide yazan bazı isimler Attilâ İlhan’la tanışıp fikir paylaşımında bulunurlar. Bunlardan biri de Ahmet Oktay’dır. Aynı yıl içerisinde İstanbul’a geldiği bir sırada kendisiyle görüşen Ahmet Oktay’la derginin daha toplumcu bir çizgiye çekilmesi için neler yapılabileceğini konuşurlar. Bu düşüncenin bir parçası olarak Attilâ İlhan, artık derginin her sayısına yazı yazmaya başlar. Bu gelişme, o dönem için, hem derginin ismi hem de tirajı bakımından önemlidir.

Bir taraftan Attilâ İlhan’ın dergide yayımlanan “sosyal realizm” yazılarına yönelik eleştiri ve saldırılar hızla artarken, diğer taraftan dergide yazan genç isimler bir önceki kuşağa yönelik ağır eleştiri yazıları kaleme alırlar. Ahmet Oktay da bunlardan biridir. Ve onun özellikle Fazıl Hüsni Dağlarca’nın şairliğini hedef alan “Fazıl Hüsni’nün Evveli-Sonrası”²⁰ adlı yazısı -belki de gösterdiği cesaretin, ondaki edebiyat hevesini ve coşkunu gözler önüne sermesi bakımından- dikkat çekmektedir. Yıllar sonra, *Gece Defteri* adını taşıyan yazınsal günlüğünde bu konuya kendisi de değinen Ahmet Oktay, “*Yıllar önce Mavi dergisinde, daha çiçeği burnunda bir şair-yazarken, Fazıl Hüsni’yi üçüncü sınıf bir şair olarak nitelediğimi anımsıyorum şimdi. Kara alay bu olmalı. Gerçi, o yargının temelinde bir kuşak kavgasının sorunlarının yanı sıra siyasal/ideolojik kaygılar da yatıyordu ama yargı, o gün için de fazla abartılmış, dayanaksız ve kendini bilmezdi.*”²¹ diyerek o günlerdeki cesaretinin dikkate değer olduğu fikrini pekiştirmektedir.

Mavi dergisinin Ahmet Oktay için asıl önemi, onun edebiyat camiasına yakınlık kurmasında bir ilk aşama olmasıdır. Zaten Ahmet Oktay’a göre de; *Mavi*, bir edebi hareket olamamıştır fakat edebiyat ortamına gelecekteki birçok önemli ismi yetiştirmek noktasında katkıda bulunmuştur. Üstelik II. Yeni Şiiri’nin ortaya çıkmasında, *Mavi*’nin getirdiği tartışmaların ve özellikle *Garip* şiirini gözden düşürmesinin rolü yadsınamaz.

¹⁹ Nâm-ı Diğer Kaptan Attilâ İlhan’ı Dinledim, Söyleşi: Selim İleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, 2. basım, s.162

²⁰ Bkz: Ahmet Oktay, *Şairin Kamı*, YKY, İstanbul 2001, 1.baskı

²¹ Ahmet Oktay, *Gece Defteri*, YKY, İstanbul 1998, 1.baskı, s.120

2.2. Edebi Şahsiyeti

Edebiyat hayatı içerisinde şiiri ayrı bir yere oturtan Ahmet Oktay'ın ilk şiiri 1952 yılında *Gerçek* adlı dergide yayımlanmıştır. Türkiye Sosyalist Partisi'ne bağlı olan ve Aziz Nesin tarafından yönetilen bu dergide yayımlanan şiir, Ahmet Oktay Börtecene ismiyle çıkmıştır ve şairin soy ismini kullandığı tek şiiridir. Şairin, “*fırınların önünde toplanmış, açlık çeken insanlara ilişkin muhayyel bir şiir*” olarak değerlendirildiği bu ilk şiirden hareketle şairin daha başından beri toplumcu hassasiyeti önemsendiği fark edilebilir. 1954 yılında, yine sol kesimin çıkardığı *Yeryüzü* adlı dergide bir şiiri yayımlanan Ahmet Oktay, aynı dönemde çıkan *Dünya* gazetesinin Adnan Benk tarafından yönetilen sanat sayfasında bazı şiirleri yayımlanır. Yine dönemin edebiyat dergilerinden *Şairler Yaprağı*'nda da şiirleri basılan Ahmet Oktay, 1963 yılında ilk şiir kitabını yayımlar. *Gölgeleri Kullanmak* adlı bu kitapla ilgili Eray Canberk ve Doğan Hızlan gibi isimler eleştirel yazılar yazar. Ancak Ahmet Oktay'a göre bu yazıların, onun şiirinin alt yapısına dikkat çekmiş olması önemsendiğinin göstergesidir.²²

Bu dönemde Türk şiirinde hareketliliklerin yaşandığını ve İkinci Yeni gibi oldukça farklı bir şiir anlayışının ortaya çıkmaya başladığını görürüz. Garip şiirinin getirmeye çalıştığı “sade dil, basit ve imgesiz ifade” gibi çabalara sıcak bakmayan Mavi dergisi etrafındaki oluşumun; daha doğrusu estetiği ve şairâneliği elden bırakmayan Attilâ İlhan'ın da İkinci Yeni'ye zemin hazırladığı söylenebilir. Tabii bu dönemde şairliğinin ilk dönemini yaşayan Ahmet Oktay'ın İkinci Yeni şiirine nasıl yaklaştığı da önemlidir. Tam anlamıyla hiçbir edebiyat topluluğu içerisinde anlamayan özgün bir isim olan Ahmet Oktay, İkinci Yeni hareketini teorik düzlemde Modern Türk şiirinin başlangıcı sayar. Ancak bu harekete sıcak bakmaz. Bu durum, hem İkinci Yeni'nin “şiirde anlam”a bakışı hem de Ahmet Oktay'ın şiire toplumcu bir görev yüklemesiyle alakalıdır. “*Şiir bir şey anlatmaz. Anlaşılacak için de değildir.*”, “*Us çünkü bir şiiri anlamaya yetmez.*”, “*Hem anlamsızın da bir anlamı vardır.*”²³ şeklindeki ifadelerle, şiirde anlamı reddederek neredeyse anlamsızlığın bir üst anlam olduğunu iddia edecek kadar uç bir yaklaşım sergileyen İlhan Berk gibi bir İkinci Yeni şairinin aksine “*Hiçbir şey anlatmayan, derdini beyan edemeyen, derdini paylaşamayan bir şiirin işlevi olamaz.*”²⁴ diyen Ahmet Oktay, “*Özellikle sentaksın amaçsızca*

²² *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.26

²³ İlhan Berk, *Poetika*, YKY, İstanbul, 2007, 3.baskı, s.53-62

²⁴ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.185

dönüştürülmesinin bir süre sonra yozlaşmaya yol açabileceğini öne sürdüm. Anlam ya da anlamsızlık sorununa İlhan Berk'in ya da hareket içinde yer alan bazı şairlerin baktığı gibi bakmadım. Anlamın şiirden dışlanamayacağını, dışlanmaması gerektiğini söyledim."²⁵ cümleleriyle "şiirde anlam"a dair net tavrını ortaya koymuş olur. Bağlı olduğu Marksist sanat anlayışı üzerinden üretmeyi sürdüren Ahmet Oktay'ın şiirde anlamın muhafaza edilmesi yönündeki fikri onun sanata bir rol biçmesiyle de ilgilidir; çünkü toplumcu gerçekçi anlayışa göre sanatın ilk amacı toplumu, toplum için ve topluma anlatmaktır. Fakat toplumcu gerçekçi bir şair olduğu halde, şiiri hiçbir zaman propaganda aracı haline getirmeyen ve şiirde edebi kaygıyı da göz önünde bulundurarak imgesel yönü güçlü, özgün şiirler yazan Ahmet Oktay, bu noktada diğer birçok isimden ayrılmış olur. "*Ben o günlerde İkinci Yeni'nin savunduğu anlamsızlığa, dilin deformasyonu gibi olgulara karşı çıktım. Ve sanatın, şiirin toplumsal kökenlerinin daima vurgulanması gerektiği yolunda birçok yazı yazdım, soruşturma cevabı verdim. Ben Marksist bir sanata bağlı kalmaya çalıştım ömrüm boyunca. Ama bu sanatı da açık bir propagandist sanat olarak düşünmedim.*"²⁶ cümleleri, durumu en açık biçimde özetlemektedir.

Ahmet Oktay, şiiri bir itiraz yolu olarak görmektedir ve ona göre şiirin bir davası olmalıdır. Bu bakımdan haksızlıklarla, kötülüklerle ve bunları barındıran dünyayla hesaplaşmanın bir yoludur şiir. "*Şairin kendisinin bir derdi ve yönelimi olmalı. Derdi, evet. Benim aslında bir derdim var. Benim bu dünyayla bir derdim var.*"²⁷ diyen Ahmet Oktay, böylelikle şiir yazma sebebini vermiş olur: dünyayla hesaplaşmak. Tabii kastedilen hesaplaşma şairin yalnızca kendi adına hesaplaşması değildir; toplum için başlatılan bir hesaplaşmadır bu. Zaten Ahmet Oktay şiirinde çoğunlukla bireyler üzerinden topluma gidiliyor olmasının bu bakışla ilgili olduğu da düşünülebilir. Bu yüzden, Ahmet Oktay'a göre şiir ile hayat arasında sıkı bir bağ vardır ve bu bağ olmadığı zaman şiir, anlamını ve işlevini yitirir. Bu bağın var olması da şairle ilgilidir. Şair, her ne kadar sıradan kimselerden farklı bir konumda bulunuyor olsa da aynı hayatın içerisinde ve onun sanatının hayattan kopuk olmasının dayanacağı hiçbir mantıksal gerekçe bulunmamaktadır. Çünkü; "*Önünde sonunda şiir, şairin yaşadığı hayata gönderme yapar, şairin hayatı nasıl algıladığına gönderme yapar, onlara işaret eder. Şair, gökte oturan bir adam değildir.*"²⁸ "*Fildişi Kule, genel-geçeri görüp yaşadıktan, gündelik olanı yaşam deneyimleri halinde sindirdikten sonra, şairin sözünü*

²⁵ A.g.e. : s.240

²⁶ A.g.e. : s.39

²⁷ A.g.e. : s.104

²⁸ A.g.e. : s.196

damutmak üzere çekildiği berkitilmiş sığınaktır. Orada tek başına ama herkes için konuşur şair."²⁹ Buna göre şair, dâhilinde olduğu toplumu ve hayatı yakından görmeye gayret göstermeli ve aynı zamanda üretebilmek için de kültürel ortamın tam anlamıyla içerisinde bulunmalı, her şeyden haberdar olmaya çalışmalıdır. Şair, kendisinden önceki üretimin üzerine yenisini eklemek ve belki de daha güçlüsünü ortaya koymak zorundadır. Çünkü "*Kendinden önceki sözü aşmayı öngörmeyen kişiye şair gözüyle bakılamaz. Bu yargı, tüm sanat alanları için geçerlidir elbet. Mükerrer sanatın tadı tuzu yoktur.*"³⁰

Ahmet Oktay'ın eleştiri ve deneme türünde birçok eseri olmasına ve gazeteci olarak uzun süre köşe yazıları yazmış olmasına rağmen, şiir türündeki üretimi onun yapıtının en önemli bölümünü oluşturur. Mesela 33 yıl gazetecilik yaptığı halde bu mesleği daha çok kültürel ve ideolojik problemlerle ilgilenmenin bir sonucu olarak görmektedir. Ahmet Oktay, gazeteciliğin edebiyatla hiç uyumlu olmadığını hatta edebi faaliyetleri engellediğini ve bu yüzden gazeteciliğin onun için bir geçim yolu olarak kaldığını söyler. Bu yüzden gazeteciliği asla asıl işi olarak görmediği söylenebilir.³¹ Üstelik kendisi de şair kimliğine vurgu yapar ve şairliğini daha çok önemseydiğini belirtir: "*İlhan Berk, şair kimliğimi ikincilleştirdiğim, yazarlığımı öne çıkardığım ya da buna vesile olduğum için, her zaman kızmıştır bana. Söylemeliyim: Kendimi öncelikle şair saydım. Şiir yaşamım boyunca öncelikliydi.*"³² Ahmet Oktay'ın, şiiri bu kadar önemsemesinde ve diğer edebi türlerden üstün tutmasında şiire yüklediği görevin payı vardır. Ona göre şair, sıradan kimselere göre daha iyi gören, eleştiren, meydan okuyabilen ve hesaplaşabilen kimse olmalıdır; "*Çünkü şiir söz sanatlarının en kıvamlısı olduğundan ötürü her zaman bir muhalif boyut içermelidir, içerir diye düşünüyorum. Eğer muhalefet etmiyorsa o şiir, sadece onaylıyorsa, giderek önemsiz bir şiir olur. Onaylama üzerinden bir sanat yapılabileceğini de düşünmüyorum.*"³³ Şiir, içerisinde üretildiği toplumun ve günün mevzularına kayıtsız kalmamalıdır. Ancak bu, şiirin direkt olarak siyasi söyleme açılması anlamına gelmemektedir. "*Şiir, son çözümlemeye, şu ya da bu oranda törel göndermeler de yapar, siyasal göndermeler de. Ama bunlar dolaylı işlevlerdir. Bir şairin biricik amacı, yeni bir dil, yeni bir biçim kurabilmektir. Şairin dünyası, kullanılmış,*

²⁹ Ahmet Oktay, "Şiirin Savunulması", *Şair ile Kurtarıcı (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı, s.240

³⁰ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.231

³¹ A.g.e. : s.116

³² Ahmet Oktay, *Kaç Kişiyiz Kendimizde (Bütün Şiirleri)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı, s.5

³³ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.167

dolaşımında kalmış bir biçim ve biçemle oluşturulamaz.”³⁴ Bu bakımdan, şiirin bazı işlevleri taşıyor olması şiirin kendisinin göz ardı edileceği anlamına gelmemektedir. Şairin asıl gayreti ürettiği eserin niteliği olmalı ve şair, kendisini yenileyerek sanatını daha ileriye taşımayı başarabilmelidir.

Ahmet Oktay, ilk şiir kitabından itibaren toplumcu gerçekçi şair görüntüsünü muhafaza etmeyi başarmıştır. Tabii şairin kullandığı dil ve şiirlerindeki anlamsal yoğunluğun zamanla daha olgun ve özgün bir hal aldığı görülmektedir. İlk şiirlerinde Ahmed Arif’in de etkisinde kalarak bazen Anadolu insanını ele alan Ahmet Oktay, bunun yanında bazı şiirlerinde kullandığı imgelerle özgün bir şiirin sinyallerini vermiştir. Anadolu insanını ele aldığı şiirlerinde bile sadece o havayı sezdirmekle yetinmiş, şiirinde folklorik malzemeye kesinlikle yer açmamıştır. Ezilen halk kesimi olması dolayısıyla ilk şiirlerinde yer verdiği Anadolu insanı daha sonra onun şiirlerinde görülmez. Bu durum, onun Anadolu’yu dolaştıktan sonra edindiği izlenimlerle ve söz konusu çabanın anlamsız kaldığına ilişkin düşünceleriyle ilgilidir. Zaten, ikinci şiir kitabı olan *Her Yüz Bir Öykü Yazar*’dan sonra Ahmet Oktay’ın şiirlerindeki imge yoğunluğunun arttığı ve şiirlerinde kullandığı dilin daha kapalı olmaya doğru yol aldığı görülür. Ancak şiir dilindeki bu değişim -daha doğru bir ifadeyle- bu gelişim, onun şiirinde yer verdiği konuların şahsileşmesi anlamına gelmez. Şair, toplumcu yaklaşımını devam ettirir. Şairin, “*Her Yüz’den sonra, şiirimi daha çok imgeye yaslanan, ama olayları da göz ardı etmeyen bir yönde kurmaya başladım. Kültürel sorunlara göndermeye başladım.*”³⁵ şeklindeki ifadeleri de aynı yöndedir. Ahmet Oktay, *Dr. Kaligari’nin Dönüşü* adlı şiir kitabından sonra 13 yıl boyunca şiir kitabı çıkarmaz ve dergilerde şiir yayımlamaz. Bunun sebebi olarak, şiirine yeni bir yol çizmek fikrini gösterir. “*Şöyle düşündüm: Ben ne yapıyorum? Nerede yaşıyorum? Okurum kim? Nasıl bir insan? Sözcüsü olmaya çalıştığım kitleler ne yapıyorlar? Onlar nasıl insanlar? Ne yiyorlar, ne içiyorlar, ne düşünüyorlar? Bu sorularla uğraşmaya, yanıtlarını aramaya başladım. Kaligari’den sonra uzun süre şiirden uzak kalmamın, kitap yayınlamamamın nedenlerinden biri de bu.*”³⁶ diyen Ahmet Oktay’ın gerçekten de şiir kitaplarının her birinde farklı biçim ve söyleyişe yönelmek gayretinde olduğu fark edilir. Bu gayret, tanınır ve sıradan bir şair olmayı istememekle ilgili olup kalıplaşmış, durağan ve sıradan söyleyişin reddedildiğini gösterir. “*Kendi çizgimde*

³⁴ Ahmet Oktay, “Şiir Üzerine”, *Şair ile Kurtarıcı (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı, s.249

³⁵ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.82

³⁶ A.g.e. : s.81-82

ustalaştığım an, yol değiştirme gereksinimi duydum hep. Kitaptan kitaba farklı biçimler ve biçimler aradım. Turgut Uyar yıllar önce 'korkulu ustalık'tan söz etmişti. Ustalaşmaktan bilinçli olarak korktum ben. Daha ilk dizesinde tanınır bir şair olmayı bürokratikleşme, sıradanlaşma olarak gördüm."³⁷ cümleleriyle şiirde yenilik ve canlılığın olmasındaki gerekliliği vurgulayan Ahmet Oktay'a göre; "*Şair, son kertede bukalemun gibidir. Renk değiştirir. Fark şuradadır: Şair, ortama uyum sağlamayı öngörmez. Değişir, çünkü yaşamsal yasası budur. Ama bu sayısız değişme içinde bir şeyler aynı kalmayı başarır: Kaygılar, imgeler, lapsuslar, söylemsel içerikler. Şiirin arkaik kalıntısı ya da katmanı yani. Biçem (üslup) dediğimiz budur aslında.*"³⁸

Ahmet Oktay, şiir türündeki üretimi hacim yönünden de nitelik yönünden de ileri düzeyde olduğu halde, hak ettiği ilgiyi pek görememiş bir şairdir. Bunu hem biraz şanssız olmasına hem de kendini ön planda tutmayı, göz önünde bulunmayı pek denemeyen, edebiyat ortamlarında çok gözükmeyen biri olmasına bağlar. Ayrıca; şiirinin çok katmanlı, zor bir şiir olduğunu ve siyasi-edebi-felsefi birikim gerektirdiğini kendisi de vurgular: "*Birçok gönderme içeriyor benim şiirim. Yani siyasete gönderme var, edebiyata var, felsefeye var. Bunları saptamak, anlamak tabii biraz uğraş istiyor. Kolay kolay yakalanabilen olgular değil bunlar. Dikkat istiyor.*" "*Talepkâr bir şiir benim şiirim. 'Sen de biraz uğraş' diyorum okura. 'Sen de katıl. Sen de başka kitapları bir daha karıştır' diyorum. Böyle birtakım örtük talepleri olan bir şiir. Belki o yüzden biraz uzak duruldu belirli tarihlerde.*"³⁹ Onun şiirlerini çözümlemeyi zorlaştıran bir başka şey, yazdığı şiirlerle yaşamı arasında sıkı bağlar bulunmasıdır. Hatta birçok şiirinde çevresi ve yaşadıklarından hareket ettiği veya en azından bunların onun şiirine malzeme sağladığı söylenebilir. Buna bir de şairin kültürel ve felsefi birikimini ekleyecek olursak, onun şiirinin niçin kendisini kolayca ele vermediği anlaşılabilir. "*Düşünce tabii çok önemli. Şair de düşünmek zorunda. Genellikle şiirin felsefeyle, bilimle bağlantısı yok sanılıyor. Halbuki çok sıkıdır bunların arasındaki ilişki.*"⁴⁰ diyen Ahmet Oktay, böylelikle şiirinin ardında felsefi bir altyapı da bulunduğunu belirtmiş olur. Bugüne dek Ahmet Oktay'ın şiirleri üzerine tatmin edici herhangi bir akademik çalışmanın yapılmamış olmasında, onun şiirlerinde görülen zorlayıcı kapalılığın etkisi de göz ardı edilmemelidir.

³⁷ A.g.e. : s.107

³⁸ A.g.e. : s.108

³⁹ A.g.e. : s.103

⁴⁰ A.g.e. : s.197

Edebi yaşamına, on dört şiir kitabı ve “eleştiri, araştırma/inceleme, deneme, anı, anlatı, günlük ve oyun” gibi birçok türde yazılmış kitaplarla beraber toplam sayısı 50 yi bulan eser sığdıran Ahmet Oktay, böylece Türk Edebiyatı’nda yalnızca özgün çizgisi olan bir şair değil; aynı zamanda üretkenlik noktasında en dikkat çekici isimlerden olmuştur. Kendisi de “*Yapıp ettiklerimden çok şikâyetçi değilim. Yani dünyaya bir daha gelseydim, sanırım yine aynı şeyleri yapardım. Hayalperest değilim. Demek yapabildiğim buymuş. Neyi yapabildimse onu yaptım. 70 yaşını geçtim. Bundan daha iyisini yapabilseydim, kuşkusuz yapardım. Doğrusu, daha iyi ne? onu da bilmiyorum.*”⁴¹ diyerek yapmaya çalıştıklarını başarmış, üretiminden memnun bir sanatçı olduğunu göstermiştir.

3. ŞİİRLERİ

3.1. Şiir Kitapları

3.1.1. *Gölgeleri Kullanmak*

Ahmet Oktay’ın ilk şiir kitabı olan *Gölgeleri Kullanmak* 1963 yılında, Ankara’da, Dost Yayınları’ndan çıkmıştır. Maddi olanaksızlıklara rağmen eşinin yardımıyla çıkarmayı başardığı bu kitap, onun ilk şiirlerini içermektedir. Dikkat edildiği zaman şairin, buradaki şiirlerde, sonraki dönemlerde yazdığı şiirlerden farklı olarak Anadolu coğrafyasına ve insanına da yer verildiği görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri de kuşkusuz, şairin, ilk yıllarında etkisinde kaldığı “Ahmed Arif şiiri”dir. Üstelik bu kitapta Ahmet Oktay’ın, sonraki dönemlerde ulaştığı dil ve imge yoğunluğunu henüz yakalayamadığı görülmektedir.

Kitap 3 bölümden ve 43 şiirden oluşmaktadır. 1. bölüm *Kan Taşı*, 2. bölüm *Bun*, 3. bölüm ise *Kadınlar Çıkmazı* adını taşımaktadır. Birinci bölümde Anadolu insanı, zulüm/baskı, savaş, ölüm gibi temaların ön plana çıktığını görmekteyiz. İkinci bölüm daha çok yalnızlık, bunalım ve kaçış şiirleri şeklinde yazılmıştır. Üçüncü bölüm ise aşk temasının arka planı teşkil ettiği birkaç şiirden ibarettir.

3.1.2. *Her Yüz Bir Öykü Yazar*

---

⁴¹ A.g.e. : s.260

Ahmet Oktay'ın ikinci şiir kitabıdır. Bu kitabı, 1964 yılında kendi yayını olarak çıkarmıştır. 8 şiirden oluşan kitapta bunalım, kent yaşamı ve toplumun olumsuzluğu karşısında yabancılaşmış birey, korku gibi temalar ağırlıktadır.

3.1.3. *Dr. Kaligari'nin Dönüşü*

Şairin üçüncü şiir kitabıdır. 1966 yılında, Ankara'da, Dost Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitap, uzun soluklu tek şiirden ibarettir. Bir "kürtaj" olayının bölük pörçük hikâyesi üzerinden kurgulanan bu şiire bakılarak, Ahmet Oktay'ın, bu kitaptan itibaren daha özgün bir şiire doğru yol aldığı söylenebilir.

3.1.4. *Sürgün*

Ahmet Oktay'ın, yine tek şiirden oluşan bu kitabı 1979 yılında, İstanbul'da, Ada Yayınları'ndan çıkmıştır. Bu şiirde ise imge trafiğinin çok daha yoğun, karmaşık bir hal aldığı; hem biçim hem de ifade olarak alışıldık şiir görünümü ve şiir dilinden uzaklaşıldığı görülmektedir.

3.1.5. *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi*

1981 yılında Tan Yayınları'ndan yayımlanan bu kitap üç bölümden oluşmaktadır. Kitabın *Gözyaşları Yeniden Doğurtuyor Bizi* adlı birinci bölümünde 9, *Hüzün Bulur Konakladı mı Yolcu* adlı ikinci bölümünde 6, *Umutsuzluk da Bilgisiydi Yaşadığımızın* adlı son bölümünde ise 5 olmak üzere kitapta toplam 20 şiir bulunmaktadır.

3.1.6. *Kara Bir Zamana Alınlık*

1983 yılında, İstanbul'da, Ada Yayınları'ndan ilk baskısı yapılan kitap, iki kısma ayrılmıştır. *Yenik Güne Ezgiler* adlı ilk kısım toplam 20 şiir içermektedir. *İşler ve Günler* adlı ikinci kısım ise kendi içerisinde iki bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan "Yasın Öteki Dili" adlı bölüm de "Boşta Gezer'in Notları" adlı bölüm de 8'er şiirden oluşmaktadır.

3.1.7. *Yol Üstündeki Semender*

İlk baskısı 1987 yılında, İstanbul'da, yine Ada Yayınları tarafından yapılan kitap 12 şiirden ve önsöz ile sonsöz niteliğinde yazılmış birer başlangıç ve bitiş şiirinden meydana gelmiştir. Söz konusu 12 şiirin her birinde çeşitli toplumsal / bireysel sebepler dolayısıyla intiharı seçmiş ünlü isimler (şair, yazar, filozof) ele alınmış; her şiire birinin ismi verilmiştir. Üstelik şiirler yazılırken, ismi verilen kişinin kullandığı üslup veya yaşadığı dönemin havası şiire yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan, kitabın, Ahmet Oktay yapıtı içerisinde orijinal olarak nitelendirilebilecek çarpıcı eserlerden biri olduğu söylenmelidir.

3.1.8. *Ağtlar ve Övgüler*

İstanbul'da Telos Yayıncılık'tan 1991 yılında ilk baskısı yapılan kitap 12 şiirden meydana gelmiştir.

3.1.9. *Bir Sanrı İçin Gece Müziği*

Birinci baskısı İstanbul'da Telos Yayıncılık'tan 1993 yılında yapılan kitap 5 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin isimleri sırasıyla şunlardır: *siyah bir şehrengize giriş, tanınmamış yazarlar ansiklopedisi için seçmeler, "sarhoşluk sabahı", yitik aşklar için ön parça, "paralel yazılar"*. Anti-Nostaljik Bir Kolaj olarak tanımlanan kitapta şairin kendi şiirlerinin, hatıralarının yanında başka metinlere, gazete küpürlerine ve fotoğraflara dahî yer verilmiştir.

3.1.10. *Gözüm Seğirdi Vakitten*

İlk baskısı İstanbul'da, Yapı Kredi Yayınları'ndan 1996'da yapılan kitap üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden birincisi olan *Günbatımı* 18 şiir, *Cehennem Hai-Ku'ları* 7 şiir, *FM Kanalı* ise 2 şiir içermekte; yani kitaptaki toplam şiir sayısı 27'yi bulmaktadır.

3.1.11. *Söz Acıda Sınandı*

Yine ilk baskısı İstanbul'da, Yapı Kredi Yayınları'ndan 1996'da yapılan bu şiir kitabındaki toplam şiir sayısı ise 15'tir.

3.1.12. *Az Kaldı Kışa*

Birinci basımı 1996'da Sel Yayıncılık'tan gerçekleştirilen kitapta bulunan 7 şiirin yanı sıra kitabın sonuna eklenmiş *Orpheus ile Eurydike'den* adlı bir bölüm mevcuttur.

3.1.13. *Hayalete Övgü*

2001 yılında İstanbul'da, Yapı Kredi Yayınları'ndan ilk basımı gerçekleştirilen kitap 10 şiirden meydana gelmektedir.

3.1.14. *Lirikler*

İstanbul'da, 2007 yılında, Şiirden Yayınları'ndan ilk baskısı gerçekleştirilen kitabın içerisinde 10 şiir bulunmaktadır.

3.1.15. *Kaç Kişiyiz Kendimizde (Toplu Şiirler)*

Ahmet Oktay'ın şiirlerini bir araya getiren bu yayında, bir kolaj çalışması olan *Bir Sanrı İçin Gece Müziği* adlı kitap dışında, sözünü ettiğimiz kitapların tümü bulunmaktadır. İstanbul'da, 2007 yılında, ilk baskısı İthaki Yayınları'ndan yapılan bu kitapta ayrıca *Hayalete Övgü* adlı kitabı takiben yer alan *Altı Küçük Sanrı* adlı bir kitapçık da yer almaktadır.

3.2. **Aldığı Ödüller**

* *Her Yüz Bir Öykü Yazar* isimli şiir kitabıyla 1957 Yeditepe Şiir Ödülü'ne layık görüldü.

* *Yol Ütündeki Semender* isimli şiir kitabıyla 1987 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı.

* *Ağtlar ve Övgüler* isimli şiir kitabıyla 1991'de Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın şairi seçildi.

* *Hayalete Övgü* isimli şiir kitabıyla 2002 yılında Antalya Altın Portakal Şiir Ödülü'nü kazandı.

* 2002 yılında Yalova Uluslar arası Şiir Günleri'nde Türk Şiirine ve Edebiyatına katkıları dolayısıyla Onur Ödülü aldı.

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET OKTAY'IN ŞİİRLERİNİN TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Ahmet Oktay'ın şiirleri, ele alınan konuların ve işlenen temaların klasik tasnifine pek de müsaade etmeyen bir yapıdadır. Bir şairin şiirsel üretiminin içerik bağlamında incelendiği çalışmalarda yapılabilen en genel-geçer tasnif olan “bireysel temalar-toplumsal temalar” ayırımını, Ahmet Oktay'ın şiirleri için uygulamak tam anlamıyla mümkün görünmemektedir. Çünkü korku, ölüm, cinsellik hatta aşk ve sevgi gibi temaların bile Ahmet Oktay'da toplumsal arka planla birlikte verildiği; dahası, asıl amacın birey üzerinden topluma gitmek olduğu açıktır. “Benim şiirim daima bir toplumsal arka planı vardır. Hemen hiç tekil bir öykü anlatmam.”⁴² diyen şaire göre; “Şiirin içsel ya da tinsel ve biçimsel sorunlarla uğraşması kötü bir şey değil. Ama yalnız onunla uğraşınca olmuyor. Bir de insanın içiyle dışını nasıl birbirinden ayırt edebiliriz. Yani dışın başka, için başka olduğu türünden bir anlayış, değişik sorunlara ve sorulara yol açabilir. İnsanal için ve dışın, aralarındaki bağlantı düzeyleri kopararak konumlandırılması, törel açıdan riyakârlık sorununu bile gündeme getirebilir. Yani aşkla ekmek nasıl birbirinden koparılabilir? Çünkü aşk olgusu, tam da yaşadığımız dünyanın içinde gerçekleşiyor.”⁴³ Yani Ahmet Oktay'ın bireysel mevzulara gönderme yaptığı düşünülen birçok kavramı, toplumdan ve toplum meselelerinden ayrı düşünmediği dikkate alındığında böyle bir çalışma için söz konusu tasnife gitmenin pek de sağlıklı olamayacağı anlaşılmaya başlar.

1. BUNALIM

Ahmet Oktay şiirinde en çok rastlanan temalardan biri kuşkusuz ki bireyin yaşadığı sıkıntı ve bunalımdır. Bu bunalımın sebepleri çeşitli olmakla birlikte, *kent yaşamının* ve içerisinde bulunan *siyasi/sosyal koşulların* bu bunalımı besleyen en büyük etken olduğu göz ardı edilemeyecek kadar belirgindir.

⁴² *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.75-76

⁴³ A.g.e. : s.228-229

1.1. Kent Kaynaklı Bunalım

II. Dünya Savaşı'nın sosyal yaşama taşıdığı büyük kaos altında gelişme gösteren *Existentialisme (Varoluşçuluk)*⁴⁴ adlı felsefi akım özellikle "metropol yaşamı ve bu yaşam içerisinde bireyin konumu"nu gündeme getirmiş, hayata bireyci ve karamsar yaklaşımın temsilcisi konumuna gelmiştir. Kent insanının olumsuz görünümünü pekiştiren bu felsefi akım, dünya çapında etkili olmuş; bu akımın hayata, insana getirdiği bakış sanat ve edebiyat ürünlerinde yaygın şekilde işlenmiştir. Türkiye'de ise özellikle 1950'den sonra oluşumunu tamamlamaya başlayan büyük kent (metropol) yaşamı, bireye sundukları ve ondan götördükleriyle sürekli tartışma konusu olmuş; bir süre sonra, belki de modernist edebiyatı besleyen en önemli figürlerden biri olan "bunalımlı kent bireyi"ni meydana getirmiştir. Öyle ki; "*Kent yaşamı uzamsal zenginliği ve farklılığıyla, sunduğu ya da sunabileceğine inanılan maddî-manevî fırsatlarıyla, her türlü, bireysel fantazmayı beslemeye uygun kozmopolit yapısıyla, her zaman için siyasal ve sanatsal imgelemin besleyicisi olmuştur.*"⁴⁵

1950 sonrasında ciddi anlamda yazmaya başlayan ve eserlerinde sosyal yaşamın asla göz ardı edilemeyeceği bir şair olan Ahmet Oktay'ın şiirlerinde kent yaşamının ve kent atmosferi içerisindeki bireyin önemli yer tuttuğu görülmektedir. Daha ilk şiirlerinden başlayarak kendini hissettiren bu tema, şairin sonraki şiirlerinde de varlığını sürdürmüş ve Ahmet Oktay şiirinde önemli bir yer edinmiştir.

Ahmet Oktay şiirinde birey, kentin kalabalığından ürkmüş ve kendi köşesine çekilmiş yani olabildiğince yalnızlaş-tırıl-mış haldedir. Bu yalnızlığın bu kadar kesin ve güçlü olmasında kent yaşamı etkilidir. Kent yaşamının bireyi nasıl küçülttüğü ve yalnızlaştırdığı aşikârdır. Görüldüğü üzere kişi, içerisinde yaşadığı toplumdan tamamen kopmuş ve kendi yalnızlığını seçmiştir. Çünkü yanında varlığını hissettiği tek şey yine yalnızlığıdır kişinin.

*"Karda yürü bir akşam, üzgün, hafif içkili
ucuz basma giyimli nice sıkıntılardan
ve hep aynı, aynı şehirden yorulur kişi
yalnız kendine çıkmayı ister her mısradan.*

⁴⁴ Bkz: Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, 5. Baskı, s.67

⁴⁵ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, 1. baskı, s.10

*Parklarda yalnızlığını gezmeye götürmek
çocukça konuşmak, kestane yemek yan yana.
bir bulutu eskiyen ölümlere benzetmek
anılardan çizmek bir paketin arkasına.”⁴⁶*

(Aralık, s.44)

Hayatın monoton, sıkıcı akışı da aynı bunalımı beslemektedir. Fakat bir alternatif yoktur ortada. Kişi, bir kapan içerisine sıkışmış gibidir; çaresiz ve umutsuz haldedir üstelik. İçerisinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulmaya yönelik bir girişimini de göremeyiz onun; yalnızca sıkıntılı varlığını yağmurlarda dolaştırmaktır yaşadığı.

“ ...

*Nasıl yaşarım yabancı bir kıyıda
bir martıyı denizle avunmayan.*

*Hep aynı rakamları toplarsın
günde yarım saat aynı park
tek şiir ezberinde,
on yıl aynı kadını seversin.*

(Huysuz, s.54)

Tabii burada sınırları başkaları tarafından çizilmiş, özgürlüğü kısıtlanmış, baskı altına alınmış insandır söz konusu olan. Üstelik kişi, başka bir yaşamı hayal edemeyecek kadar umutsuzdur aynı zamanda. Burada dikkat çeken bir başka şey, Ahmet Oktay’ın bu ve benzeri şiirlerinde “parklar” a sıklıkla yer vermesidir. Bu şiirlerde parklar çoğu kez yalnızlık ve umutsuzluğu çağrıştırırlar. Kent bunalımı yaşayan bireyin sığındığı; ama aynı karamsarlığı büyütmeyi sürdürdüğü yerlerdir parklar. Şairin, parkları “*umutsuzluğun barbar uğrağı*” (“Av Saatini Bulmak-III”, s.103) olarak tanımlaması da bundandır.

Yaşanılan bunalım ve sıkıntının ne kadar güçlü olduğu, şairin on bölüm halinde yazdığı uzun soluklu “Av Saatini Bulmak” adlı şiirde çok açık şekilde görülmektedir.

⁴⁶ Çalışmamız boyunca Ahmet Oktay’ın şiirlerinden yapılan tüm alıntılar bu kaynaktan olacaktır: Ahmet Oktay, *Kaç Kişiyiz Kendimizde (Bütün Şiirleri)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

Çevredeki diğer insanlar söz konusu bunalımın birer hazırlayıcısı ve sıradanlaşan hayatın bir parçası konumundadırlar. Kişi, onları kendi yaşamının bir parçası olarak görmediği halde ona yakındırlar; “komşu balkonlar”da, hemen yanı başındadırlar. Buna olanak sağlayan da açık bir şekilde kent yaşamıdır.

*“Hiç değişmiyor korku ve sıkıntı
komşu balkonlar: niye baktın?
akşam vitrinleri, üç kadeh rakı
gençliğim gitti, artık bıktım.
Artık kimse almıyor aldığını
sevmiyor kedileri, tefrika romanları
romanlar. Ey ne kadar aldandık
dağıldı ufuk çizgisine benzeyen dalga
parçalandı avunulan göktaşı,
ekmeği ve aşkı kolay sandık.
Anlamıyorum işte, anlamıyorum
herşey ne kadar birbirinin aynı.”*

(Av Saatini Bulmak-II, s.103)

Burada, kent yaşamının bireyi nasıl da bir sıkıntı ve korku çemberi içerisine aldığını görmekteyiz. Üstelik “her şey birbirinin aynı”sı olmaya başlamış; yani anlamsızlaşmıştır. Birey içinse, bu durumda, anlamlandırılmayan bir hayat karşısında duyulan büyük bunalım kalmıştır. Hayatın böylesine “anlamlandırılmayan” bir hal alması bize yine varoluşçu felsefeyi hatırlatmaktadır.

“Kent”, karmaşık yapısı ve kasvetli havasıyla, söz konusu bunalımın meydana gelmesinde çok önemli bir sebeptir; olabildiğince olumsuzdur. Çünkü betondan bir yapı, plastik ve naylon yığını demektir kent ve onda “insani olan” değil “maddesel olan” değerlidir. Nitekim Ahmet Oktay’a göre “Her apartman, mimarî açıdan en güzeli bile, insandan bir şeyler alıp götürmektedir.”⁴⁷ Etraf devasa apartmanlarla kuşatılmıştır ve insan olabildiğince

⁴⁷ Ahmet Oktay, “Her Geleceğin Geçmiş” (Ne Söylersen Bir Eksik/Radyo Konuşmaları-2 içerisinde), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1. basım, s.58

küçülmüştür; duyguları ve düşünceleri hiçe sayılmış, anlaşılmak çabasından mahrum bırakılmıştır.

*“Tatsız bir naylon göğün altında
umursamaz naylon, ey çağdaş ölümcü.
Pencereyi açsam sayısız yapılar
tığlarla, izmaritlerle, bulaşıklarla
o bitmez dırıltı çeşitlemesini ezgileyen.”*

(Av Saatini Bulmak-VI, s.106)

Esasen, kent ve kent yaşamının negatif yönleri, Türkiye’de metropollerin oluşmaya başladığı 1950’lerle aynı dönemde görülmeye başlanır Türk şiirinde. Bilhassa II. Yeni hareketiyle beraber kent atmosferinin şiire taşındığına şahit oluruz. Bu duruma, kendisi de birçok yazısında sıklıkla değinen Ahmet Oktay bu duruma, genellikle, Turgut Uyar’ın yaşadığı ve şiirine yansıttığı değişimi örnek vermektedir. Posof ve Terme gibi Anadolu kasabalarında görev yaptıktan sonra geldiği Ankara’da kent yaşamının içerisine düşmüş; şiirlerinde, o dönemde ülkede yaşanan ekonomik bunalımın da etkisiyle yaşadığı büyük sıkıntıya yer vermiştir artık. Onun söz konusu durumu yansıtan “Geyikli Gece” ve “Büyük Ev Ablukada” gibi şiirleri Ahmet Oktay’ın şiirlerindeki bunalımla fazlasıyla benzerdir.

*“Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
Her şey naylondandı o kadar
Ve ölünce beş on bin birden ölüyorduk güneşe karşı.”*

(Geyikli Gece⁴⁸)

“Taşradan Ankara’ya gelen bir şairin kentle karşılaşması sonunda uğradığı şoku ya da travmayı anlatır Turgut orada. Değişen toplumsal, kişisel mekânları. Neon lambalar, naylon ve plastik o tarihe kadar şiirde kullanılmamış sözcükler ve eşyalar.”⁴⁹ şeklinde bir yaklaşımda bulunan Ahmet Oktay’a göre “Geyikli Gece” şiiri kent ve kentin olumsuzluğunu vurgulaması açısından bir ilktir ve çok önemlidir. Nitekim *“Beni yazdığım şiiri yazmaya iten neden, çevremin değiştiğini görmemdi. Birdenbire kentleşen dünya, birdenbire karşılaştığım*

⁴⁸ Turgut Uyar, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Can Yayınları, İstanbul, 1994, 3. basım, s.7

⁴⁹ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.77

neon lambaları, büyük oteller, birtakım yeni gelişmeleri haber veren durumlar, beni artık Orhan Veli şiiri yazmakla kurtaramıyordu."⁵⁰ diyen Turgut Uyar da böylece, yapılan çıkarımı doğrular.

Bir beton yığını hâlini alan kent, ruhsuzluğu ve korkunç kalabalığıyla "birey"i köşeye kısırmış, koyu bir yalnızlık hissiyle bir başına bırakmıştır. Kişi, artık düşünmek ve anlamaya çalışmak çabasında değildir ve yaşadığı kentin bir parçası halini almıştır. Üstelik zaman kavramı da anlamını yitirmeye başlamıştır. Tüm bunlar, kent yaşamındaki büyük karmaşanın getirileridir.

*"Bilmiyoruz, anlamıyoruz, düşünmüyoruz,
içimizde kirli bir fosfor aklı,
kent: durmadan aldandığımız harita
neresiydi? ne yaptık? ne zamandı?
Gerçekten bilmiyoruz gerçekten
kendimizi böyle ıpsız bırakanı."*

(Av Saatini Bulmak-VIII, s.108)

Ayrıca; son dizede "bizi böyle ..." yerine "kendimizi böyle ..." ifadesinin kullanılması gösteriyor ki, bireyi bu olumsuz noktaya getiren aynı zamanda kendisidir. Bu koyu yalnızlığın, bunalımın kaynağı olan "kent"i meydana getirenler de yine insanlar olduğu için bu durumun sebebi kendileridir bir anlamda. Benzer bir yaklaşımı sergilemesi bakımından Turgut Uyar'ın "Büyük Ev Ablukada" adlı ünlü şiiri hatırlanabilir.

*"Şimdi bu taşları biz çektik değil mi ocaklardan
Bu asfaltı biz döktük biz onardık değil mi
Bu yapıları on iki kat yapmak bizim aklımızdı"*

(Büyük Ev Ablukada⁵¹)

⁵⁰ Aktaran: Ahmet Oktay, "Metropolün Uğultusundan Doğan" (*Ne Söylersen Bir Eksik/Radyo Konuşmaları-2* içerisinde), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1. basım, s.195

⁵¹ Turgut Uyar, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Can Yayınları, İstanbul, 1994, 3. basım, s.74-75

Hatta Ahmet Oktay şiirinde, kişinin, yavaş yavaş içerisinde bulunduğu kente benzediğini fark ederiz. İnsanlar da betonlaşan kent gibi ruhsuz, donuk bir hâl almış; çevrelerini kuşatan eşyalara benzemeye başlamışlardır.

*“Trikotaj makinaları, daktilolar
ey elle toplanmayan dokuz rakkamı
tezgâhlar ve sayısız eşyalar
eşyalar, eşyalar, eşyalar
yontma taş, yontma demir, yontma tahta;
ben neyim? ben neciyim? ben kimim burda?”*

(Av Saatini Bulmak-IX, s.109-110)

Şiirde, kişinin anlamlandırma problemi yaşadığını görürüz. Çünkü birey, kent yaşamı içerisinde yalnızlığa mahkûmdur ve belki de insandan çok “eşya” ile yakındır. Çevresi, iletişim kuramadığı kalabalık ve bir yığın eşya ile doludur. Görüldüğü gibi kendisi de bu durumu sorgular ve etrafındaki eşyalar gibi anlamsızlaştığını hisseder. Şairin, bazı şiirlerinde “telaş, sıkıntı, bun, hüzün, vitrin, neon, naylon” gibi kelimeleri bir arada kullanması (Bkz. “Masa” adlı şiir, s.86) da oldukça bilinçli yapılmıştır ve kent kaynaklı bunalımı vurgulamak amaçlıdır.

Hatta şairin zaman zaman toplumu sorguladığı ve toplumu bir arada tutan “görünmez” bağın varlığını sorguladığı görülür. Çünkü insanî olanın yitirmeye başlandığı, insanlar arasındaki bağların kopma noktasına geldiği yerdir kent. Kent; kargaşasıyla, sunduğu planlanmış hayatla mutsuzluğu inşa etmektedir insanlar için. İnsanlar, fizikî anlamda çok yakın oldukları halde aralarında ciddi bir samimiyetsizliği büyütmekte, kesin bir iletişimsizliği taşımaktadırlar. Şairin, aralarındaki büyük uçuruma rağmen insanların nasıl olup da bir arada yaşadıklarına şaşırması da bundandır.

*“Bir geceye mi çıkıldı? Onlar da var
yürekli ve elleri nasırlı,
kimseler birşey anlatmıyor
çiçeğe, suya, göğe ait
nasılsa bir aradalar.”*

(Bir Portre İçin Taslak, s.83)

Şiirde “*çünkü biz demek ben değiliz*” , “*ne anlatabilir çoklar çoklara?*” , “*Ama hadi, yalnız kalın.*” gibi dizeler kuran şair, insanları yalnızlaşmaya; yani kendi varlıklarını fark etmeye davet eder. Toplum, kent yaşamının tek-tipleştirdiği insanlardan kurulu bir yığın gibidir. Toplumsal yaşamın karmaşası birey için bir intihar olarak algılanmaktadır adeta. Çünkü her insan önce kendisi olarak vardır. Ama kent yaşamında bireyin diğer insanlarla arasında hiçbir ayırım kalmadığı görülür. Bu durum birey olarak insanı anlamsız kılar. Şairin “yalnız kalın!” çağrısını yapmaktaki amacı da bunun ne kadar menfi bir toplum görünümü olduğuna dikkat çekmektir.

Ahmet Oktay’ın şiirlerinde kent, durmaksızın bir umutsuzluğu ve yalnızlığı büyütmede gibidir. Üstelik bunun hiç değişmeyeceğine dair karamsar bakış kendini fazlasıyla hissettirir. Şair, tek geniş şiirden oluşan *Sürgün* adlı kitabını, yaşamı neredeyse “mecburi bir sürgün” olarak tanımlayan yaklaşım üzerine inşa etmiştir. İç içe geçmiş karmakarışık imgeler, bölük pörçük ifadeler ve şiirin darmadağın düzeniyle göze çarpan şiirde tüm olumsuzluğuyla görülmeye çalışılan yaşamın bir parçası da “kent”tir.

*“içimde paslı bir sıkıntı olan kent, hâlâ kulaklarımda
o uğuldayan lav, akıp giden tebeşirsi saatler,
solgun yüzlere bulaşan yüzyıllık is
geçmişin ve geleceğin sesinde, biz ki yalnızlık ve
acı bulduk ataların ve toprakların terekesinde”*

(Sürgün, s.163)

Bunun yanında şairin, yaşamı tüm yeryüzünde ve herkes için bir sürgün gibi görmesi, ondaki karamsarlığın ulaştığı boyutu vermektedir. Bu yaklaşım da bunalımın göstergesi olarak düşünülmelidir.

*“sense bedeninin ve ruhunun acısına adandın ey Sürgün
anıtın yok ama ülken her yer”*

(Sürgün, s.170)

Yaşanan bunalım öyle bir noktaya ulaşmıştır ki; birey, içerisinde bulunduğu durumun ve yaptıklarının farkında değildir. Hatta soluduğu kent atmosferi içerisinde karşı karşıya

kaldığı büyük karmaşa onu şaşkına çevirmiş; kendisini unutacak noktaya sürüklemiştir. Anlatılan, kendisine yabancılaşmış kent insanının durumudur.

*“Yeşil bir sıkıntıken naylon bulvarda
elleri ve parası var şaşıyor çok
çiçekler alınca tuhaf acıklamalardan.
Bu hep böyle bilinmez neden?
Sinemaya girse cebinde leblebi biraz
kendi dışarda kalıyor unutkanlığından.”*

(Bıçak, s.58)

Son kertede, istenilen, hayal edilen, bu bunalımdan kaçıştır. Ancak sadece bir fikir olarak kalır bu; çünkü “kendince düşünme”nin bir getirisidir ve belki de olanak yoktur bunu gerçekleştirmeye. Bu, aynı zamanda hayallerin gerçekleşme olanağı bulamadığı bir dünyanın mevcudiyetine göndermedir.

*“Akılda yokken nelerden özlenir yolculuk?
Örneğin pencereye çarpan bir kuş kanadı,
yağmur sonrası bir sinema önü, bir çocuk
ne kadar zengin kendince düşünmenin tadı.”*

(Aralık, s.44)

Kentten ve dolayısıyla kentin sunduğu yaşamın tüm olumsuzluklarından kaçış fikri, bazen de daha çarpıcı şekilde verilmeye çalışılmıştır. Mesela bir çocuğun gözünden etrafa bakıyor olmak, doğal ve yapay olanın ayırımını verebilmek açısından şairi daha avantajlı kılmaktadır. Kent, yine her zamanki boğucu havasıyla vardır ve cinayetlerin, kazaların, ölümlerin tüm soğukluğuyla çoğalmayı sürdürdüğü yerdir.

*“Yüreğimde ırmak var
ırmağın da okul mokul bilmeyen
uslu durmaz türküsü,
akıp gideceğim buradan
hoşça kal diyeceğim bacaların yurduna*

...

*Ama ben sıkılıyorum
 hep camlardan ve gazeteye bakmaktan,
 resimler de güzel değil üstelik
 ya adam resmi basıyorlar
 ya kaza.
 Şehir gerillası yazıyordu
 amcam gibi sakalları uzamış
 birisinin altında.”*

(Çocuk, Güvercin Vesaire, s.193-194)

Ancak, Ahmet Oktay şiirinde, sonuç olarak karamsar bakış ağır basmaktadır. Düşlenen kaçışın gerçekleşeceğine dair inanç zayıftır ve hüznün müzmin bir hastalık gibi varlığını sürdürdüğüdür asıl gerçek. Hatta şairin, hüznün kalıcı olduğu ve bir hüznü yenebilmenin tek yolunun onu kabullenmekle, benimseyebilmekle mümkün olduğu şeklinde yorumlanabilecek oldukça çarpıcı “*Kendisiyle yenilir her hüznün*” (Bir Portre İçin Taslak, s.84) dizesi bu fikri güçlendirmektedir.

1.2. Siyasi/Sosyal Koşulların Beslediği Bunalım

İlk bakışta bireysel temalar gibi düşünülen yalnızlık, sıkıntı, bunalım gibi kavramların arka planı aydınlatıldığı zaman toplumla ve toplumsal koşullarla yakından ilgili olabildikleri görülecektir. Toplumların *ekonomik-politik-sosyal* durumları, o toplumu oluşturan ve toplumun uyumlu veya aykırı birer bireyi olan insanların fikirlerini ve hislerini; doğal olarak yaşamlarını belirleyen en önemli faktörlerdendir. Bu açıdan, birey ve toplumun -uyumlu veya çatışma halinde olsunlar- birbirlerinden ayrı düşünülmesine imkân yoktur. Eğer bir de söz konusu olan Ahmet Oktay şiirleriyse bu tutum kaçınılmaz kılınmaktadır. Çünkü Ahmet Oktay, hemen her şiirinde toplumcu hassasiyeti göz önünde bulunduran, daha doğrusu ön plana taşıyan toplumcu bir şairdir. Onun bazı şiirlerinde görüntüsü çizilen kimseleri toplumdan ve yaşam şartlarından soyutlamak yanlış bir yaklaşım olacaktır. Hatta denilebilir ki Ahmet Oktay’ın şetçiği şiir kişileri, özellikle, parçası oldukları bütünü yansıtmakla görevlendirilmiş kimselerdir.

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde zaman zaman kişinin sosyal hayat içerisinde boşluğu yaşadığına ve tüm varlığıyla hayattan soğuduğuna şahit oluruz. Bunun temelinde ekonomik, siyasi veya ailevi problemlerin yattığını söylemek mümkündür. Hayata dair tüm umudunu ve geleceğe olan inancını yitirmiş, kalabalıklardan kaçıp yalnızlığına kapanmış yoksul kimsedir anlatılan.

*“İşsiz, geleceksiz gözüm masada
kitaplar da gereksiz, kitaplar
böceklerin kemirmekten caydığı.
dışarı kalabalık, saklanmışım
yağıyor kar ve camlar buğulu.”*

(Geceye Karşı, s.56)

Burada kişi olabildiğince yalnızdır ve bu yalnızlık bir anlamda onun seçimidir. Çünkü kendisini ait hissetmediği bir kalabalıktan, dolayısıyla bu kalabalığın meydana getirdiği bunalımdan kurtuluşun belki de tek yoludur yalnızlık. Ayrıca dizelerde görüldüğü üzere mevsimin kış olması, dışarıda kar yağıyor olması ve havanın soğukluğunun hissettirilmesi; kişinin durumundaki çaresizliği yansıtmaya çabasının sonucudur.

Şairin birçok şiirinde rastlanan bu bunalım atmosferi bazen de aile yaşamı üzerinden verilir. Büyük bir sıkıntının ağırlığıyla dolu “Gölgeler Sesi Öretemez” adlı şiiri buna örnek göstermek mümkündür. Şiirde, bireyin, içerisinde bulunduğu hayattan kesin bir şekilde soğuduğu, tam bir bunalım psikolojisini yaşadığı görülür. Üstelik bu bıkkınlık yalnızca kendisiyle ilgili değildir; içerisinde bulunduğu aile yaşamı da ondaki bunalımı beslemektedir.

*“Yağmur vardı uyuyamıyordum
karım horluyordu, karım
hiç usanmıyordu, her günkü dırıltılar
o boğulmalar
bakkal defterinde, kasap dükkânında
gebe kalışlar. Ne dedin?
Birşey yok. Hadi uyu
Ama bu tıkırtılar?
Yağmur. Hadi uyu*

*Ya sen? Beni bırak
hadi uyu, hadi uyu, hadi uyu”*

(Gölgeler Sesi Örtemez, s.93)

Fakat bu şiirin bir işçi grevi (1963 Kavel Direnişi) üzerine yazıldığı ve şiirdeki bireyin de bir işçi olduğu düşünülecek olursa söz konusu bunalımın daha çok yaşam şartlarından, ekonomik problemlerden; yani yoksulluktan kaynaklandığını söylemek gerekecektir.

Öte yandan, hayat, güzel olana yaşama imkânı tanımayacak kadar acımasızdır; baştan sona olumsuzluklarla donanmıştır. “*Gemim fırtınalı denizde boğulmayı deniyor çiçek açarak*” (“Kestim Elimi Usulca”, s.53) diyen şairin, hayatı “fırtınalı deniz” olarak tanımladığı düşünülecek olursa karamsar bakışın ne kadar hâkim olduğu anlaşılacaktır. Çünkü “çiçek açmak” boğulmak için sebep teşkil ediyor.

*“Olağan geliyor cinayet haberleri
rakılar, borçlar, terkedilmek
çıkarak göğün apansız bir yerinden
ılman leylek sürüsüne ateş etmek.
Ağlayan mı var? aldırıyoruz
o çok kullanılmış bir fotoğraf
bir baş soğan, bir tavla pulu,
o kadar alıştık, aldırıyoruz
çıkıyor durmadan sakallarımız gibi.”*

(Av Saatini Bulmak-IV, s.104)

Kişinin üzerinde yaşadığı dönemin baskısı, zulmü; tüm kötü yönleri görülebilir. Ancak çarpıcı olan, tüm bunların herkesin gözünde sıradan, mümkün şeylere dönüşmesi; tüm bunlara alışılmasıdır. Kötü olan birçok şey hayatın tanımının birer parçasıdır artık: cinayetler ve ölümler gibi, yalnızlık gibi, borçlar ve yoksulluk gibi...

Dünya, mutsuzlukların durmaksızın büyüdüğü yerin adıdır. Elde kalan; ölümler, yalnızlıklar ve büyük umutsuzluğudur yaşamının...

“Zaten bir haber çağıdır bu kilden zaman

*saçmalığa, frengiye, ölüme alışan.
Alışan yalnızlığa. Alışıp da öz bedeninden
acıyla büzülmüş bir taşıl çıkararan.
...
Aşk belki de hiç olmadı, özgürlük de öyle,
sunuldum şölenine ey Mutsuzluk”*

(Sürgün, s.175)

Bu olumsuz hava her tarafa sinmiştir ve neredeyse kurtuluşu imkânsız kılan bir durumdur bu. Her ne kadar yer yer geleceğe dair umut ve hayallere rastlansa da bunların gerçekleşeceğine dair inancın varlığından söz etmek mümkün gözükmemektedir. “Hüzün”, egemenliğini kurmuştur.

*“herkes ustasıdır bu işin
katmerli gül gibi gezdirilir
hüzün her yerinde memleketin.”*

(Kaçarımız Yok Bizim, s.191)

Bu noktada şairin yaklaşımıdır önemli olan. Ahmet Oktay’ın şiirinden hareketle, onun, çocukluğunda bile hüznün kalıcılığına dair bir uyanıklık hâli taşıdığını görürüz. O, hüznü yani karamsar-kötümser bakışı yaşamının tümüne yaydığını; hatta bunu sözlerine (şiirine) sinmiş “yaratıcı” bir çeşni (koku/tat) gibi gördüğünü ifade etmiş olur.

*“Hüzün bir koku ve tattır ağızda
tütüne, sözlere, geçmişime karışan:
Çocuktum, uyandığında bir sabah
yapraksızdı artık kiraz ağacı,
duydum dünyanın korkunç akıntısını
karın sesi geçiyordu şahdamarımdan,
dedim bir mayalanmadır hüzün
dirençli, kuşkulu, yaratan bir mayalanma.”*

(Karın Sesi Şahdamarımda, s.187)

Üstelik şaire göre hüznün, “*şairin vazgeçilmez gereci*”dir. Bu bakımdan, Ahmet Oktay şiirinin hız aldığı hareket noktalarından birinin onun karamsar bakışı olduğu söylenmelidir. Zaten ona göre; “*Kötümserlik dünyayı anlamanın bir yoludur. Gününü gün etmeye dayanan, insanı çevresine karşı duyarsızlaştıran hazcılık, son kertede bönleşmeye yol açar. Bönleşme ise, şiirin can düşmanıdır. Çünkü şiir, keşif ve fetih sanatıdır: Bilinmeyen ve gidilmeyenin keşfi ve fethi. Buysa, yetinmemekle sağlanabilir ancak. Kötümser olmak, uyuşmamak ve sıkılmak.*”⁵² Ayrıca dizelerde dikkat çeken bir başka husus, şairin, kış mevsimini hissettirmesi ve “kar” kelimesini yine tüm soğukluğuyla kullanmış olmasıdır. Ahmet Oktay, bunu çoğu kez yapar. Çünkü kış mevsimi ve kar, hayatın soğuk yüzünü / karamsarlığı-kötümserliği ve belki de ölümü çağrıştırmaktadır.

2. YABANCILAŞMA

Modern dünyanın getirdiği sıkıntı ve huzursuzluk ortamı büyük kalabalıkları barındıran metropolleri kuşatmış ve bireyi olabildiğince köşeye kısırmıştır. Birey ile toplum arasındaki bağ zayıflamış; birey, toplumdaki kaçışı ve inzivaya çekilmeyi amaç edinmesine neden olan büyük bunalımını yaşamaya başlamıştır. Çünkü metropoller, “*Karanlık, ürkütücü arzuların, doyurulmak isteyen cinsel beklentilerin, zenginlik hayallerinin merkezidir. Düşler orada kurulur ve orada yıkılır.*”⁵³ Bunun yanında, insanların birbirleriyle ilişkileri samimiyetsiz ve ruhsuz bir görünüme bürünmüştür. Böylece bireyin, hem içerisinde yaşadığı topluma hem de kendisine “yabancılaşma”sı kaçınılmaz olmuştur. Hayatı ve kendi varlığını anlamlandıramama, büyük insan yığınlarını benliğine yönelik bir tehdit olarak algılama gibi durumlar yabancılaşmanın birer parçasıdır.

Yabancılaşmış bireye Ahmet Oktay’ın şiirlerinde sıklıkla rastlamak mümkündür. Çünkü zaten şairin amacı, Türkiye’de 1950 ve sonrasında toplumun görünümünü, yaşadıklarını şiir kişileri üzerinden vermektir. Şairin ortaya koyduğu şiir kişileri hem parçası oldukları toplumun kodlarını taşımakta hem de birey psikolojisinin ipuçlarını vermektedir. Onun şiirlerinde kişi, sorgulamaya başlamıştır ve birçok şeyi anlamsız karşılamakta ya da

⁵² Ahmet Oktay, “Metropolün Uğultusundan Doğan” (*Ne Söylersen Bir Eksik/Radyo Konuşmaları-2* içerisinde), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1. basım, s.193

⁵³ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, 1. baskı, s.10

haksız bulmaktadır. Yani hayatı tamamen olumsuz taraflarıyla görmektedir. Hatta hayatın bir “yangın” olarak tanımlandığına bile rastlarız.

*“bekâr odaları, yetersiz kemanlar, kırılan cam
suçüstü yakalanıyor bir pezevenk
yangın,
ilaçlar, ipler, tabancalar, sehpalalar
yangın,
işaret verildi bütün kulelerde
her yanda yangın
yangın, yangın, yangın, yangın.”*

(Yangın Kulesi, s.67)

Kişi, çevresiyle çok açık bir uyumsuzluğu yaşamaktadır; içerisinde bulunduğu durumu, konumunu içselleştirememektedir. Bu noktada tamamıyla “aykırı”dır yahut aykırı bir yaşamın içerisine düşmüş halde bulmuştur kendisini. Yalnızlaşmasının, yürürlükteki değerlerden ve kalabalıklardan kopmuş olması, bunun sonucudur.

*“Birkaç kısım, dost ve kadınlar
ki anmışım onları şehvetim kadar.
Niçin gelirler kilit kilit üstüne evlerden.
Hiç biri, hiç biri ağlayamaz öldüğüme
yaşadıklarını hayırladığım kadar.”*

(Geceye Karşı, s.56)

Bu dizeler, insanların birbirleri için ne kadar değersizleştiğinin ve anlamsızlaştığının açık göstergesidir. Hatırlanmaları bir şehvet ânı kadar kısadır çünkü. Kilit kilit üstüne evlerde yaşamak insanlar arasındaki “güvensizlik”in ve duyulan korkunun vardığı noktayı gösterir. Ölüm gibi şok edici durumlar bile insanları yeterince etkilemez olmuştur; insanlar neredeyse eşyalaşmış, ruhsuz ve donuk bir görünüme bürünmüşlerdir. Şiirde, insanlar için, aslında “yaşamadıkları” yargısına varılmasının nedenidir bu.

Devasa apartmanlarla örülü bir beton yığını hâlini alan kentler ve eşya kalabalığı ile tıka basa dolu mekânlardan ibaret modern yaşam, insanlar arasındaki “görünmez” uçurumu

korkunç kılmıştır. Ahmet Oktay'ın "Masa" adlı şiirinde oldukça çarpıcı şekilde ifadesini bulur bu durum. Şiirde, toplumsal düzenin dayattığı yaşam biçimine ayak uydurmuş donuk insanlar arasındaki iletişimsizlik vurgulanmaktadır. "Birbirlerinin dilinden anlamayan" bu insanlar, fiziksel anlamda birbirlerine ne kadar yakın olsalar da aralarında büyük bir mesafe vardır ve şair söz konusu mesafeyi somut biçimde göstermek amacıyla aralarında duran masaya yöneltir dikkatini.

*"sadece masa vardır ortalarında
sadece masalar yakındır yüreklerine,
otururlar ve beraber değiller
sadece konuşur masa:*

*Ne olur birşey söyleyen
Ama söz ölü bir kırlangıçtır
yuvasını hiç anımsamayan
Bak diyorum ki
Ah, birazcık anlasan
ama anlamak değil"*

(Masa, s.86-87)

Cümleler anlamlarını yitirmeye başlamış "ölü kırlangıç"lara benzemişlerdir. Ağızdan çıktıktan sonra hiçbir şey ifade edemeyen gereksiz seslerdir konuşulanlar. Çünkü insanlar birbirlerine karşı samimiyetsizdirler ve bu durumda diyalogların içten olmasını beklemek mümkün değildir. Garsonlar da vardır konuşmayı bölen. Üstelik masa (eşya) büyük bir engel olarak durmaktadır ortada ve bir nefreti büyütmektedir adeta.

*"Oysa bir kin biliyordur masa,
duvardaki maviyi sıkıysa sevin
sıkıysa öğrenin çiçek adlarını,
çünkü masa hep ayırıyordur,
ilgisizdir gözler ve katı."*

(Masa, s.87)

Masa, aradaki soyut duvarların sembolüdür. Modern çağda insanın geldiği nokta budur: kalabalığa rağmen yalnızlık, belki de daha doğru bir ifadeyle kalabalığın büyüttüğü yalnızlık ve bunun, bireyde, topluma duyulan yabancılık hissini beslemesi... İnsanlar arasında engel teşkil eden eşyayı temsilen “masa”nın seçilmiş olması, Sezai Karakoç’un benzer bir yaklaşımla hareket ettiği 1954 tarihli “Pingpong Masası” adlı şiiri hatırlatmaktadır. O şiirde de aynı şekilde masa vardır. Ancak bir pingpong masasının seçilmesi bilinçlidir. Çünkü pingpong, “yabancı” bir kültürün parçasıdır ve bize ait değildir. Benzer nokta ise o şiirde de masanın, etrafındaki diyalogları sürekli biçmesi ve topun çıkardığı mekanik ses yüzünden insani seslerin bölünmesi; özetle eşyanın insani olana karşı bozguncu duruşunun realitesidir.

*“Ha Sezai ha pingpong masası
Ha pingpong masası ha boş tüfek
Bir el işaretini eyvallah ve tak tak
Gözlerin ne kadar güzel ne kadar iyi
Ne kadar güzel ne kadar sıcak
Tak tak tak tak tak tak tak”*

(Pingpong Masası⁵⁴)

Bu büyük sıkıntı, bireyi ağırlığı altında ezen bu bunaltının bazen onda bir bölünmeye sebebiyet verdiğini ve onu, kendi konumunu sorgulamaya yönlendirdiğini görmekteyiz. Kişi, yaşadığı bunalımdan kurtuluşun “küçük insan” olmaktan geçtiğini düşünmektedir. Daha doğrusu, içinde hem küçük insanı hem de bunalımlı kişiyi taşıdığını ima ederek yaşadığı bölünmeyi açığa vurmuş olur.

*“Bütün o sıkıntıları yapan başkası
olmayacak kadınların peşinde,
gülmezin, avunmazın biri.
Zoru ne hiç anlamam,
meyhanelerde
sabahlara kadar mavi bir deli.”*

(Küçük Saksılı Oda, s.55)

⁵⁴ Sezai Karakoç, *Şahdamar (Gün Doğmadan / Toplu Şiirler içerisinde)*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2003, 3.baskı, s.50

Kişi, çok açık şekilde bohem hayatın içerisine düşmüştür; çevresinde olup bitenler karşısında şaşkın belki de kayıtsızdır ve tüm bunların sonucunda kendisine yabancılaşmıştır. Duruşunu, yaşam tarzını sevmemektedir ve bundan kurtuluşun yolunu hayal etmektedir. Bu noktada küçük insan (insancık) olmak; yani fazla sorgulamadan, kaygısızca yaşamak bir çıkış yolu olarak düşünülmektedir. Fakat söz konusu sıkıntının içsel ve kalıcı olduğu, bundan tam anlamıyla kurtulmanın pek de mümkün olmayacağı sezdirilir.

Kişiyi rahatsız eden, hayatın önlenemez akışı ve insanı yavaş yavaş tüketmesi karşısında duyulan boşluk; hayatı anlamlandıramama durumudur. Hayat, tüm umut ve umutsuzluklara, hayal ve hayal kırıklıklarına rağmen bilindik akışını sürdürmektedir. Bu da bir “şaşkınlık” uyandırmaktadır. Çünkü insan, tahrip eden ve tüketen zamana karşı “bir öykü”yü sürdürme gayretindedir. Şaşkınlığa sevk eden, bu gayretin anlamsız olması değildir; yaşamın hazırladığı kaçınılmaz yenilgi ve hayal kırıklığıdır.

*“Şaşıyorum buna, en çok şaşıyorum
bu gevşek ipte, bu dengesizlikte
tüketirken sesini gönülsüz kanarya
her yüz daima bir öykü yazar.”*

(Av Saatini Bulmak-II, s.101)

Hayatın “gevşek ip”, “dengesizlik” olarak tanımlandığı şiirde oldukça karamsar bir yaklaşımla karşı karşıya kalırız. Şiirin devamında, yaşanan andan kaçarak geçmişe yönelme fikrine rastlanır. Ancak geçmişin de yaşanan anın olumsuzluğundan aşağı kalır yanı yoktur. “Yılgınlığın biriktiği delta”dır geçmiş.

*“Her şeyi geçmişte aramak
yılgınlığın biriktiği deltada;
maden damarını, sevilen kadını
ölümün azaltulan acısını,
ya da kâğıttan bir gök yapan
mavi ve billûr kahkaha,
anlamıyorum, şaşıyorum buna.”*

(Av Saatini Bulmak-II, s.102)

Özetle denilebilir ki; yabancılaşmış birey, Ahmet Oktay şiirinin önemli figürlerinden biridir. Çünkü Ahmet Oktay şiiri toplumdan hız almaktadır ve bu toplum, artık geleneksel yapısını kırarak karmaşa dünyasının bir parçası halini almıştır. Böyle olunca, kendine ve topluma yabancılaşmış yalnız bireyin Ahmet Oktay şiirlerinde bu kadar belirginleşmesi kaçınılmaz olmuştur.

3. KORKU

Korku, bir tema olarak Türk şiirinde sıklıkla rastlanan kavramlardan biridir. Ancak bu korkunun genellikle metafizik kaygıların bir getirisi olduğu ve ruhsal problemlerden kaynaklandığı görülmektedir. Oysa Ahmet Oktay'ın şiirlerinde korku da diğer birçok tema gibi toplumsal arka planıyla birlikte verilmiştir; hatta asıl gaye tema üzerinden toplumu vermektir. Ahmet Oktay'ın şiirlerindeki korku, söz gelimi, Necip Fazıl'daki gibi değildir. Yani kaynağı bakımından, içsel olmaktan ziyade dış baskıların varlığı dolayısıyla vardır bu korku.

Yaşanan korku, kişinin sevdiklerini, mutluluğunu, umutlarını ve hatta varlığını tehdit edecek boyuttadır. Zulüm ve baskının egemen kılındığı toplumsal yaşamda bireyin yaşadığı şaşkınlık ve gerginlik şiirin tamamına sinmiştir.

*“Çok yorgun, çok bıkkın, çok ölü adamlar
dönerler evlerine geceye hazırlanmak için
kızarıp gözleri, alınlarında ter.*

*Kim gidecek, kim kalacak, kim dönecek?
Soğuk, kuytu, acı odalar
niye sessiz, niye sessiz?
Bir kan, bir yalan, bir ölüm
kirli aynalarda durmadan kendin.”*

(Dar, s.57)

Hayat şartları yüzünden insanlar psikolojik anlamda yıpranmışlardır, evlerine “gece”ye hazırlanır gibi gitmektedirler. Yine insanların yorgun olmaları, alınlarındaki ter, onların

çalıştıklarının göstergesidir. Buradan hareketle, şiirde anlatılan insanları işçi olarak düşünebiliriz. Şiir, böylece, farklı bir yoruma kapı aralamış olur. Çalışan kesimin yani alt sınıfın maruz kaldığı haksızlıklar ve yaşadıkları yoksulluk, güvensizliği ve gelecek korkusunu hazırlamaktadır. Bunun da ötesinde, insanların, varlıklarını baskı ve zulüm altında sürdürdüklerini görürüz. Öyle ki; bu baskı, haksız ve sebepsiz ölümleri doğuracak boyuttur. Tüm bunların yarattığı korkulu, soğuk hava sürdürülür şiir boyunca.

Anlatılan korku, baskı altına alınmış, yaşamına sınırlar getirilmiş, zulme maruz kalmış bireyin korkusudur ve bu korku yüzünden aşklara, sevgilere yani insani ve güzel olana yer kalmamıştır. Aşklar, bir suçmuş gibi yaşanır. İnsanlar sin-diril-miş, birer gölgeye dönüştürülmüşlerdir.

*“Kendince mutlu değil kimseler
ısıtmıyor saklandığımız gece.
Büyümüş korku, büyümüş yüzlerde
koyar kan, zulüm, ayrılık ötede;
her yerde aşkı suçlanmış gölgeler.”*

(Tutkun, s.29)

Tabii korkunun birey üzerinde egemen olmasında, her an maruz kalınabilecek şiddet unsurlarının bolluğu önemli bir etkidir. Çünkü *“Şiddet, doğası gereği korkuyla el ele yürür. İster imgelemsel düzeyde ister fiziksel düzeyde olsun, her şiddet uygulaması ve gösterimi korkuyu da çağırıştır. Yuvasından hızla inen ve kafayı gövdeden ayıran giyotin imgesi, seyreden ürpertir. Hatta dehşete kapılırız.”*⁵⁵

Ahmet Oktay’ın şiirlerinde korku teması, özellikle hayata dair umudu olan bireyler üzerinden verilmeye çalışılır. Genellikle bu şiirlerin arka planında aşk veya sevgi temaları yer alır. Amaç yok edilmeye çalışılan güzel hislerin varlığına göndermede bulunmaktır. Şairin “Var Yere Korkmak” adlı şiiri bu kullanımı en güzel şekilde örneklendirmektedir. Şiirde korku altında yaşayan kişiyi çok net bir biçimde görebiliriz. Çünkü sokak, olağanüstü hal ilan edilmiş bir şehrin sokaklarını hatırlatmaktadır. Ölümün olağanlaştığı, faili meçhullerin arttığı “tehlikeli” bir şehirdir sezdirilen. Kişinin, kendisini az da olsa güvende hissettiği yer

⁵⁵ Ahmet Oktay, *İlgi Olmayan Düğme / Radyo Konuşmaları-1*), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1.basım, s.29

evdir ve aslı önemli olan onun yaşam mücadelesini anlamlı kılan bir sevgilinin bulunmasıdır. Şiirin sonunda sevgilinin gidişiyle birlikte korku tamamen ortadan kalkar. Çünkü hayat önemini yitirir artık.

*“Biraz daha dur, korkuyorum
henüz gelmedi on bir otobüsü
içindeki yeşil yüzlü adamlar,
bir yağmur aralığında şaşırtarak
hani intiharlar dağıtan.
Dinle, korkunç bir köpek havlaması
bu telâşlı ayak sesleri nereden?
İşte on bir otobüsü, duyuyorum,
ışığı söndür, kapıyı sımsıkı kapa,
biraz daha dur, korkuyorum.”*

(Var Yere Korkmak, s.75)

Üstelik şiirin ismi son derece manidardır. “Yok yere korkmak” deyiminden hareketle şiire verilmiş “Var Yere Korkmak” ismi, hissedilen korkunun yersiz olmadığı, tehlikenin gerçek ve acımasız olduğu fikrinin bir parçasıdır.

İnsanlar “ürkek, korkulu ve nefes nefese”dirler artık. Düş kurmaktan ve umut etmekten tereddüt duyarlar. Kent yaşantısının sıkıntılı havasına bir de başka insanların tehditkâr varlığı eklenmiştir. Böyle olunca karamsarlık ve kötümserlik ele geçirmiştir kişiyi.

*“Gece bir geyik bahçesidir bazan
ürkek, korkulu, nefes nefese,
çünkü hep birileri gelecektir
hep birilerine gidilecektir
düşlerin ve şarapların üstüne.
İşte düş de şarap da bozgunda,
tatsızdır camın önündeki deniz
süzülen martılardan ne çıkar?
Geldiler gürültüleriyle
beşli, onlu bir can sıkıntısı.”*

(Bir Portre İçin Taslak, s.83)

Şiirde alttan alta korkulu bir hava hâkimdir. İnsanları etkisi altına alan bu korkulu atmosfer, toplum üzerindeki baskıdan kaynaklanıyor olabileceği gibi kent yaşamının bunalımlı, kasvetli ortamından da besleniyor olabilir. İnsan yaşamı tehlikelere açıktır ve bu yaşama başka birilerinin -yabancılar- müdahil olabilmesi, özel yaşam sınırlarını darmadağın etmiştir.

Ahmet Oktay şiirlerinde zaman zaman bunun aksine korkunun düşmanların zayıf noktası olarak ifade edildiğini de görürüz. Bu kez iyilikler ve güzellikler baskın çıkmış, kötülere-kötülöklere karşı dirençli bir güç halini almıştır. İnsani olanı yok etmeye çalışan, adeta umutsuzluğu çoğaltan zalimlerin gerçekte korkan kişiler olduğu vurgulanır. Asıl korku onların içindedir; çünkü tüm kötülöklere rağmen var olmayı sürdüren umut tohumlarından haberdardırlar. Telefonda bir insanı beklemek, sevginin ifadesi ve umudun göstergesidir.

*“Her şey bitirilmez korkuyla
yolun büyüü açık denizlerden,”*
...
*“Bilsen benimle kardeş soframda,
korku veriyor onlara, korku
telefonda her gün seni beklemek.”*

(Telefonda Beklemek, s.39)

Bu noktada, yine, umudu simgeleyen sevgili sembolünün kullanıldığını görmekteyiz. Şiirde bir karmaşa ortamından söz edilir gibidir. İletişim kısıtlanmış, insanlar ayrı düşmüş ve her tarafa korku hâkim kılınmıştır. Ancak buna rağmen direnen umutların varlığı göze çarpmaktadır. Yaşam sevincinin bitirilemeyeceğine yönelik imadan hareketle görebiliriz umudun varlığını.

Kötüyü temsil eden kimseler refah ve bolluk içerisinde; görünürde her şey sahiptirler. Fakat aslında “küçülmekte”dirler; insanı insan yapan değerleri yitirmişlerdir. Sadece olabildiğince iştahla hayatın tadına varmak kaygısındadırlar. Düş kurma yetisinden bile yoksundurlar ve her şeye sahip olduklarını sanırlar. Korkuyla ölmelerinin sebebi budur: onlar için, maddi anlamda doyurulmuş -ama farkında olmadıkları kadar ruhsuz- yaşamlarını bırakmak zordur.

*“Onlar sıcak evlerde hep
huysuz bir çocukla küçülürler,
yok sanırlar Kaf dağını
ve korkuyla ölürlər hep”*

(Kan, s.48)

Aynı zamanda şiirde maddi zenginliğin vurgulanması, adaletsiz gelir dağılımı ve eşit olmayan yaşam standartlarına gönderme yapıldığı şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü Ahmet Oktay sosyalist hatta Marksist düşünceye bağlıdır. Bu bakımdan insanların eşit haklara sahip olması ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin yok edilmesi önem arz etmektedir.

4. ÖLÜM

Var olmak ve yok olmak, başından bu yana insanoğlunun sorguladığı temel felsefi problemler olmuşlardır. Böyle olunca, bu kavramların sanat ve edebiyata konu olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Türk Edebiyatı’ndaki örneklerine baktığımızda ölüm kavramının genellikle felsefi boyutuyla ve metafizik kaygılarla ele alındığına şahit oluruz. Ahmet Oktay içinse durumun böyle olduğu söylenemez. Onun şiirlerinde “ölüm” tüm gerçekliğiyle vardır; ölüm ötesi değil ölümün kendisidir sorgulanan. Hatta daha doğru bir ifadeyle ölümün sebepleridir. Çünkü onun şiirlerindeki ölümler çok belirgin bir biçimde “haksız ölümler”dir ve uygulanan baskının, şiddetin, zulmün sonunda gerçekleşmişlerdir çoğu kez.

*“Vurulmuş bir korkak hançerle,
kanar sevdası
perçemi alında.
Düşmüş karanlık sulardan
daha karanlık sulara,
bir akşamüstü hayın ellerden
kıyılmaz, mavi hülyâsı.”*

(Ölü, s.33)

Şairin ilk dönem şiirlerinden olan bu şiirde daha çok Ahmed Arif şiirlerindeki havayı ve ifade biçimini hatırlarız. Hıyanete uğramış, arkasından vurularak hayatı söndürülmüş kişidir anlatılan. Ölüm, karanlık ve hain bir elin icraatı olarak vardır. Masum insanlara hak etmedikleri bir sondur yaşatılan; umutları, hayalleri ve yaşam sevinci söndürülmüş, hatıralarının üzerine siyah bir örtü çekilmiştir. Ölümden çok cinayeti hatırlatır yaşananlar ve bunu yapan korkak bir eldir şaire göre.

İnsanlara yaşatılan, hak etmedikleri bir ölümdür ve çoğu zaman, bu ölümlere kasti bir dış güç tarafından sebep olunduğu sezdirilir. Hayatları, hiç hak etmedikleri şekilde söndürülen insanlar söz konusudur ve geride kalanlara büyük bir acı bırakılmıştır.

*“Görmedin, bitmedi ki süren,
çiçek konmadı mezarlarına
bir maşrapa su dökülmedi,
kediler, sırtlanlar bile
bu kadar yalnız ölmediler.*

*Üzgünüm, üzgünüm, üzgünüm
gidenler herkesten gitti.”*

(Eski Zanaattır Görüşmecilik, s.200)

Tabii bu noktada, bahsini ettiğimiz şiirlerin üretildiği dönemler düşünülmesi ve toplumsal koşullar dikkate alınmalıdır. Çünkü bireysel nedenlerden kaynaklanmayan ölümlerdir anlatılan. Mesela, örnek aldığımız bu şiirin *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi* adlı kitapta yer aldığı ve bu kitabın ilk baskı tarihinin 1981 olduğu düşünülecek olursa Türkiye’de 1970 sonrası siyasi ve sosyal ortamın şiir üzerinde nasıl bir etkisi olabileceği akla gelir. Hiç kuşkusuz tamamen olumsuz bir atmosferde yaşanmaktadır ve bu durum, şiiri beslemekte hatta şiirin çıkış noktası olmaktadır. Çünkü şiir bir mahpusun ağzından yazılmıştır ve içerisinde bulunan mekân ve zamanda ölümlerin nasıl da sıradanlaştığı, insan yaşamının ne kadar değersiz görüldüğü anlatılmaktadır. Benzer bakış aynı kitaptaki başka şiirlerde de görülebilir.

*“Dolduruluyordu kitaplar kamyonlara
açılmıyordu telefonlar
ve dağbaşlarından*

*ırmak kıyılarından
ölüm haberleri geliyordu.”*

(Öpüşmesiz Geçti Bütün Bir Mayıs, s.203)

*“...
iyice alışıldı artık ölüme.
Alışılmadı da
hep bindiğimiz bir otobüs
karımızla akşam kavgaları gibi
dönüştü yaşamın olağan şeylerine
acı değil artık verdiği.”*

(Öpüşmesiz Geçti Bütün Bir Mayıs, s.202)

Halkın özgürlüğü kısıtlanmış, ortama telaş ve korku hâkim kılınmıştır. Gelinek noktada, zulüm ve baskı kaynaklı ölümlerin hayatın bir parçası olduğu toplumu görürüz. Böyle ölümlerin olağan karşılanması toplumun trajedisidir. Buna sebebiyet veren, yaşanan olaylardır; siyasi ve sosyal problemlerin yarattığı tahribattır. Öyle bir noktaya gelinmiştir ki; ölüm karşısında duyulan acı varlığını yitirmiş daha doğrusu “öfke”ye dönüşmüştür.

Ölümün yarattığı büyük acı, Ahmet Oktay şiirlerinde ölüm temasıyla bir arada görülür. Hatta çoğu kez vurgulanan budur: ölenler ve geride kalanlara bıraktıkları acının derinliği...

*“Birer birer gitti onlar.
Mayısta, Haziranda akşamüstü, sabaha doğru ya da
masalların mısır patlatılan gecesinde uyuya kalan
bir çocuk gibi elleri yumuk,
gittiler.
Korkularını değil
ikinci yağmurundan ayıran taş duvarlarına,
seni güvercin gürültüleriyle dolu bir alanda bırakıp
aşklarının sıcaklığını götürdüler.”*

(Umu, s.17)

Kalanlar hem ölümün yarattığı acıyla boğuşmaktadırlar hem de hissettikleri yalnızlık çok daha keskinleşmiştir. Yaşam daha soğuk gelmektedir artık. Üstelik “güvercin gürültüleriyle dolu bir alan”dır hayat; yani kalabalığın ve karmaşanın tüm huzursuzluğunu içerisinde barındırmaktadır.

Ölen kimse, birçok şeyi alıp götürür kendisiyle. Ama ardında bıraktığı acıdır. Ölümün acısı ve anısı ölünün, yaşayanların içerisinde büyüyerek yankılanmaya devam etmektedir. Bu, aynı zamanda, içine düşülmüş olan bunalıma da katkı sunar. Unutulamayan, “*ölü gömmenin demir dişli acısı*”dır.

*“Bende kaldı hep yiten bedenlerin acısı
inanmasam da duygunun simyasına
dağ çöktü ve su dondu, bende kaldı.”*

(Sürgün, s.166)

Zaman ise olumsuzlukları barındıran bir süreci tanımlar. Çünkü zaman, hem ölümü barındırır hem de ölümlerin acısını taşımaya devam eder. Bir ölüm yaşanır ama bitmez. Geride kalanların zihninde ve yüreğinde, acısını sürdürür ve koyu bir keder olarak kalır. Sıradan bir kötü anıya dönüşüp pasifleşmez ölüm acısı; sürekli hissettirir kendisini. Bu bakımdan ölüm, bitmeyen hatta gittikçe çoğalan, süreğen bir acıyı taşır.

*“ama bu zamanla nesne arasındaki anlaşılmaz ilişki nedir ki
her şey geçiyor ve hiçbir şey anı olmuyor
ne ölümün melankolisi
ne ölünün gözleri.
Gövdemizin en olmaz yerinde
katlaşıp kalıyorlar üreyen
sonsuzlaşan kanser hücreleri gibi.”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.150)

Bir taraftan da ölümün kaçınılmaz olduğu düşüncesi gösterir kendini. Ölümünden kurtulmak mümkün değildir. Hazırlanmakta olan ayrılık, çaresizcedir. “*Nerde olsa ayrılır / evde, sokakta, takside.*” (Var mıdır Sonra?, s.52) İnsanlar birbirlerine bakmakta ve yaşanan ölümleri anlamlandırmaya çalışmaktadırlar ama bir cevap yoktur. Çünkü ölüm de yaşam

kadar “normal”dir. Bu durumda “yaşam ölümün deneyi / ölüm de yaşamın” (Denizle Çıkardım Yanlışımın Hesabını, s.186) der şair. Bu dizeler aynı zamanda Ahmet Oktay’ın yaşam ve ölüme bakışını da vermektedir bize. “Kaçınılmaz bir süreç yaşanmak. Doğduğumuz andan itibaren ölümün adayız.” diyen Ahmet Oktay’a göre “Bu kaçınılmaz bir şey. Ömür bir yerde bitecek. Ne zaman biter, nasıl biter, onu bilemeyiz ama biter.” Bu yüzden “ölümü yaşamın mütemmim cüzü olarak” görmek gerekir.⁵⁶ Fakat bu bakışın, ölümlerin getirdiği büyük yıkımı ve acıyı unutturması mümkün değildir.

*“Kıyıya çekili sandalda ufku gözleyen çocuk
duayı ve şarabı bilmiyor daha,
ay ışığı kayalıklarında yanyana oturduğu
güzel masalcıyı bekliyor
geceleri yorganını örten.”*

(Gül ve Ölüm, s.20)

Şiirde çocuk ve anne imgesinin kullanılması, ölümün yarattığı yıkımı daha çarpıcı vermek amacıyla. Çocuğun, eksikliğini en çok hissedeceği varlık olan annesinden yoksun kalması ölümün gerçekliğini ve soğuk yüzünü verir. Çocuğun hayaliyle avunduğu “ölü anne”yi görürüz. Annenin elinde taşıdığı gül, çocuğuna olan sevgisinin ifadesidir.

Şair, bazen “Ey ışığını dağıtan kristal / ölümsüzlük, ele geçirilmeyen gömü,” (Bütün Erkekler Ölür, s.63) dizelerinde oluşu gibi ölümsüzlüğün hayalini kurarken; bazen de ölümü yaşanan olumsuzluklardan bir çıkış yolu, bir kaçış olarak görmüştür denilebilir. Ölüm, hatırlayan kişi konumunda olan kimseye acı vermekle beraber birçok sıkıntıyla dolu olan dünyadan “kurtuluş”u ifade edebilmektedir.

*“Uykuda ölmüştü babam
upuzun bir kar gecesinde
upuzun bir ay sonu gecesinde
saati sormadan, beni kaldırmadan
bir eski şarkıyı unuttur gibi
kurtularak acılardan.”*

⁵⁶ Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz), Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.210-212

(Gölgeler Sesi Örtemez, s.93)

Bir işçi grevi üzerine yazılmış olan bu şiirin kişisi geçim sıkıntısıyla boğuşmakta olan işçidir. Bu nedenle söylenebilir ki; hayat şartları ve yoksulluk alt tabaka sınıfları ezmekte ve onların yaşamında bunalıma sebebiyet vermektedir. Öyle ki; ölüm, acılardan kurtulmanın yolu olarak düşünülmektedir artık.

5. ZULÜM / BASKI

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde özellikle insanlar üzerinde kurulan dış baskı, uygulanan zulüm birçok dizede ifadesini bulmuştur. Tabii bu durum yine ülkedeki siyasi ve sosyal şartlarla yakından ilgilidir. Türkiye, 1950 lerden itibaren toplumsal yapı bakımından sürekli hareketlilik yaşamış ve eksilmeyen sorunlarla boğuşmuştur. Siyasi ortamdaki gelişmelerin bunlar için önemli bir hazırlayıcı olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'de neredeyse on yıl aralarla üst üste yaşanan askerî darbelerin bu kadar istikrarlı hâle gelmesi, toplum yaşamındaki düzeni altüst etmiş; ülkeyi her açıdan olumsuz etkilemiştir. İnsanların fikirleri dolayısıyla yargılanmaları, tutuklanmaları hatta acımasızca öldürülmeleri ve hâkim kılınan korku, toplumun kendisini fazlasıyla tedirgin hissetmesine neden olmuştur. Faili meçhuller, siyasî cinayetler ve yapılmakta olan işkenceler insanların zihninde oldukça derin izler bırakmış; sağlıklı olmayan bir psikolojiyi yaymıştır.

*“Hergün yeniden ölmek
elinden karanlık adamların
yalanla, ekmekle, silahla.”*

(Acı, s.45)

İçinde bulunulan zamanın karanlığını tümüyle hissederiz bu dizelerde. Uygulanan baskıyla ve yapılan zulümle sindirilen insanlar, bunalımlarla dolu bir hayatı yaşamaktadırlar. Bu hayatın bir parçası olmak suçlu hissettirmektedir. Çünkü yeni neslin bu koşullar altında yetişeceği fikri daha da rahatsızlık vericidir.

*“Üstümüze bakarken çağlar
her çocuk başı okşadığımız*

*suçlu bizmişiz gibi
büyüyor avcumuzda.”*

(Acı, s.45)

Durum öyle bir noktaya gelmiştir ki; sivil insanlar bile kendilerini emir altındaki askerler gibi görmektedirler. İçlerinde, sanki sürekli bir dayatma ve zorlamayla karşı karşıya kalacaklarmış gibi gizli bir korku taşımaktadırlar.

*“Sanki hiç terhis olmamışız
hep yağmur yağıyor kaputlarımıza,
dairelerde, fabrikalarda, alanlarda
sabah tekmilinin yankısıyız.”*

(Av Saatini Bulmak-IV, s.104)

İnsanlar artık uyuşuk, sessiz, boyun eğmiş ve kötümserliği içselleştirmiş vaziyettedirler. Bir taraftan ekonomik sıkıntılar ve işsizlik, diğer taraftan üstlerine çökmüş olan korku onları sindirmiş ve pasifleştirmiştir.

*“Sessiz, uslu, geçip gidiyoruz işte
zeytin-ekmek öğlelerinden
uyuşuk kahve demliklerinden,
bazı uğultular geliyor: işsizlik
bazı infilâklar: biri kendini astı,
yazılı, sözlü emirler gözlerimizden.”*

(Av Saatini Bulmak-IV, s.105)

Karşı karşıya kalınan zulümden kurtulmanın yolu, bazen, güzel olana sığınmakla gerçekleştirilmek istenir. Şairin “İş”(s.46) adlı şiiri bu bakımdan dikkate değerdir. Şiirde tüm olumsuzluklardan kaçışı temsil eden bir düş dünyası kurgulanır. Bu düş dünyası, kadından/sevgiliden, şaraptan ve anneden ibarettir. Ürkütülmüş çocukları zulümlerden saklamak için bir gemi, korkulardan sıyrılmak için annenin veya sevgilinin bakışlarından bir yorgan hayal edilir. Amaç, “*mavilerin azaldığı yerde*” tekrar umut edebilmeyi başarmaktır.

Bazen ise farklı bir şekilde ve tüm gerçekliğiyle “direniş” fikri ön plana çıkarılır. Hak edilmediği halde uygulanan zulmün karşısında daha fazla dayanamayıp isyan edilir ve umutlu bir meydan okumanın haberi verilir.

*“Zalımın aklındaki çıyan
benim gönlümdeki isyan
gün gelip tutuşacaklar
âyân beyan.”*

(28 Nisandakiler, s.35)

Şairin, zulme ve uygulanan baskılara yaptığı göndermeler bazen daha evrensel boyuttadır. Örneğin ABD’de siyahî insanlara uygulanan ırkçılık Ahmet Oktay şiirinde de ifadesini bulur.

*“Ağız mızıkalı bir sokak senindir,
çürür etin utançlardan,
nehir kıyıları, tutsaklık şarkılarda
güneyde çocuklar korkak.
Bir sabah
kimsenin sevmeyeceği mavi gömlek
bir sabah sallanır ağaçlardan
Konuş, sesini duyur
Harlem’in oralardan.”*

(Ölü, s.32)

Şair, insanlık adına utanç verici olan ve bir dönem çok uç noktalara varan bu ırkçılığı, bu insanlık dışı tutumu sorgular. Zulme maruz kalan insanlar, seslerini yine duyuramamaktadırlar. Ayrıca, bir yer ismi olarak geçen Harlem, ABD / New York’ta bulunan ve zencilerin yoğunlukta olduğu bölgelerdendir. Şiirde dikkat çeken “mavi gömlek” vurgusu da 1936’da kurulmuş olan “National Blue Shirt Minutemen” (Mavi Gömlekliler) adlı ırkçılık karşıtı organizasyonu hatırlatmaktadır.

6. YAŞAM MÜCADELESİ

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde, yaşamın getirileri genellikle negatif durumlardan ibaret olduğu ve sıkıntı dolu bunalımlı bir hava sezildiği halde iyi ve güzel olanın yaşanmasına dair umut her zaman varlığını korur. Üstelik direnişi sağlayan da bu umuttur; yani “kötü ve çirkin olana iyi ve güzel olanla direnmek” vardır onun şiirlerinde. Bu, hem şairin güzel olanın gücüne inanmasıyla hem de güzelliklerin var olmasının gerekliliğiyle ilgilidir.

*“Buruk şarapları nasıl ustaca içerlerdi,
yatardı ayaklarının altında bin renkli deniz,
acılar, ölümlere karşı bir silah gibi kullanırlardı
doğada yaratılmış bunca güzel olan
şiiri, öpüşü, gül dalını.”*

(Umu, s.17)

Şiirde sözü edilen kişiler öl-dürül-müş oldukları halde şair onların mücadelesini vurgular. Bu durumda, yenildiklerini asla kabul etmemiş olur. Savaşın, ölüm ve kıyımların olduğu bir dönemde sevgi ön planda tutulur ve sevginin gücü vurgulanır. Çünkü insanları hayattan koparmaya yönelik tüm girişimlere rağmen insanların “sevgi”yle direnebilmesi ve yaşama isteğini devam ettirebilmesi mümkündür şaire göre. Savaşın yaptığı yıkıma dikkat çeken “Charles Chaplin” adlı şiirde şairin bu bakışını görebiliriz.

*“Ay ışığında seviştiğimizi ansana.
Korkuya, zulme, ölüme inat
yitmeyen, koparılmayan bir yönümüz var.
Alıp götürülenler sohbetimizden ansana
bahçemize bir daha dönmeyenler
nasıl geçirdiler üç yılı, beş yılı ansana.”*

(Charles Chaplin, s.19)

Şarap, aşk ve kadın yaşama sevincinin; daha doğrusu yaşama sevincine duyulan özlemin birer ifadesidirler. Yaşama sevincine özlem vardır; çünkü “ölmek ve yitirmek korkusu” bir karabasan gibi çökmüştür. Ancak yine de hayal kurmaya ve güzellikleri anımsamaya engel olamaz hiçbir şey.

*“Hatırlamak için aşkları şaraplar
unutmalı ölmek ve yitirmek korkusunu.
Kapılar arkasında, gül ağacı kapılar
kadınlar yaşar gözlerinde bir göl uykusu.”*

(Aralık, s.44)

Şairin, sonraki şiirlerinde de aynı bakışı devam ettirdiğini ve dünyayı kıyım, açlık ve yalanla dolu bir yer olarak tasvir ettiğini söyleyebiliriz. Fakat ortada duran büyük umutsuzlukların karşısında daima umut vardır. Umutsuzluk ne kadar kaçınılmaz gibi görünse de umut yolundaki her çaba anlamlı olmaya devam eder.

*“Oğlum! İlk sayfaya yaz defterini alınca:
dünyalara değer bir bardak su
her şeyden umudun kesildiği bir zamanda.”*

(Karın Sesi Şahdamarımda, s.188)

7. YOKSULLUK

Ahmet Oktay sosyalist düşünceye sahip bir aydın olarak çoğu kez sınıf eşitsizliği ve adaletsiz gelir dağılımı üzerinde durmuştur. Bu bakımdan, adaletsizliğin sonucu olan “yoksulluk” a ve yoksulluğun insan yaşamındaki izlerine onun şiirlerinde rastlamak mümkündür.

Şairin henüz ilk şiir kitabından itibaren yoksulluğun huzursuz edici zorluğunu görmekteyiz. Bunu ilk olarak “Ninni” adlı şiirde görmekteyiz. Zengin ve fakir kesim arasındaki uçurum, yoksulluğun zorluğu bir annenin gözünden verilir.

*“Kömürümüz kalmadı buza kesiyor hava.
Çamaşıra gittiğimde gördüğün yataklar
ince beyler, ince hanımlar yavrurum
nice düş olacak sana.
Kalmadı daha söyleyecek dillerim,
odamız soğuk, içtiğimiz acı su,*

mavi gözlüm uyu.”

(Ninni, s.18)

Şiirde yoksulluğun bir kadermiş gibi anlatıldığını görüyoruz. Sanki bazı kesimler doğuştan daha üstünlermiş gibidir. Bunun sebebi ise toplumsal düzenin adaletsizliğidir. Gerçekte, zengin kesimi fakir kesimden üstün kılan sadece zengin olmalarıdır. Anne ağzından, fakirliğin çocuğu için de kader olduğunun söylenmesi, sınıfsal farkların korunduğu ve emeğin refaha ulaşmak için yeterli olamadığı bir toplum görüntüsü çizer.

*“Yağmur vurur camlara,
babam kahrolur arından.
Kimsenin kimseden haberi yok,
mahzun bakar, incelir gitgide
bencileyin garip analar.
Günlerle arttı çaresizliğimiz.”*

(Ninni, s.18)

Üstelik çaresizlik duygusu da mevcuttur. Çünkü insanlar aradaki uçurumdan rahatsız olmamakta, herkes kendi durumuyla ilgilenmektedir. Yani kendi kaderine terkedilmiş fakir ve çaresiz insanlardır şiire konu olan. Kimi insanlar lüks ve rahat içerisinde kaygısızca yaşarken kimi insanlar yoksulluğun ağırlığı altında ezilmektedirler.

*“Paltolar, fileler, çikolatalar
girer hiçliğe emin, vergisiz ve rahat
kapılar
dan.”*

(Yangın Kulesi, s.65)

Yoksulluktan kaynaklanan çaresizlik duygusunu Ahmet Oktay’ın başka şiirlerinde de görmekteyiz. Fakat bu duygu bir noktadan sonra hayata çok karamsar ve kötümser bir bakış halini alır. İşsizlik, gelir kıtlığı, pahalılık, aile geçindirme kaygısı ve bir de tüm bunlar yetmezmiş gibi üzerine eklenen toplumsal huzursuzluk söz konusudur.

“O trenlerle artırılan ürkeklik,

*hesap makinaları, bordrolar
iþe alınma belgeleri git-gelin,
sivil polisler, inzibat erleri
üzgüyle serile yataklar.
Þurda-burda sallanan bir beþik
yeni umutsuzluklara, þanssız ölümlere.
Hiç denk gelmeyecek para biriktirimi
caz müziði, esneyen obua
yükselen fiyatlar ve hüznün
sadece hüznün, sadece hüznün, hüznün sadece.”*

(Tetik, s.98-99)

Tüm umutlar yitirilmiþtir; sadece hüznün kalmıþtır geriye. Tabii þiirden hareketle ülkenin o dönemde içerisinde bulunduðu sosyal, siyasi ve özellikle ekonomik durum da düşünülebilir. İşsizlik ve düşük gelir dolayısıyla yoksulluğun hat safhaya geldiði “gergin” bir ortamdır þiirde anlatılan. Hem bu gergin ortamın sebep olduðu psikolojik baskı hem de ekonomik sıkıntılar toplumun yoksul kesimi için bir bunalımı besler.

Ahmet Oktay’ın, yoksulluğu ele alırken zaman zaman kendi yaşamından hareket ettiði söylenebilir. 1933 doğumlu olan şairin çocukluk yıllarına rastlayan 1940 sonrası ekonomik buhran zihninde yer etmiş, bundan sonraki tarihlerde de dönem dönem işsiz kalmış ve geçim sıkıntısı çekmiştir. Büyük bir karamsarlığın ürünü olan “Sürgün” adlı bunalımlı şiiirinde onun çocukluk yıllarından kalan bazı izleri yakalamak mümkündür.

“ Orada gömülü çocukluğum çevir soğuktan kızarmış yüzünü ba-
na, kokusu hâlâ ellerinde sıcak ekmeğin
Karartma günleri:
Tahılın gücünü bilmiyor daha okuman-yazman, uçak başka bir
adı kuşun, kar da kelebekle özdeş bu çamurlu yolda. Ey kırlar, sen de
bir anı olacaksın duru ve parlak dere
Yitiriyorsun ekme karnesini gözyaşın kış ikindisini ayırıştırıyor.
Daha İncil’i yazılmadı bu küçülmenin
...”

(Sürgün, s.173)

1940 sonrasında patlak veren II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle ekonomik bunalım baş gösterir ve halkın temel ihtiyaçları üzerinden bile kısıtlamaya gidilir. O günlerin şair üzerinde kötü bir çocukluk anısı bıraktığını ve kendisinin de bu anıya şiirinde yer açtığını şu cümlelerle belirtir Ahmet Oktay: *“Hiç unutmuyorum: Sürgün kitabımda yazdım: Ekmek karnesi zamanı. Kuponlar elimde, fırına gidiyorum ekmek almaya. Evin ekmeği, nafakası. Ama oyuna dalıp karneyi kaybediyorum. Üzüntümü ve ağlayışımı hiç unutamiyorum, nasıl kaybederim kuponları diye. O gün ekmeksiz kaldık.”*⁵⁷ Anlatılan anıyı olduğu gibi görmekteyiz şiirde. Yaşanan üzüntünün ve utancın büyüklüğü, bir çocuğun hislerinin söz konusu olmasıyla daha da etkileyici kılınmıştır. Yoksulluğun ezici ağırlığıdır hissedilen.

8. ANADOLU İNSANI

Ahmet Oktay'ın ilk şiirlerinde Anadolu insanına yer verdiğini ve yer yer Anadolu insanının yaşadığı zorlukları ifade etmeye çalıştığını görmekteyiz. Tabii bu şiirlerin yazıldığı yıllar, Anadolu'nun şiire ve diğer edebi ürünlere sıklıkla konu olunduğu bir dönemi işaret eder. Dönemin toplumcu gerçekçi yazar ve şairleri arasında da söz konusu yaklaşım mevcuttur. Buna örnek gösterecek olursak Ahmed Arif'ten bahsetmemiz fazlasıyla isabetli olacaktır. Çünkü Ahmed Arif toplumcu gerçekçi kuşaktandır ve daha da önemlisi Ahmet Oktay'ın ilk şiirlerinde en çok onun etkisi hissedilmektedir. Anadolu insanının haksızlık ve zulüm karşısındaki durumu, kötülöklere karşı koyuşu, yaşadığı zorluklar ve yaşadığı hasret, ayrılık gibi hisler her iki şairde de benzer tarzda ele alınmıştır.

*“Terk etmedi sevdan beni,
Aç kaldım, susuz kaldım,
Hayın, karanlıktı gece,
Can garip, can suskun,
Can paramparça...”*

(Sevdan Beni⁵⁸)

⁵⁷ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.9

⁵⁸ Ahmed Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000, 43.basım, s.5

*“Bir bilsen içerim nasıl bozgunda.
Uzakta bitmez tükenmez şafaklar
ve sonra kağnılar, acı kağnılar.
Lelem, yalnız, terkedilmiş bozkırda
aşkın çıldırmalara karşı kodu.”*

(Kan Taşı, s.28)

Görüldüğü üzere, her iki şiirde de hem tema açısından hem de dil/üslup bakımından ciddi bir yakınlık vardır. Bu, bilindiği üzere Ahmet Oktay’ın ilk gençlik yıllarında tanıştığı Ahmed Arif ve Enver Gökçe gibi Anadolu’yu ele alan toplumcu gerçekçi şairleri usta kabul etmesi dolayısıyladır.

Ahmet Oktay’ın özellikle ilk şiirlerinde gördüğümüz Anadolu insanı genellikle zulme uğramış, sömürülmeye çalışılan, yoksullukla boğuşan, çaresiz kişilerle verilmeye çalışılır. İmkânları kısıtlanmış ve zor bir coğrafyada yardım olmaksızın yaşamaya terk edilmiş Anadolu insanı için kötü koşullar bir kadere dönüş-türül-müştür. Şairin, *Gölgeleri Kullanmak* adıyla yayımlanan ilk kitabında yer alan ilk şiir olan “Kara Yazı”, bu durumu oldukça net biçimde yansıtmaktadır ve Anadolu kadınının talihsizliği fikri üzerinden yürür.

*“Ağıtlarda kirpiklerin hep ıslak
gözlerin uçurumlu.
Uzemiş kıtalarda yalnızlığın,
Afrika’da kara
Çukurova’da anlatılmaz.”*

(Kara Yazı, s.15)

Anadolu’da rahatça, kaygısızca yaşayabilmek için gerekli koşullardan yoksun olduğu ve imkânsızlıkların insan yaşamını nasıl da olumsuz etkilediği vurgulanır şiirde. Hastalık veya doğum gibi olaylarda gerekli müdahalenin yapılabileceği sağlık kuruluşlarından yoksun olan ve artık durumları alışıldık hale gelen herhangi bir Anadolu köyü hatırlatılır gibidir.

*“Yollar yollara bağlı vay bacım,
hangisinin sonunda yitecek dersin
süt beyaz etindeki sancı.”*

(Kara Yazı, s.15)

Şiirde, zor koşullara rağmen yaşam mücadelesini sürdüren Anadolu kadınının kaderine terk edilmişlik dolayısıyla ölümü anlatılır. Bir taraftan da tarihi zaman içerisinde Anadolu kadınının sergilediği kahramanca duruş hatırlatılmaya çalışılır.

*“Gün olur omzunda mermi, elinde mavzer
dağlarda düşmana konuşursun”*

(Kara Yazı, s.15)

Şairin yine ilk kitabında yer alan “Ölü” adlı şiirinde Anadolu insanını benzer şekilde ele aldığını görürüz. Yine imkânsızlıklarla, zor hayat şartlarıyla boğuşan ve kaderine terk edilmiş halde yaşamını sürdüren Anadolu insanını görürüz. Son dizede, Anadolu insanına, sesini duyurması yönünde yapılmış bir çağrı söz konusudur.

*“Mübarek yağmurlarda ıslanmış
eski savaş yağmurlarında.
Konuşmayan köyler geçmiş
tasviri onca silik
geride gözleri humma.
Toprağı kısır edilmiş, tohumu huysuz
ayakların amansız sızısı
dağlarda, yollarda kalan.
Konuş, sesini duyur
Anadolu toprağından.”*

(Ölü, s.32)

Bazen de ağanın veya köy eşrafının zulmüne uğramış Anadolu köylüsünü görürüz. Toprağı zulümle, zorbalıkla ele geçirilmeye çalışılan ve bu başarılamayınca haince katledilen masum Anadolu köylüsünü “Ali İbrahim” adıyla kişileştirir şair.

*“Yerde yatıyor Ali İbrahim
kızlar dönüyor su başından,
kan susuyor toprakta.*

*Yağmurlar içre avuçlarını göğe açan el
soğumuş bir mavi zamanda.
Onun kanı bu
üstüne oturmak istedikleri Ali İbrahim'in toprağı
unutma."*

(Gül ve Ölüm, s.21)

Aynı zamanda içinde bir hikâyenin parçalarını da barındıran şiirden anlaşıldığı kadarıyla; Ali İbrahim adlı köylü, ağaya olan borçlarını ödeyebilmek için tüm gücüyle çalışmış ve sonunda ektiği buğdaydan verim almayı başarmıştır. Fakat buna engel olmak isteyen -ağanın azmettirdiği- gizli bir el, Ali İbrahim'i öldürür. Amaç, toprağın ağaya kalmasını sağlamaktır. Ancak, şiirin sonundaki vurgu önemlidir.

*"Zalim el gece seni gördü
hesap sorulacak."*

(Gül ve Ölüm, s.21)

Tüm yapılanların hesabı sorulacaktır, göndermesinde bulunulmasının sebebi beklenen direnişi anımsatmaktır. Ezilen, hakkı yenilen kesim olan köylünün maruz kalınan ağa zulmüne karşı bir isyan başlatmalarının, toprak kavgası vermelerinin gerekliliği hatırlatılır bir anlamda.

Ahmet Oktay'ın Anadolu insanına yer verdiği bu şiirleri, onun 1958'de askerlik yapmak üzere gittiği Sivas'ta edindiği izlenimleri de yansıtır. Ancak askerlikten sonra Ankara'ya döndüğü zaman çalıştığı gazetelerden olan *Ankara Ekspres*'te yazarken yaptığı bir Anadolu gezisinde olaya bakışı tamamen değişir ve artık Anadolu edebiyatı yapmanın işe yaramadığına, boş bir çaba olduğuna inanır. Çünkü Anadolu insanı fazlasıyla pasiftir ve günü kurtarmaya yönelik kaygıdan fazlasını taşımaz. Bu da direniş-isyan fikrine inanan Ahmet Oktay'ın gözünde tam bir hayal kırıklığı demektir. "*Anadolu gezisi, benim için tam bir yıkımdı. Hiçbir şeyden haberi olmayan, ancak kendisini ilgilendiren sınırlı sorunlar üzerinde düşünen, sadece onlara dikkat eden, onun dışında dünyayla hiç ilgisi olmayan insanlarla karşılaşmanın zihinsel ve tinsel travması. Bu, devrime bel bağlamış, devrime inanmış bir insan için yıkıcı oluyor.*" diyen şaire göre, kendisi bunun üzerine köy sorunlarını şiirine konu edinmekten vazgeçer: "*Ondan sonra ben de şiirime başka bir yön vermem gerektiğini anladım. Halk dalkavukluğu yapmanın hiçbir anlamı olmadığına da o tarihlerde karar*

verdim. Halk halk diye çırpınmanın o kadar da anlamlı olmadığını düşündüm. Çünkü halk çırpınmıyor kendisi için.”⁵⁹ Ve gerçekten de şairin sonraki şiir kitaplarında benzer bir yaklaşımı göremeyiz. Anadolu insanı, bu şekilde; yani bir köy edebiyatı havasında ele alınmaz artık ve çok nadiren, çok da silik çizgilerle görürüz onu.

9. SAVAŞ

Ahmet Oktay, henüz çocukluk yıllarından itibaren savaşların olumsuz etkisine tanık olur. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1940 sonrası, şairin çocukluk yıllarına rastlar. Nazi Almanyası'nın uyguladığı soykırım ve birçok ülkeyle girdiği mücadele, insanlık adına büyük kayıpların verilmesine neden olur. Yarattığı gerginliğin tüm dünyada hissedildiği bu savaş, aynı zamanda ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirir ve böylece insanları hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemiş olur. Keza Ahmet Oktay da, savaşın onun çocukluk yıllarında -özellikle mevcut ekonomik durum dolayısıyla- bıraktığı kötü izlere, anılarını anlatırken yer vermiştir.⁶⁰

Ahmet Oktay'ın, şiirlerinde zaman zaman “savaş” üzerinde durmasındaki amaç, savaşın toplum üzerinde ve insan hayatında yaptığı büyük yıkımı gözler önüne sermektir. Savaşın neredeyse hiçbir olumlu tarafı olmadığı, doğal ve insani olanları tahrip etmekten başka hiçbir işe yaramadığı düşüncesi baskındır. İnsanlar, savaş yüzünden hayata sırt dönmek zorunda bırakılmışlardır.

*“Silahlarını bırakıp askerler uzakta
bellekte uzanan lacivert oymalı korulukları
elindeki karanfili düşüren kadını yaşıyorlar.*

*Toprağın üstünde bulutsuz bir akşam
silahlar şarkılardan utanıyor.”*

(Çalgıcılar, s.16)

⁵⁹ Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz), Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s. 129

⁶⁰ Bkz: a.g.e. : s.9-13

Şiirde askerlerin bıkkınlığını ve savaştan uzaklaşma hayallerini görürüz. Savaşa zorla, gönülsüzce getirilmiş gibidirler ve geride bıraktıkları hayatın özlemine, hayalini yaşamaktadırlar. Askerlerin savaştan kaçıışı düşlemesi, savaşın insanlık için nasıl da aykırı ve olumsuz bir noktada durduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Silahların şarkılardan utanıyor olması da yine bunun göstergesidir. Üstelik şiirde “kötü savaş” nitelemesi yapılmıştır.

Şairin, savaş karşıtlığıyla bilinen ünlü sinema yönetmeni ve aktör Charles Chaplin⁶¹'in adını verdiği bir şiiri de aynı şekilde savaşın olumsuzluğunu dile getirmektedir. Savaşın doğa, doğal olan ve insani güzelliklerin varlığı için nasıl da bir tehdit unsuru oluşturduğudur ifade edilmek istenen. Öyle ki; *“toplar susunca erikler çiçek açıyor”*dur. Böylece hayat, erik çiçekleri ile simgelenmiş olur; hayatın devamı için silahların susması şarttır.

Yaşanan çağda başka insanları öldürmek için üretilen silahlar, hayatın bir parçası hâline gelmiştir. İnsanlar soğuk yüzlü, ruhsuz kimselere dönüşmüş; işkenceler normal karşılanmaya başlamıştır.

*“Silah fabrikaları, polis copları, asık suratlar
geçip gidiyor sincapların mavi ışıklı gecesinden.
Namluların önünde bir göz, bir dudak
yalnız mı, yenik mi, umutsuz mu?
Yarıda kalıyor gözün bakışı
dudağın öpüşü yarıda.”*

(Charles Chaplin, s.19)

Şiire Charles Chaplin isminin verilmesi onun aynı zamanda yaşam sevinci ile dolu, komedi türünde filmler üretmesi dolayısıyladır. Oynadığı filmlerde sürekli elinde bulundurduğu “baston” ile bütünleşmiştir ve şiirde de baston, savaşın karşısına yaşam sevincinin simgesi olarak çıkar.

*“Baston diye bağırdı çocuklar
boksoyu kötümserliklerin ortasına,
balıklar kumsala çıktı baston diyerek,*

⁶¹ Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Charlie_Chaplin (Erişim: 10.04.2011, 11.37)

*şarkıda ağız mızıkaları, laternalar,
mavi bir kesit vurdu pencere pervazına.”*

(Charles Chaplin, s.19)

Ahmet Oktay, savaşı konu edinirken zaman zaman bazı tarihi veya güncel olaylardan da hareket eder. Mesela birkaç şiirinde İspanya’da yaşanan iç savaşa göndermede bulunur. Bu şiirlerden biri olan “Ölü” adlı şiire bakıldığında şairin, savaşın olumsuzluğunu, faşist güçlerin karşısında savaşılan bir askerin ölü gövdesi üzerinden yansıttığını görürüz. 1936–1939 yılları arasında cereyan eden ve milliyetçi güçlerin yönetimi zorla ele geçirmek için başlattıkları İspanya İç Savaşı⁶²’na vurgu vardır. 36 yıl iktidarda kalacak olan diktatör Francisco Franco⁶³, nun savaş esnasında sebep olduğu yıkım ve ölümleri hatırlatıyor şiir. Şairin hem Franco’nun faşist bir diktatör olmasından hareket ettiğini hem de savaşın başlattığı yıkımı vurgulamayı amaçladığını söyleyebiliriz.

*“Geceye düşük kolları, yoksul geceye
tutsak bir aşkın gölgesinden.
Şarap da ısıtmıyor kalbi, kelimeler de,
kimsesiz ayın vurduğu orman,
küskün çalgılı bir kar yağıyor
terkedilmiş silahların ölüsü
çırıl çıplak ıslanan.
Konuş, sesini duyur
Franco İspanyasından.”*

(Ölü, s.32)

Geride aşkı ve umutlarını bırakarak savaşa katılmış ve savaş yüzünden hayatı sönmüş, savaştan sadece anlamsız bir varlıkmiş gibi terk edilen cesedi kalmış “ölü asker”i görür gibi oluruz. Şiirde kullanılan “kar altındaki orman” imgesi, savaşın soğuk yüzünü ve verdiği ıssızlık hissini anlatmaya yöneliktir.

⁶² Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1 (Erişim: 11.04.2011, 15.10)

⁶³ Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Franco_Franco (Erişim: 11.04.2011, 17.33)

Ahmet Oktay'ın, “savaş” olgusuna, bazen de daha farklı ve spesifik bir noktadan hareketle yaklaştığını görebiliriz. Örneklendirmek gerekirse, onun “Bütün Erkekler Ölür” adlı şiirinin bu bakımdan anılmaya değer olduğu rahatlıkla fark edilebilir.

*“Hep unutuştur akılda kalan,
sıçrayan, yenilen ve ölen geyikler,
derdin eksilmediği kalem ve kâğıt.
Kısa ve kesin bir sözdür erkekler,
İspanya'da 'Non Pasaran' , ”*

(Bütün Erkekler Ölür, s.63)

Bu şiirde de İspanya İç Savaşı'na göndermede bulunulmuştur. “Non Pasaran”, “Geçit Yok!” anlamına gelmektedir ve savaş boyunca cumhuriyetçi güçlerin milliyetçi güçlere karşı kullandıkları slogandır. Ancak bu şiirin farkı, savaşta erkeklerin konumu üzerinde duruluyor olmasıdır. Savaşların yarattığı yıkım ve getirdiği ölümler, erkeklerin savaştaki rolleri üzerinden çarpıcı hâle getirilmek istenmiştir. Erkekler, savaş esnasında ölüme aday ilk kimselerdir. Bu yüzden, savaşın olduğu yerde erkekler için güvenli bir yaşamdan söz edilemez. Bu da, doğal olarak, savaşın olumsuz psikolojisinin, ağır havasının ve bunalımının en çok erkekler üzerinde hissedilmesine neden olur. Yani şiirde, “erkekler”, ölüm korkusunu yaşayan ve savaş yüzünden hayatı darmadağın edilmiş insanların en çarpıcı ifadesini sağlarlar.

*“Büyük ve yeniktir erkekler,
...
hiç bilmiyordur erkekler
doğan ve ölen çocukların hüznünü
çünkü daha önceden ölürler.”*

(Bütün Erkekler Ölür, s.63)

Savaşmak ve ölmek erkeklerin kaderi gibidir, yaşayacakları hayatın geleceğini göremezler; çünkü onlar için bir gelecek yoktur. Savaşın anlamsızlığına feda edilmiştir ömürleri, yalnızca kendilerine biçilen rolü oynamakla yükümlüdürler.

Şair, bazen de savaflara “emperyalizm” kavramı üzerinden yaklaşım gösterir. “Gül ve Ölüm” adlı şiirinin üçüncü bölümünde Cezayir Bağımsızlık Savaşı⁶⁴’nda, Avrupalı düşman güçlere karşı koyan bir askerin mücadelesinin anlamlılığı üzerinde durur. Bu noktada Ahmet Oktay, aynı konuyu, korkuya kapılmış düşman askerin gözünden⁶⁵ vermeyi seçen Attilâ İlhan ve Cezayir’de yaşanan insanlık trajedisinin verdiği acıyı bireyler üzerinden içselleştirerek⁶⁶ anlatan Cemal Süreya gibi şairlerden ayrılmış olur; çünkü onun şiirinde daha açık ve “olduğu gibi” yaklaşılır olaya. Şiirde görüntüsü çizilen askerin ölmek üzere olduğu hissettirilir bize. Bu durum, yaşananları daha da dramatize eder. Aslında bir kahramandır anlatılan; çünkü evlerinden ve topraklarından kalkıp kendilerine çok yabancı olan başka topraklara göz diken emperyalist güçlere karşı savaşmıştır; masum çocukların hayatını kurtarabilmek için...

*“Çekip koparabilmek için onlardan
yalınayak, küçük çocukların hayatını,
yıkık kerpiç damları, rüzgâr uğultularıyla süslü
koca bir yalnızlık manzarasında
gittikçe soğuyor vücudu.”*

(Gül ve Ölüm, s.22)

Fakat bir tarafıyla da sıradan insandır; çünkü onun da umutları ve kaygıları vardır. Ama yaşam sevinci bitirilmişdir onun, diğer birçoğu gibi hayatı söndürülmüştür artık.

*“O yok, hiç olmayacak,
görülmecek yürürken yakasında bir gül dalı.
Binlerden biri o
kahraman bir gülüş artık,
ateş gibi dostların arasında adı.”*

(Gül ve Ölüm, s.22)

Düşman güçlerin çok uzaklardan gelerek kendilerine yabancı topraklarda hüküm kurmaya çalışmaları emperyalist düşüncenin sonucudur. Tarihte, başka toplumların yaşam sürdüğü

⁶⁴ Bkz:

http://tr.wikipedia.org/wiki/Cezayir_Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1k_Sava%C5%9F%C4%B1
(Erişim: 14.04.2011, 19.45)

⁶⁵ Bkz: Attilâ İlhan, “Cezayir Mektubu”, *Ben Sana Mecburum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, 9.basım, s.129

⁶⁶ Bkz: Cemal Süreya, “Üvercinka”, *Sevda Sözleri*, YKY, İstanbul, 1998, 4.baskı, s.38

toprakların zenginlikleri, büyük güçlerin iştahını kabartmıştır hep. Ve bu yüzden coğrafi uzaklığa pek aldırış edilmeden saldırılar yapılmaya başlanmıştır. Fransızların Cezayir’de giriştikleri de tamamıyla emperyalist bir harekettir.

*“Onu konuşuyor çeteciler
silik ışıklar vurmuş yüzlerine,
evleri, aşkları uzak.”*

(Gül ve Ölüm, s.22)

Ancak yine de savaş, yaşama dair umutların üstesinden gelemez. Hatta hayata bağlanma çabasını daha da güçlendirir. Şair, savaşa ve savaşın tüm olumsuz getirilerine, yaydığı umutsuzluğa rağmen inancın yitirilmemesi gerektiğine inanır. Acıyı da sevinçler gibi hayata bağlanmanın parçası olarak kabul etmesi bunun göstergesidir.

*“Acı bizi dünyaya bağlamak için
sevinç bizi dünyaya bağlamak için,”*

(Çalgıcılar, s16)

10. TOPLUMSAL / SİYASÎ OLAYLARA GÖNDERMELER

Ahmet Oktay’ın şiiri, çoğu kez bazı temel izlekleri sürdürüyor olduğu halde dönemin bazı güncel toplumsal ve siyasi olaylarına da yer verir. Şair, bu olaylara bazen herhangi bir şiirin bazı dizelerinde gönderme yapılmakla yetinirken bazense söz konusu olay veya durumlardan hareketle şiir yazar. Arka planda kalan birçok göndermeyi sırasıyla ele almak ciddi bir sıkıntı yaratacağı ve ayrıntıya gidilmiş olacağı için, burada, üzerine müstakil şiir yazılan birkaç toplumsal/siyasî olayı ele almak gerekecektir.

Bunlardan biri, 28 Nisan 1960 olaylarıdır. Nisan 1960’ta Demokrat Parti Hükümeti, TBMM’de Tahkikat Komisyonu’nun kurulmasına yol açar. Amaç, gazete ve dergilerin özellikle Demokrat Parti’ye yönelttiği yıkıcı ve kanun dışı faaliyetleri engellemektir. Bunu sağlamak adına, meclisle alakalı tüm yayınlar yasaklanır. Böylece Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki gerginlik ciddi anlamda yükselir. DP’nin, CHP’nin eliyle yürütüldüğünü iddia ettiği ve “İhtilâl beyannameleri” olarak adlandırdığı yayınlar engellemek

için kurduğu Tahkikat Komisyonu'nun kurulması yönünde kanun kabul edilince, ülkede bazı tepkiler başlamıştır.⁶⁷ İstanbul Üniversitesi'nin bahçesinde, yapılanları protesto etmek adına düzenlenen miting sırasında güvenlik güçleri ile öğrenciler arasında gerginlik yaşanmış ve güvenlik güçleri okulun bahçesine girerek sert müdahalede bulunmuşlardır. Olaylar Beyazıt Meydanı'na kadar genişlerken, güvenlik güçleri öğrencilere ateş açacak kadar ileri gitmişlerdir. Bu esnada 20 yaşındaki, Malatya doğumlu, Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz de vurularak öldürülmüştür. Daha sonra ismi birçok yere verilen ve anıtları dikilen Turan Emeksiz, direnişin bir sembolü halini almıştır.⁶⁸

Ahmet Oktay da bu olaydan hareketle “28 Nisandakiler” adlı bir şiir kaleme almıştır. Şiirde Turan Emeksiz, masum bir Anadolu genci havasında anlatılır ve özellikle annenin gözünden onun ölümünün yaşattığı dram verilir.

*“Soğudu mu çorbası,
gelmedi mi son vapur?
Gecikmezdi değil mi?
bekletmezdi değil mi?
Kuşkuda mısın
korkuda mısın nazlı çiçek?
Anaların yashısı.
Beklemeyin boş yere
sınavlara girmeyecek
öğretmeni, kardeşi.”*

(28 Nisandakiler, s.34)

Tabii Ahmet Oktay'ın ilk dönem şiirlerinden olması dolayısıyla basit ve açık bir ifadenin tercih edildiği bu şiirin asıl önemi, dönemin güncel bir vakasından mülhem olmasıdır. Şiirden bakıldığında, Ahmet Oktay'ın, dönemin siyasi oluşumu içerisinde hükümet olma görevini yürüten Demokrat Parti'nin tutumunu baskıcı ve zalimce bulduğunu söylemek mümkündür. Çünkü şiirde sürekli olarak, uygulanan baskılara ve zulme göndermeler yapılmıştır. Suçsuz bir gencin fikirleri dolayısıyla öldürülmesi şairde bir bakıma isyanla karşılık bulur.

⁶⁷ Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahkikat_Komisyonu (Erişim: 29.05.2011, 10.35)

⁶⁸ Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Turan_Emeksiz (Erişim: 29.05.2011, 12.40)

*“Daha görmez şafağı dalın sürgünü
 hangi ana açar pencereyi sokağa?
 Yırtılmış bir hukuk kitabında
 göklere, silahlara doğru bakan
 hiç soğumayan, donmayan
 sevda koncası
 suçsuz kanı.
 Hangi hayın namludur
 dizüstüne düşüren,
 göğsünde saklı gülü?”*

(28 Nisandakiler, s.34)

Şiirde, içerisinde bulunulan durum üzerinden oldukça karamsar ve kötümser bir tablo çizilmekle beraber alttan alta umutlu bir meydan okuma havası da sezilir. Masum ve suçsuz insanların, dayatılan işkenceye boyun eğmeyeceği ve tahammül sınırının artık aşılmaya yaklaşıldığı ifade edilir. Bu, tam anlamıyla bir karşı çıkma yani direniş çağrısıdır.

*“Zalımın aklındaki çıyan
 benim gönlümdeki isyan
 gün gelip tutuşacaklar
 âyân beyan.”*

(28 Nisandakiler, s.35)

Ahmet Oktay hemen ardından gelen bir şiirde ise 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'ne göndermelerde bulunmuştur. 37 düşük rütbeli subayın planlayarak gerçekleştirdiği ve Emekli Orgeneral Cemal Gürsel'le birlikte oluşturduğu Millî Birlik Komitesi ülkede yönetimi devralmıştır. Tabii bundan önce ordudaki komuta kademesine, mahkemelere ve hatta üniversitelere müdahale edilerek darbe gerçekleştirilmiştir. 1950'den beri iktidarda bulunan Demokrat Parti ve Menderes Yönetimi'nin *“ülkeyi gitgide bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğü”* gerekçesiyle yapılan bu askeri darbe, Eylül 1961'de Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan ve Adnan Menderes gibi isimlerin idam edilmesine ve daha sonra Millî Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kurucu Meclis'in 1961 Anayasa'sını

hazırlamasına kadar uzanan bir süreci başlatmıştır.⁶⁹ 1961’de yapılan referandumda %61,7 gibi bir evet oranıyla kabul edilen yeni anayasanın 1924 Anayasası’na göre daha demokratik ve ilerici olduğu görüşü birçok kesimde hâkim olmuştur.

Askerî darbelere karşı olumsuz bakışı bilinen Ahmet Oktay, 27 Mayıs Darbesi’ne 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinden biraz daha farklı bakar. 27 Mayıs’ın da şüphesiz bir askerî darbe olduğuna; çünkü halk desteği görmediğine vurgu yapan Ahmet Oktay’a göre 27 Mayıs’ı diğerlerinden farklı kılan, darbe öncesindeki Demokrat Parti diktasıdır. *“Darbe tabii. Ben hiçbirine devrim demiyorum. 27 Mayıs, hiç kuşkusuz 12 Mart ve 12 Eylül’den çok farklı bir askeri darbedir ama önünde sonunda darbedir. Yani arkasında halk kitlesi yoktur, çalışan sınıfların desteği yoktur. Asker yandaşı sınırlı sayıda sivil vardır yanlarında ama hepsi asker ağırlıklıdır. Toplumsal sınıf ve katmanların fikri alınmadan yapılmışlardır. 27 Mayıs’ın farkı şudur: DP’nin baskıcı politikalarından ve uygulamalarından en çok zarar gören kesim olan aydınlardan, memurlardan ve üniversite gençliğinden çok destek gördü ve bana göre gerçekten demokratik denebilecek bir Anayasa hazırladı.”*⁷⁰ cümleleriyle bu görüşünü dile getiren Ahmet Oktay’ın söz konusu şiirdeki tavrı da düşünceleriyle paraleldir. Şiirde, gerçekleşen askeri darbe karşısında hayıflanma değil tuhaf bir özgürlük havası göze çarpmaktadır ve bu, tamamen DP’nin baskıcı tutumundan kurtulmuş olmanın getirdiği sevinçtir. Şiirin, olayların sıcaklığı içerisinde yazılmış olmasının da bunda etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü şiirde DP’nin kurmuş olduğu baskıdan söz edilmeye devam edilmektedir. Üstelik ifadelerde hep geçmiş zaman kipi kullanılmıştır.

*“Sağırdı bozkırda gökler
kan tutmuş yaprak susuz.
Ağırdı, tutuktü, yasaktı hava
sofralar ürkek,
her yolcu duada.
Karanlıkta inledim kaç vakit
utandım sabahlarla.”*

(27 Mayıs Takileri, s.36)

⁶⁹ Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/27_May%C4%B1s_Darbesi (Erişim: 29.05.2011, 14.25)

⁷⁰ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz)*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.127-128

Görüldüğü gibi geçmişe yönelik olumsuz bir bakıştır verilen. Korkutulmuş, baskı altına alınarak ürkekleştirilmiş bir halk anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra şiirde sevgili imgesine ve aşka yer verilerek yaşanan olumsuzlukların insani ve güzel olan bir hissi bile nasıl engellediğini göstermek amaçlanmıştır. Ancak kötü günlerin geride kaldığına dair ifadeler de görürüz. Hatta hesap sorma sırası kendilerine geçmiştir artık.

*“Unutma tek satır ve kanın rengini.
Anlatmalıyız sevgilim çocuklara,
yurdu soyan onlar
onlar Ayşe'nin uykusundaki harami
oyuncaklarına göz koyan.
Seni bana haram eden onlar,
aklın, umudun, sevdanın devriyesi,
korkaktılar, kaçaktılar, haindiler.”*

(27 Mayıs'takiler, s.36)

Şiirden, şairin yaşananlara olumlu baktığını seziyoruz. Önceki şiirlerine yansıyan baskı ortamı düşünülecek olursa bu tepki anlaşılır olmaya başlar.

Ahmet Oktay'ın müstakil bir şiirle ele aldığı toplumsal bir olay da “1963 Kavel Grevi”dir. 1963 yılının başlarında Kavel Kablo Fabrikası'nda patronun, ikramiye ve fazla mesai ücretlerinin eksik ödeneceğini ve dahası, bazı işçilerin maaşlarının düşürüleceğini beyan etmesinden sonra işçiler, aralarından seçtikleri üç kişiyi temsilci olarak patronla görüşmesi için gönderirler. Ancak patronun yaptığı baskının artması ve temsilci olarak gönderilen kimselerin işten çıkarılması sonucu 28 Ocak 1963 günü Türk-İş'e bağlı Maden-İş Sendikası üyesi 170 işçi, 36 gün sürecek bir grev başlatırlar. Bu grev Türkiye işçi sınıfı tarihinde önemli bir grev sayılır. Grevin önemli olmasının sebebi, 1961 Anayasası'ndaki düzenleme ile grev yasağı dikkate alınmaksızın yapılmış “kanunsuz” bir grev olması ve ciddi şekilde ses getirmesidir. Hatta bu grev, Türkiye'de işçi sınıfının kayda değer ilk emek hareketi olarak kabul edilmektedir.⁷¹

⁷¹ Bkz: Zafer Aydın, *Kavel 1963: Kanunsuz Bir Grevin Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010

Ahmet Oktay'ın *Her Yüz Bir Öykü Yazar* adlı kitabındaki “Gölgeler Sesi Örtemez” adlı şiir, bu olay üzerinden yazılmıştır. Şiirde, ilk bakışta bunalımlı bireyin var olduğunu görürüz. Ancak birey üzerinden topluma mal edilen bunalımı yaşayan kimsenin bir işçi olduğu ve şiirde “Kavelciler” şeklinde bir göndermede bulunulduğu için asıl vurgulanmak istenen şeyin yoksulluk, işsizlik, sınıf ayırımı, değer verilmeyen işçi emeği gibi mevzular olduğu kanaatine varılabilir. İşçilerin emeği karşılığını bulamamakta, işçiler ya düşük ücretlerle çalışmaya zorlanmakta ya da işsiz bırakılmaktadırlar. Şiir kişinin bunalımını besleyen faktörler bunlardır ve şiirde bir işçiden hareket edilmesi de bu yüzden önemlidir. İşçiler, kendilerine sunulan hayat şartları içerisinde her an her kötü sürprize hazırlıklıdırlar.

*“bir gece uyur uyanırsınız bir sabah
sesiniz tehlikeli bir ses olur,
mayhoş elma yiyen
belediye parklarını gezen sesiniz,
çünkü ücretler düşer
çekip bir yerlere gider işveren.
Alacaklılar birikir, kış gelir
zaten kar içindesiniz.
İşte bu anlaşılmaz şeyler
ve bazı gazete haberleri:
üç intihar, bir fabrika kapandı
otuz kişi işten çıkarıldı
ekmeğe zam yapıldı, Konsorsiyum
ve birdenbire kendi sesiniz
karınızı, radyonuzu dinleyen
o ta kendisi olan sesiniz.
Sonra bir halat gerilir gibi
bir saat kurulur gibi
sakalları uzamış, sigaraları yanık
daha başka sesler*

Kavelciler, Kavelciler, Kavelciler.”

(Gölgeler Sesi Örtemez, s.94-95)

Grev işçilerinin yaşadığı sıkıntılar, işsizlik, çektikleri yoksulluk ve tüm bunların meydana getirdiği boğucu hava dizelerin her tarafına sinmiştir. Şiir kişinin yaşadığı sıkıntılar onda hem kişisel hem de ailesel birçok problemi doğurmuştur. Kişi ne yapacağını bilemez bir halde, çaresiz bırakılmıştır; kendisini bir kapana kısıtılmış gibi huzursuz hissetmektedir. Fakat söz konusu grevin; yani haksızlığa ve zulme karşı direnişin tek umut olduğu düşüncesi de varlığını korumaktadır.

*“Sonu ne olur bilmiyorum
ama sen şu parayı al, çocuklara iyi bak
ey tramvaya asılan çocuklar
ayakkabılarını eskiten, derslerine çalışmayan
kuşları öldüren çocuklar
dahası kendini üzme
birşey olursa, biliyorsun
biliyorsun ne yapacağını?
Evet Sendika
Peki saat kaçta? Saat kaçta?

Sonra güz yazla birlikte sürer
herkes onlarla birlikte sürer
herşey sizinle birlikte sürer

Kavelciler, Kavelciler, Kavelciler.”*

(Gölgeler Sesi Örtemez, s.96)

Dikkat çeken bir başka nokta; şiir kişinin, katıldığı direnişte ailesini teslim edebilecek tek dayanağı ve dostu olarak sendikayı görmesidir. Tabii ki burada üzerinde durulan, işçi sınıfının direnişinde sendikalaşma geleneğinin rolüdür. Bir anlamda işçinin tek dayanağı yine kendisi gibi olan diğer işçilerdir ve hak edilenler ancak birlikte gerçekleştirilecek bir mücadeleye bağlıdır.

Burada, aynı grev üzerine Hasan Hüseyin (Korkmazgil)’in yazdığı “Kavel” adlı bir şiir olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak bu şiirde Ahmet Oktay’dakinden farklı olarak destansı ve coşkulu bir hava görülmektedir.

“İşime karım dedim, karıma Kavel diyeceğim.
 Ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada,
 Güneşe karışmadıkça etim
 Kavel Grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim.
 ...
 Ve izin verirlerse İstinyeli emekçi kardeşlerim
 İzin verirlerse Kavel Grevcileri
 İlk çocuğumun adını Kavel koyacağım”
 (Kavel⁷²)

Her iki şiir arasındaki yaklaşım farkını Ahmet Oktay, şu cümlelerle dile getirir: “1964’te çıkardığım *Her Yüz Bir Öykü Yazar* adlı kitabımda ‘Gölgeler Sesi Örtemez’ diye uzun bir şiirim vardır. Kavel grevini anlatırım orada. Aynı tarihlerde Hasan Hüseyin de Kavel diye bir kitap çıkardı. İçerik, biçim, biçem, eğretileme düzeyleri birbirinden çok farklı kitaplar. Hasan Hüseyin olayları anlatır, açıklama ve propaganda yaparken ben bireyin rolünü düşünüyorum. Birey ne yapıyor? Yaşadığı ortam nasıl? Grev sırasında neler hissedebilir? Ailesiyle ilgili endişeleri nelerdir? Bu türden sorular bağlamında ürettim şiiri. Böyle tekil, bireysel olgulardan yola çıkarak toplumsal arka planı belirtmenin daha doğru olacağı yolunda bir inanç oluşmaya başladı bende.”⁷³

11. AŞK / SEVGİ

Ahmet Oktay’ın şiirlerinde aşk ve sevgi temlerinin diğer birçok tem gibi toplumcu bakışın arka planında yer aldığını söylemek mümkündür. Bu durumda, sadece aşk üzerine düşünülerek yazılmış şiirlerden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Zira kendisi de “Benim hemen hemen hiç aşk şiirim yoktur. ‘Beş Kuruşa Aşk Şarkıları’ diye bir şiirim vardır, Tülây için yazdığım. Onun dışında aşkı kafama takıp da aşk şiiri yazdığımı sanmıyorum. O şiirde adının dışında, doğrudan doğruya duygusal bir aşk olayına gönderme yoktur.”⁷⁴

⁷² Hasan Hüseyin, *Kavel*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, 7.basım, s.37

⁷³ *Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden* (söyleşi: Metin Cengiz), Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.82

⁷⁴ A.g.e. : s.75

diyerek bunu doğrulamış olur. Onun şiirlerinde aşk, genellikle duygusal boyutundan ziyade insani boyutuyla vardır ve kötülüğün karşısında iyi olanı, güzel olanı ifade eder.

*“Nasıl deyim lelem haram uykumu?
Gözleri bir geyik eden korkuyu?
Bir bilsen içerim nasıl bozgunda.
Uzakta bitmez tükenmez şafaklar
ve sonra kağnılar, acı kağnılar.
Lelem, yalnız, terkedilmiş bozkırda
aşkın çıldırmalara karşı kodu.”*

(Kan Taşı, s.28)

Bir sevgilinin varlığı, yani aşk, insana dayanma gücü verdiği için yaşam mücadelesini pekiştirir. Bu durum, baskının-zulmün ya da savaşın ortasında kalan şehirli insan için de, bu şiirdeki gibi sevgili veya eş hasreti çeken Anadolu insanı için de farksızdır. Üstelik şiirin ismi de bu yaklaşımı doğrular: aşk, bir kan taşı görevini yüklenmiştir.

“Sevgili” tüm umutsuzlukların, karamsarlıkların, yenilmişliklerin ve korkuların karşısında bir umut olarak yer alır; kişinin yaşam sevincinin bir parçasıdır ve onu her şeye rağmen hayata bağlar. Sevgilinin varlığı, siyahların üzerine çekilen mavi renk olarak tanımlanır.

*“İhtiyar yüreği toprağın
buğdayı, elma'sı
korkuda.*

*Suskunluğum, utancım büyük
sıkıntım kara.
Gel dağıt mavini
kör kuyular uykuma.”*

(Acı, s.45)

Bütün zorluklara, savaşlara, kıyım ve ölümlere rağmen bir umut olarak var olmaya devam eder aşk; umutsuzluklara bile rağmen... Üstelik verilen mücadelenin de bir parçası haline gelmiştir aşk.

*“Namlusu sıcak bir silahtır aşkın,
ne kadar yenik olursak olalım,
yaralı şiirim hep seni söyler.”*

(Tutkun, s.29)

Bazen şiirin ismi, bize şairin yaklaşımını da çok net bir biçimde vermiş olur. Şairin ilk şiir kitabındaki “Sığınak” adlı şiiri buna örnek gösterebiliriz. Buna göre; âşık olunan sevgili bunalım ve sıkıntıdan kaçışı sağlayan bir sığınak gibidir. Yoksulluğun getirdiği çaresizlik duygusu karşısında yapılabilecek şey aşka ve sevgilinin varlığına sığınmaktır. “*Kim güzelleşmiyor öpüşünce.*” dizesi adaletsizliğe, eşit olmayan yaşam olanaklarına göndermede bulunur. Aşk içinse bundan söz etmek mümkün değildir; çünkü herkes için vardır aşk. İşte bu yüzden aşkın, hayatı devam ettirebilme gayretini güçlendirdiği söylenebilir.

*“Kaçıp sana saklanıyorum akşam oldumu.
Sen dokununca mı denizleşiyor masa,
senin avcılarının mı çok hayvanları kovalayan?
sıkıntımın ormanında.”*

(Sığınak, s.74)

Sevgilinin adeta bir direnişini simgeleyecek kadar belirgin hale gelmesi önemlidir. Düşmana duyulan haklı öfkenin, verilen şerefli kavganın, ihtiyaç duyulan umudun bir yansımasıdır sevgili. Her an yitirilen umuda rağmen yaşamının güzel sebeplerindedir; “yüreği sıkı, saçları kara tutması”, “kayaları yumuşatması” kazandırdığı manevi güç dolayısıyladır.

*“En sevdiğim kelimeler gibisin
örneğin öfke gibi
hani bir zamanlar
dağda ve sokakta açan.
Örneğin umut gibi*

*günde, gecede yitirip durduğumuz
zeytin dalını dal eden.
Örneğin aşk gibi
denizlerin üzerinde yürüten.
Örneğin kavga gibi
yüreğimi sıkı, saçlarımı kara tutan
kayaları yumuşatan kavga gibi.”*

(Beş Kuruşa Aşk Şarkıları, s.78-79)

Cinayetlerin, faili meçhullerin arttığı ve sokağa çıkma yasağının olduğu; olağanüstü halin yaşandığı toplumda hayatta kalmak, ölmekten daha zor duruma gelmiştir. Bu durumda sevgilinin gidişi, mücadelenin anlamsız kalması ve sona ermesi anlamına gelmektedir. Verilen ortamda yaşanılmaya değer tek güzellik olan “aşk”ın bitmesiyle beraber “ölümü kabulleniş” gerçekleşir.

*“Diyelim bu yağmur dinmeyecek,
ölümse küskün bir çocuk
defterin önünde tırnaklarını yiyerek.
Bu şarkıyı ezberledim,
on bir otobüsüne de peki
yeşil yüzlü adamsa adam
ışığı yak ve sonra git.”*

(Var Yere Korkmak, s.76)

Bezen ise aşkın daha çok hüznün halinde yaşandığı görülür. Böylece, içerisinde bulunulan zamanın getirisi olan diğer birçok hüznün aşkın getirdiği hüznün de eklenir. Aslında bu hüznün, umutsuzca bakılan geleceğin kaygısı dolayısıyla var olduğu da düşünülebilir. Bu noktada; insanlığın acıları ve bireysel acıların (aşk) kurduğu ağırlık bir aradadır artık.

*“Hüzünleri bırakmanın günü
günü çılgınlık olmak dünyanın,
hüznümü iki kat ediyor ama
gecede alnıma dayalı alın.”*

(Beş Kuruşa Aşk Şarkıları, s.79)

Ancak Ahmet Oktay şiirinde aşk ve sevgi, ne olursa olsun, hayatı anlamlı kılan ve yaşamak adına umut aşıl原因an hislerdir. Yalnızca iki insan arasındaki sevgi bağına bakılarak da varılabilir bu yargıya. Çünkü sevgi kuşatıcıdır; her yerde ve her dilde farksızdır. İki kişi arasındaki sevginin dünyayı anlamaya yetmesi bundandır.

*“İskelede bir vapur vardır, o güzel
iki kişi yeter dünyayı anlamaya,
birinin ağlamasıdır herkesin ağlaması
tutar yüzünü elleriyle siler.”*

(Bir Portre İçin Taslak, s.84)

12. KADIN ve CİNSELLİK

Ahmet Oktay şiirinde kadın ve cinsellik, hayatın barındırdığı olumsuzlukların zıddında yer alır çoğu kez. Kadın, kötülüklerden ve zorluklardan kaçışı sağlayan bir sığınak gibi ele alınırken cinsellik de tümüyle “insani olan”ın parçasıdır ve “yaşanılması gereken”dir. Savaşın olduğu, zulmün-baskının tüm ağırlığıyla hissedildiği anlarda insani olanlarla direnmeyi ön plana çıkaran Ahmet Oktay’ın şiirlerinde kadın hem cinsel yönüyle hem de ruhsal varlık açısından bir bütündür ve güçlü bir umuttur aynı zamanda. Yaşamın normal akışını anımsatmak üzere vardır; çünkü sevmek-sevilmek ihtiyacının tanımıdır. Yani sadece vücuduyla ön plana çıkan bir varlık değildir. Ruhsal ve bedensel açıdan bir bütündür ve güzel olanı, arzu edileni karşılar.

*“Uzat saçlarını gecenin balkonundan
isteğimin çok tüylü suyuna.
Bir orman gecesinde
bir kar gündüzünde,
gördüm nasıl süzüldüğünü
yırtıcı ölüm kuşlarının.
Hadi uçsun memelerindeki güvercinler
hadi cennet ülkeni sun.”*

(Sırada, s.38)

“*Kardeşliğin şarabını istemeyen*” düşmanlarla dolu bir dünyada kadının vücudu, hayal edilen cennet ülkesi olarak tanımlanmaktadır. Yine şiirde kadının saçları için “*mavi saçlar*” nitelmesi yapılmıştır. Mavi rengin umudu çağrıştırdığı düşünülecek olursa, kadının, varlığıyla yaşam umudunu büyüttüğü yolunda bir îmânın varlığı saptanabilir.

Kadın, cinselliğiyle yaşam sevincini arttırır ve güzel olanı çoğaltır gibidir. Tam olarak anlamlandırılmayan dünyada, anlamlandırılmaya çalışmadan yaşanılır cinsel beraberlik. Belki de insanı, hayatın tüm karmaşasından uzaklaştırdığı için bu kadar cezbedicidir. Bu bakımdan kadın, cinsel yönüyle, hayata bağlayıcı ve yaşam sevincini pekiştiricidir.

*“Seviştim şimdi de seninle
ağzında latince bir mayhoşluk
bir yaz gölgeliği gezdiren kadın
gel yıkan benimle, ürpert
sabaha yayılan fesleğen kokusunu
yontucuların okşadığı karnın da
perçinlesin geçmişle bugünü”*

(Side, s.217)

Bazen de hayatın olumsuzlukları ağır basar ve hem sevgiyi/aşkı hem de cinselliği yaşayabilme yolunda engel teşkil eder. Sıkıntı ve bunalımın ağırlığı altında ezilen birey, aynı zamanda büyük bir tedirginlik hissetmektedir.

*“Bu oda emanet, hadi uzan,
şimdi ellerim de çok nazlı
bir karanfille kanar.”*

(Gölgeleri Kullanmak, s.60)

Hatta yaşanan bunalımdan kaçış için kurulan hayaller bazen her şeyin önüne geçmekte, cinsel beraberlikler de hayatın monoton bir parçası gibi görülüp terk edilmek istenmektedir. Kurulan hayallerin sadece birer avuntu olduğu bilindiği halde, alışıldık olan her şeyden kurtulmak isteği daha da ön plana çıkmıştır. Aslında söz konusu olan kent yaşamıdır ve cinsellik de

kentin barındırdığı anlamsızlıkların bir parçası olmaya, anlamını yitirerek sıkıntı ve bıkkınlık vermeye başlar.

*“Bütün bunlar kedi gözü avunmalar için
bazı unutmak da güzel her günkü yüzleri,
kapalı odaların, kapalı kişilerin
bıktırır hiç ay ışığı görmemiş yerleri.”*

(Aralık, s.44)

Tabii bu noktada, kent insanının gittikçe ruhsuzlaştığı ve duygusal yönünü yitirerek içerisine gömüldüğü eşya kalabalığına benzemeye başladığı düşünülecek olursa, cinselliğin, anlamını yitirme sebebi olarak “insanın maddeleşmesi” gösterilebilir. Pek de bilinçli bir eylem olmaktan çıkmıştır cinsel beraberlik; kentin soğukluğu her şeye sinmiştir.

*“Yüzüyle belki bir sinema dönüşü
ve pişman bir genelev sonrasının
bulvar şip-şakçalarına yakalanan.
Canlı gövdenin. Verilmişin üstüne
hem dişi, hem erkek günün üstüne
sen, bir albatros gibi alçalan.”*

(Filinta, s.112)

Modern dünyada insan, yaptığı çoğu eylemin tam olarak bilincinde değildir ve zaten ne kendisini ne de yaptıklarını tam olarak anlamlandırabilmektedir. Bu noktada, yapılan eylemler de yaşanan bunalıma eklemlenmekte ve “gereksiz, saçma veya korkunç” olarak algılanmaktadır. Ancak bireyin söz konusu bunalımdan sıyrılabildiği görülmez. Kendisine kabul ettirilen hayatta, bulunduğu konumu ve durumu sürdürür. “*bilmiyorum seninle yatarken / kiminle ne için çiftleştiğimi.*” (Dr. Kaligari’nin Dönüşü, s.154) dizeleri, bireyin bilinçsizliğine yönelik bu bakışı cinsellik üzerinden verir. İlişkiler, modern dünyanın küçülttüğü ve yalnızlaştırdığı insanlar arasındaki zayıf ve anlamsız bağın bir parçası haline gelmiştir. Yani bu tabloda cinsellik, anlamlı ve içsel bir eylem olmaktan çok uzaktır. Bu bakımdan “kendinden tikslenme”yi de barındırır dizeler. Çünkü bu noktada cinsellik, duygusallığı da barındıran bir iletişim şekli olmaktan çıkarak tamamen bedensel bir zorunluluk olarak algılanmaya başlamıştır. Üstelik bir monologun parçası olan bu dizelerdeki

iç-sesin kiminle ve niçin beraber olduğunu bilmeyen bir kişinin kendiliğinden itirafı olarak yansıtılması, cinselliğin de modern yaşamda insan için anlamını kaybetmiş olduğuna yönelik yaklaşımı güçlü bir ifadeyle vermiş olur.

13. KÜRTAJ

“Kürtaj”ı çalışmamızda bir başlık olarak ele almamızın sebebi, Ahmet Oktay’ın kürtaj meselesinden hareketle yazdığı 1966 tarihli “Dr. Kaligari’nin Dönüşü” adlı, tek şiirden ibaret şiir kitabıdır. Ahmet Oktay’ın kürtaj meselesini ele alması yine toplumsal bakışın bir ürünüdür; çünkü şair, yapılması yasak olan kürtaja maruz kalan bireyi vererek hem bu soruna dikkat çekmek hem de toplum tarafından kendisine yöneltilen suçlama ve yapılan psikolojik baskı sonucu altüst olan birey iç dünyasını yansıtmayı amaçlamıştır. Zaten kendisinin de bunu açık bir şekilde ifade ettiğini görmekteyiz: *“Kürtaj yasaktı o dönemde, hâlâ da yasak. Türkiye’nin politikleştiği, 1968’lere yürüdüğü günlerdi. Kürtaj kimseyi ilgilendirmeyen bir sorundu. Ama ben, toplumca suçlanagelmış bir sorunu, toplumun önüne çıkarmak, operasyona maruz kalan bireyin tinsel/zihinsel çöküntüsünü, toplumun kendisine bir suçlu olarak bakacağına ilişkin kaygılarını dillendirerek, farklı bir eleştirel boyut geliştirmeyi öngörerek yazdım bu kitabı.”*⁷⁵ Tabii şiirde, toplumsal baskıya getirilen eleştirilerin yanı sıra kentli bireyin iç dünyasına yönelik bazı dikkatler de yer almaktadır. İçinde bir hikâyenin parçalarını barındıran ve bunun birkaç şiir kişisi üzerinden verildiği hacimli şiirin kişileri Dr. Kaligari, onun yardımcısı Hacer ve kürtaj olayına maruz kalan kadındır.

Şiirde, kürtaj operasyonunu gerçekleştiren Dr. Kaligari, acıma, korku ve merak hislerini yitirmiş gibidir. Çünkü “korkunç” olarak nitelendirilebilecek bir işi yapmaya alışmıştır artık. Öyle ki; onun gözünde, parçalanmış bir cenine veya bir hayvan iskeletine bakmak çok da farklı şeyler gibi gelmemektedir. Bunun sebebi doktorun duygusuzlaşmış, insanı insan yapan hassasiyetlerini yitirmiş olmasıdır. İnsanların bu kadar ruhsuzlaşmasında, yaşadıkları çağın ve dünyanın yaptığı katkı da unutulmamalıdır.

*“O çağdaş yanılmışlık ki biraz
sürekli baş dönmeleriyle tahtaboşlara*

⁷⁵ A.g.e. : s.101

*ve balkonlara çıkan,
parçalanmış ceninlere
ve kar fırtınasından artakalan yolcular, hanlar, tensel acılar
ve kocaman bir hayvan iskeletine
aynı uzaklıkla bakan.
Ne merak, ne korku
artık hiçbir şey duymayan
bir yüz”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.133)

Dr. Kaligari, sanki hep aynı korkunç işi yapmaya ayarlanmış mekanik bir varlığa dönüşmüştür; artık düşündüğü tek şey, yaptığı işin getirdiği maddi kazançtır. İnsanlara onların iç dünyasını ve duygularını umursamadan bakması, hatta onları para kazandıran bir yığın gibi görmesi çağımız insanının trajedisini verir. Dr. Kaligari'nin ağzından söylenen dizeler bunun açık göstergesidir: “ *ben sayılar gibi bakıyorum insanlara / çoğalan, artık okunamayan sayılar gibi* ” (Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.142). Aynı zamanda yardımcısı Hacer'le yasak bir ilişkisi olan Doktor'un da -Hacer kadar olmasa da- şiir boyunca, iç sesiyle boğuşma halinde olduğu görülür. Yaptığı işi tam olarak anlamlandıramamaktadır artık. Zihni tamamen serbest kalmış gibidir ve yaşamına dair tam olarak anlamlandıramadığımız bazı olumsuzluklar ve kötü anılar hortlamaya başlamıştır. Kendini çamura bulanmış hissetmesi, kendisini kirli ve suçlu bulmasının kanıtıdır.

*“her rahimde biraz kendimi kazıyorum,
insanı delirten korkunç diyalogları
günlük sayfalarını
alinyamızın çoğaltılmış baskılarını;
gitgide kararan belleğimi
hep aynı şeylere rastlıyorum orda
bir cenaze töreni, bir kitap açacağı, bir deli gömleği.
Kazıyorum işte;
bilmiyorum seninle yatarken
kiminle ne için çiftleştiğimi.
Çamur bulaştı her yerimize,
okulun tatil saatine avluya yuvarlanan*

*sarışın perçemime;
belki de rahimlerden geliyor bu çamur
bu sonsuz karanlık”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.154)

Doktorun yardımcısı Hacer de aynı doktor gibi operasyonların tanığıdır. Fakat o, doktordan farklı olarak olayın ne tam içerisinde ne de dışında. Pasif bir konumdadır; şahit olduğu görüntüler onu olumsuz etkilemekte, iç dünyasında birtakım gel-gitler yaratmakta fakat elinden paniklemek ve tedirgin olmak dışında hiçbir şey gelmemektedir. Hacer, bulunduğu pasif konum ve gördüklerinin onda yarattığı olumsuz psikoloji sebebiyle bir huzursuzluğu büyütmektedir içinde. Orada tanıdığı birçok kimsenin yaşadığı aldanışa, ihanete, umutsuzluğa tanık olmuş; parçalanan yaşamların meydana getirdiği enkazı seyretmiştir. Ancak tüm bunlar, sanki kendisi de suçluymuş gibi yer etmiştir içinde. Daha doğru bir ifadeyle; şahit olduğu olumsuzluklar, onun iç dünyasını da sürekli karıştırmaya başlamıştır. Kendi sesinden irkilen biridir Hacer.

*“Desem ki, işte üç kişilik bir duruşma
ve örneğin ben Hacer diyorum adıma,
çünkü herkesin bir adı olmalı.
Bu duymamı ve görmemi sağlıyor
yeniden unutmamı bir bakıma.*

...

*Yani çok aranan bir tanışım ben,
konuşsam bistoriler, ihanetler
eski köşklerin şadırvanları,
lacivert giyimli utangaç bir kadastronun
sarkık ve morarmış gözkapakları
ve yüzlerce kadın akacak sesimden”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s. 134)

Monologlarla örülü şiir, kişilerin, kendilerini ve bazen de bu yolla toplumu yargıladıkları bir duruşma görüntüsü verir. Ancak şiir kişilerinin ortak yönü, sebepleri farklı olmakla birlikte, bir suçluluk psikolojisini taşımalarıdır. Bu psikoloji Hacer'de korkuyu tetikler; izlediği görüntüler karşısında eli kolu bağlıdır ve neredeyse sayıklar gibi konuşmakta, sürekli ismini

tekrarlamaktadır. Bu bakımdan, *“Bu korkaklıkta haince bir olgunun paylaşımcısı olarak edilgenleşme ve kimliğini yitirmenin payı vardır bana göre. Adıyla çağrılma arzusu da, korkaklığını her ifade edişte kendi adını vurgulaması da kimliğine sarılma ihtiyacıdır.”*⁷⁶ tespiti oldukça isabetlidir. Hacer, izledikleri karşısında içten içe bir suçluluk duygusuna kapılmakta ve bu durum ona katlanılmaz derecede rahatsızlık vermektedir. Çünkü acımasızca ve belki de anlamsızca olduğunu düşündüğü bir olayı görmekte fakat müdahale edememektedir. Üstelik operasyona maruz kalan kadının yaşadığı ruhsal sarsıntı ve bunalımın da Hacer’in psikolojisini kötü şekilde etkilediğini, Hacer’in kendi iç dünyasıyla ilgili bazı düşüncelere dalmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

*“Ben Hacer’im ve bakamıyorum artık
acıları ve rahmiyle benim gibi bir kadın olan
herhangi bir kadının
bu dünyaya ait ilk belgelermiş gibi duran
tozlanmış
ve okunaksız gözlerine.
Konuşturuyor beni gözler
ispiritizma seansındaki bir medyum gibi”*

(Dr. Kaligari’nin Dönüşü, s.138-139)

Operasyon esnasında Hacer’in bilinçaltına itilmiş olumsuzluklar yavaş yavaş dışarı çıkmaya başlar. Mesela onun, evli bir kadın olduğu halde eşini Dr. Kaligari’yle aldattığını görürüz. Fakat bunun sebebi sadece Hacer değildir; onun monologundan anlaşıldığı kadarıyla kocasıyla aralarında tam bir kopukluk ve iletişimsizliğin olduğunu, kocasının oldukça problemliliğini fark ederiz. Söz konusu ihanetin sebeplerinden biri de budur. Çünkü şiir metninde, Hacer’in Dr. Kaligari’yi sevmediği; onu ruhsuz ve sinsili bulduğu yönünde dizelere rastlarız. Mesela yaşananın *“sarımtırak şehvet”* olduğu düşüncesi bunun göstergesidir. Hacer’in bu ihaneti iç dünyasında kabullenememesi ve bir bölünmeyi yaşadığını açıkça dile getirmesi, hem onun huzursuzluğunu hem de bireyler arasındaki yabancılaşmayı verir.

⁷⁶ Hayriye Ünal, “Ahmet Oktay Şiirine ‘Dr. Kaligari’nin Dönüşü’ Odaklı Bir Yaklaşım”, <http://hayriyeunal.blogcu.com/ahmet-oktay-siirine-dr-kaligari-nin-donusu/3186095> (Erişim: 05.05.2011 / 13.30), s.7

*“Sanmıyorum ki hep gerçek adlarımızla çağrılalım.
Örneğin ne vakit Hacer’im ben? Divanın üzerinde
o sonsuz mavi göğe bakarak
bir sarmaşık gibi Kaligari’ye
sarılmış yatıyorken mi?
Yoksa kocam
uykusuz bir kumar gecesini ve Hemşire Okulunun
ağaçları iyice yeşillenmiş bahçesini
kusuyorken mi?”*

(Dr. Kaligari’nin Dönüşü, s.139)

Kürtaj operasyonuna maruz kalan kadın ise suçluluk, utanç ve korku hislerinin ağırlığı altında ezilmektedir. Suçlu hissetmektedir; çünkü neredeyse cinayet gibi gördüğü operasyon için kararı kendisi vermiştir. Utanç duymaktadır; çünkü Doktor ve yardımcısının eylemlerini, vücudunun tüm mahremiyetini örseleyen dış müdahaleler olarak algılamaktadır. Korku içerisinde; çünkü karar verdiği “yasaklanmış” eylem yüzünden toplumun her an kendisini yargılayabileceği fikri, onu tedirgin etmektedir.

Aslında şiirin akışında bir sayıklama gibi verilen dizelerden, kadının niçin kürtaj yaptırdığını sezebiliyoruz. Buna göre; bireyler (burada eşler) arasındaki iletişimsizlik ve birbirini anlayabilme çabasından yoksun olma durumu, bir sevgiyi bitirmiştir. Böylelikle biten sadece bir ilişki olamamış; yaşananlar, bir çocuğun hayatını umursamamayı ve onu daha doğmadan öldürmeye kalkışmayı getirmiştir beraberinde. Bunu bir cinayet olarak düşünmek bile mümkündür. Zaten kadına, kendisinin suçlu olduğunu hissettiren sebeplerden biridir bu.

*“Apansız hiçbir şeyi anlamaz oluyor insan
ağlayarak bitirilen bir gece tartışmasını
durup dururken oluyor bu. Fazladan bir kadeh
bir gözün bir göze şöyle bir değivermesi
yüzünden oluyor. Ya da yanlış vurgulu bir cümle
biraz yüksekçe söylenmesi
yetiyor işte. Ve kırgın oluyoruz
yeni tüylenmiş çilli boynunu bir çocuğun
sevemeyecek kadar kırgın.”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.136-137)

Kadının korkunç bir cinayet gibi hissettiği kürtaj operasyonu, onun zihninde büyük bir yıkımı başlatmıştır. Fakat bunun yanı sıra ve aksine devam eden bilinçli bir sorgulama da söz konusudur. Kadının, sadece doktoru ve yardımcısını değil; içinde yaşadığı toplumun tümünü suçlu gördüğünü fark ederiz. Öyle ki, yalnızca doktorun elleri değildir hissedilen; toplumun kurduğu baskının ağırlığı yaşanmaktadır. Bu noktadan bakıldığında, toplumun sorumlu ve suçlu bulunduğu söylenebilir.

*“Bir kişinin mi, herkesin mi yoksa?
kariştiren beni ve çıkmaza sokan
gömiyi savuran barbarca
kanaryayı boğazlayan
bir Çarşamba öğleden sonrasının
şahdamarını kesen bu eller”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.149)

Kadının gözünde her şey anlamını yitirmiştir yahut olabildiğince muğlak bir anlamı -bir anlamsızlığı- ifade ediyor gibidir. Bulduğu konum ve durumda, kendisini değersiz bulmakta ve karmakarışık iç dünyasının üzerine saldırdığı sorularla boğuşmaktadır. Bunu, şiirin akışında ikinci bir ses, ikinci bir şiir, bir ara-şiir gibi verilen kesik (anlam yönünden parçalanmış) dizelerden sezmekteyiz. Kadın, bu dizelerde, yaşadığı ânı bir “ölüm” olarak tanımlamakta ve bu ânın, daha önce yaşadığı her şeyin üstünü örterek belleğindeki tüm yaşanmışlığı bozguna uğrattığını sayıklamaktadır. Tüm hatıralar bulanık görüntülerden ibarettir artık; buna sebep olansa “yaşanan büyük şok”tur.

*“ve güz
gözlerimizin iris'inden
iltihap gibi akıyor içerimize
akıyor
köşkerin ve balıkçıların anısı
duruyor gibiye de yerli yerinde
aşlında yalnızca bir kadının ölüsünü gezdiriyorum
ben*

ölümünden başka anısı olmayan bir kadını”

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.148)

Benzer dizeler şiirin devamında da sürdürülmektedir ve biz bu dizelerden kadının kendisini nasıl gördüğünü, yaşadığı yıkımı çarpıcı bir şekilde duymuş oluruz.

*“giriyorlar benden içeri. Cevapsızım oysa
soğuyan bir krater gölüyüm, donan;
ölü bir gövdeyle doluyum çünkü
gözkapaklarıma kadar doluyum
ve onun dikenli uzantılarından
işaretlenmişim kargışlı bir tutsak gibi.”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.151)

Şairin, savruk dizelerle genişletmeyi denediği dağınık ama anlamsal yoğunluk şiirde rahatlıkla göze çarpmaktadır. Fakat yine de şiir içerisindeki bazı yerlerde, kişinin kendisini ifade etmesinde artık kelimelerin ya da cümlelerin yetersiz kalıyor olması durumuna gönderme yapılmıştır. Bu durumu, insanlar arasındaki uçurumun sebeplerinden değil de sonuçlarından biri olarak açıklamak gerekir: iletişimsizlik. Asıl söylenmek istenen anlatılanların anlamsız olduğu değildir; insanların birbirlerini anlama çabasından yoksun olmalarıdır. Kelimelerin ve cümlelerin anlamsızlaşma sebebi budur. Zaten şiirin monologlarla örülü olması da insanlar arasındaki kopukluğa ve insanların birbirlerine karşı ilgisiz olmasına göndermedir. Cümlelerin, söz diziminin, dilin tüm imkânlarının; hatta tam tersi bir yöntemle, dil kurallarının gözetilmeyerek serbest bir ifade için olabildiğince özgürlük taşıyan “bağımsız, hür” dizelerin varlığının dahi yetersiz kaldığına dair ima bu yüzden verilir. Monologlar, yalnızca “inleyen bir bilinç” olarak kalmakta ve sayıklamaları anımsatmaktadır.

*“Belki de çağdaş bir nevroz biçimidir konuşmak,
sözcükler, cümle parçacıkları, çağrışımlar
aşındırıyor gerçeği birbirine bağlanarak
ve içimizde bir ayazma yıkıntısı gibi eskiyip giden monolog
ya da gövdemizin kendisi
inleyen bir bilince dönüşüyor bazan”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.143)

Şiir boyunca verilen olumsuzluklarda, yaşanan çağın ve dünyanın asıl belirleyiciler olduğu görülmektedir. Bu noktada, Ahmet Oktay'ın çoğu kez ön plana çıkardığı “kent”e bakışı da önemlidir. Duyguları ve fikirleri değerli görülmeyen; iç dünyası darmadağın hale gelmiş birey, kent yaşamının ürünüdür. Çünkü insanlar kent kalabalığı içerisinde eriyip gitmiş, birbirlerine ve belki kedilerine de karşı körleşmişlerdir. Böylelikle aralarındaki mesafe korkunç şekilde büyümüştür. Üstelik kent yaşamı, bireyleri kesin bir yalnızlığa iterek onlara ruhsal bir ölümü hazırlamaktadır. “*çevreliyor tabutum gibi beni betonarme.*” dizesinden hareketle, beton yığını halinde inşa edilen binaların tabutlardan farksız görüldüğü söylenmelidir.

*“Sanki herşey, pardesümüzün biçimi
futbol maçlarının sevinci
içimiz, aldığımız akşam gazetesi
ayırıyor bizi. Ve işte cenazemiz
ne kadar bağırsak ama
birşey duyuramıyoruz. Çünkü kent
bir sünger gibi emiyor anlamı.”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.150-151)

Şiirde anlatılan olumsuzlukların, cinayet olarak nitelendirilebilecek korkunç suçun ve birey üzerindeki baskının hazırlayıcısı olan toplum, kent yaşamının yani modern dünyanın bir parçasıdır. Bu durumda herkes söz konusu “dehşet”in içerisinde.

*“Çünkü herkes bir yankı bırakacak
kendi dehşetinden,
ve herkes içinde aynı dehşetin
ve bölüşüyor aynı cinayeti
lokanta duvarlarında görülen acemice bir resmin
içindeki dondurulmuş figürler gibi”*

(Dr. Kaligari'nin Dönüşü, s.157)

İnsanların, bir resmin içindeki donuk figürlere benzetilmesi, bireyin çabasının boşuna olduğu ve modern yaşam içerisinde insanların cansız bir hâl aldığı fikrine vurgu yapmak içindir.

Üstelik bu dizelerin şiirin sonunda özellikle vurgulanarak tekrarlanmış olması, şairin modern toplum ve insana bakışını özetler nitelikte olduğu anlamına gelmektedir.

14. TANRITANIMAZLIK

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde zaman zaman onun tanrıtanımazlığına dair izler de görürüz. Aslında bu fikrin, insanın dünyada yalnız olduğu ve herkesin süregelen bir doğum-ölüm dengesinin parçasını oluşturduğu düşüncesiyle bütünleştiği de unutulmamalıdır. Ahmet Oktay, var oluş ve yaşam sürecinde Tanrı'yı pasif bir konuma taşır; kullandığı “ölü Tanrı” ifadesi de bunun göstergesidir.

*“Yağıyor kar ve başı örtülü
hangi mevluttan geliyor annem?
Nasıl oturur ölü bir Tanrıyla
yün eğirerek sabah akşam”*

(Geceye Karşı, s.56)

Tanrı'nın varlığına ve öte dünyaya inancın var olmadığını görürüz bu dizelerde. Üstelik şiirdeki bunalımlı atmosfer de dikkate alınacak olursa, yaşanmakta olan onca olumsuzluk içerisinde Tanrı'nın varlığının şair için pek de önemli olmadığı söylenebilir. Zaten kadercî anlayışı da çok zararlı bulan Ahmet Oktay, “Benin İslamcı düşünceye felsefi bir yakınlığım yok. Bir tanrıtanımazım, tanrıya inancım da yok.”⁷⁷ diyerek bu konudaki bakışını net bir şekilde ortaya koymuş olur.

⁷⁷ Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz), Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım, s.122

SONUÇ

Ahmet Oktay, Türk Edebiyatı'nın yalnızca eleştirel denemeler veya kuramsal çalışmalar üzerinde yoğunlaşmış bir ismi değil, her şeyden önce üretken ve özgün bir şairidir. Onu ne ilk şiirlerini yayımlamaya başladığı yıllarda gördüğümüz Mavi'ye, ne sonrasında büyük yankı bulan İkinci Yeni'ye ne de düşünsel anlamda yakın olduğu Toplumcu Gerçekçi kuşak şairlerine tam olarak dâhil edebiliriz. Çünkü Ahmet Oktay hem dil ve üslup hem de içerik bakımından diğer şairlerden farklı bir noktada durmayı başarmıştır. Mesela diğer Toplumcu Gerçekçi şairler gibi o da Marksist anlayışa bağlı kaldığı halde, şiirini propaganda için bir araç olarak kullanmamıştır. Her şeyden önce, şiirin sadece bir araç değil öncelikli amaç olduğu yönünde düşünerek güçlü imgelerle örülü, farklı göndermelere açık, zengin ve yer yer girift bir şiir dili kurmayı başarmıştır. Bununla birlikte, şairin ele aldığı temalar ve bunları şiir içerisinde yorumlama noktasında gösterdiği özgünlük de onu farklı kılan noktalardan olmuştur.

Ahmet Oktay'ın ele aldığı temaları belirleyen koşullar, toplumsal ve siyasi olaylarla; yani şiirin üretildiği dönemle yakından ilgilidir. Üstelik şairin, şiirlerinde bazı göndermelere yer veriyor olması da şiirini çözümlemeyi zorlaştırmıştır. Ahmet Oktay'ın şiirine bakıldığı zaman, şairin genellikle toplumu etkileyen bazı sorunlar üzerine yoğunlaştığı ve bunu aslında toplumu temsil eden tek tek bireyler üzerinden verdiği görülür. Yani şiir kişileri yalnızca kendileri olarak yokturlar orada. Bu bakımdan onun şiirlerinde herhangi bir bireysel temadan söz etmek mümkün gözükmemektedir. Çünkü Ahmet Oktay, şiirin arka planını her zaman toplumsal sorunları düşünerek belirler.

Şiirlerinde ele aldığı temalara bakılacak olursa Ahmet Oktay'ın "kent şairi" olduğunu belirtmek gerekecektir. Çünkü kent, yaşanan "bunalım"ın mekânıdır onun şiirlerinde. Belki de bireyi küçülten kent yaşamının, toplumu olumsuzlayarak besleyen bir yapısı olduğu düşünülebilir. Tabii, bireyi, yani dolayısıyla toplumu huzursuz eden ve bir bunalımı tetikleyen savaş gibi, ekonomik kaoslar gibi, siyasi baskılar gibi olumsuzlukların rolü de unutulmamalıdır. Kişi, seçilmiş bir yalnızlığı değil mecbur kılınmış bir yalnızlığı yaşamaktadır. Kendisini, tehdit altında ve kısıtlanmış gibi görmektedir. Böylece, bireyin üstündeki tüm olumsuzluklar onda hem kendine hem de içerisinde bulunduğu topluma karşı

bir “yabancılaşmayı” başlatmış olur. Ahmet Oktay’ın kişileri yalnızdır çoğu zaman; ya diğer insanlardan uzaklaşmayı seçerler ya da onlarla bir arada oldukları halde onlardan tamamen kopmuşlardır. Bunun yanında, bireye yöneltilen baskılar tabii olarak bir “korku”yu doğurmaktadır. Hissedilen korku da dış etkenler dolayısıyla var olmaktadır. Yani bu korku, metafizik problemlerden kaynaklanan vehimler gibi değildir; hayatı için endişe duymak ve gerçek anlamıyla korkmaktır anlatılan. Ancak bazen de korkunun aksi yönde kullanılarak kötülere, kötülüğe ait bir zayıflık olarak gösterildiği de olur. Ahmet Oktay’ın Şiirlerinde “ölüm”ün de çoğu kez metafizik bir problem olmaktan ziyade zulüm ve baskının bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Savaşların, darbelerin yarattığı yıkım ve yaşanan cinayetler, faili meçhuller onun şiirlerinde ölüm temasının arka planını teşkil ederler. Ölüm bazen acısı geçmeyen kalıcı bir yıkım olarak tanımlanırken bazen de dünyadaki olumsuzluklardan kaçışın bir yolu gibi görülür. Çünkü uygulanan baskının ve zulmün insani olan güzellikleri yaşamaya fırsat tanımadığı düşünülür. Dahası bu zulmün insanları pasifleştirerek tüm yaşananlara karşı tepkisiz kıldığı düşüncesi de yansıtılır. Bir tema olarak “savaş”ın da yapılan zulüm ve baskılara göndermede bulunmak amacıyla işlendiği ve evrensel boyutta ele alındığı söylenebilir. Savaşlar, masum insanların yaşamlarını altüst etmekte ve büyük kıyımlara sebebiyet vermektedirler. Yaşama dair güzel olan her şeyin sonunu hazırlayan bir süreç olarak vardır savaşlar. Fakat sözünü ettiğimiz tüm bu olumsuzluklar karşısında insanların yenilgiyi kabullenmesi değildir istenen. “Yaşam mücadelesi”nin vurgulandığı da olur. Bu mücadeleyi güçlendiren ise yaşama dair güzellikler ve umuttur.

Şiirlerde yer verildiğini gördüğümüz bir diğer tema “yoksulluk”tur. Toplumda alt sınıfı oluşturan dar gelirli insanlar; özellikle işçiler, yoksulluğun hem kendileri için hem de aileleri için yıkıcı etki gösterdiği kimselerdir. Adaletsiz gelir dağılımı, emeğinin karşılığını alamama ve bir de bunun üzerine eklenen işsizlik gibi sorunlar yoksulluğun var olmasının nedenleridir.

Ahmet Oktay’ın özellikle ilk şiirlerinde “Anadolu insanı”nın kendisine yer bulduğunu belirtmek gerekir. Anadolu insanı bir taraftan coğrafyanın zorlaştırdığı hayatını idame ettirmeye çalışmakta bir taraftan da kendisine yöneltilen zulme direnmesi gerekmektedir. Üstelik Anadolu coğrafyasının ihmal edilmişliğine de göndermelerde bulunulur. Ama daha sonraki şiirlerde Anadolu coğrafyasına ve insanına rastlanmamaktadır. Bu da şairin bilinçli bir yönelimiyle ilgilidir.

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde “aşk ve sevgi” temaları toplumsal bakışın bir parçası olarak yer alırlar. Aşk ve sevgi, kötü ve çirkin olana direnmenin bir gereğidir. Sevgili, bir umudu ve sığınağı ifade eder. “Kadın ve cinsellik” de benzer şekilde ele alınırlar; insanların yok edilmeye çalışıldığı dünyada yalnızlaş-tırıl-an insan için yalnızlığı yenmenin, en azından unutmanın bir yolu gibi görülürler. Ancak cinselliğin zaman zaman bir tiksintiyi barındırdığını görürüz. Bunun sebebi kent atmosferinin anlamsızlaştırıcılığıdır. Bu tablo söz konusu olduğunda cinsellik, bilinçli bir eylem ve duygusal yönü olan bir birleşme olmaktan çıkar.

Bunun yanında Ahmet Oktay'ın, yakın dönemin bazı tarihi olayları ve sosyal problemler üzerinden şiir yazdığı görülür. Askeri müdahaleler, siyasi olaylar, yapılan grevler ya da toplumun suçlayıcı gözlerle yargıladığı “kürtaj” gibi sorunlar, üzerine müstakil şiirler yazılmış mevzulardır.

Ahmet Oktay'ın şiirlerinde birçok tema iç içe geçtiği için bunları birbirinden ayırmak veya herhangi bir temadan söz ederken onunla bağlantılı olan diğer temaları göz ardı etmek mümkün değildir. Bu açıdan, yaptığımız çalışmada sıraladığımız temalar arasında aslında oldukça güçlü bir ilgi bağının mevcut olduğunu ve bazı noktalarda bu temaları birbirlerinden ayrı düşünmeye olanak bulunmadığını belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

A) AHMET OKTAY'IN ESERLERİ

OKTAY, Ahmet, *Dr. Kaligari'nin Dönüşü (Kaç Kişiyiz Kendimizde / Bütün Şiirleri içerisinde)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Gece Defteri*, YKY, İstanbul 1998, 1.baskı

OKTAY, Ahmet, *Gölgeleri Kullanmak (Kaç Kişiyiz Kendimizde / Bütün Şiirleri içerisinde)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, “Her Geleceğin Geçmişi” (*Ne Söylersen Bir Eksik/Radyo Konuşmaları-2* içerisinde), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1. basım

OKTAY, Ahmet, *Her Yüz Bir Öykü Yazar (Kaç Kişiyiz Kendimizde / Bütün Şiirleri içerisinde)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *İliği Olmayan Düğme / Radyo Konuşmaları-1*), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1.basım

OKTAY, Ahmet, *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi (Kaç Kişiyiz Kendimizde / Bütün Şiirleri içerisinde)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Sürgün (Kaç Kişiyiz Kendimizde / Bütün Şiirleri içerisinde)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Kaç Kişiyiz Kendimizde (Bütün Şiirleri)*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Karanfil ve Pranga (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, “Metropolün Uğultusundan Doğan” (*Ne Söylersen Bir Eksik/Radyo Konuşmaları-2* içerisinde), Everest Yayınları, İstanbul, 2005, 1. basım

OKTAY, Ahmet, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Şairin Kanı*, YKY, İstanbul 2001, 1.baskı

OKTAY, Ahmet, “Şiirin Savunulması”, *Şair ile Kurtarıcı (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, “Şiir Üzerine”, *Şair ile Kurtarıcı (İmkânsız Poetika içinde)*, İthaki Yay. İst. 2008, 1. baskı

OKTAY, Ahmet, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, tümzamanlaryayıncılık, İstanbul 2000, 2. baskı

B) DİĞER KAYNAKLAR

ARİF, Ahmed, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000, 43.basım

AYDIN, Zafer, *Kavel 1963: Kanunsuz Bir Grevin Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010

BERK, İlhan, *Poetika*, YKY, İstanbul, 2007, 3.baskı

BOLAY, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, 5. Baskı

CENGİZ, Metin, *Toplumcu Gerçekçi Şiir / 1923-1953*, Tümzamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2000

EMİROĞLU, Öztürk *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, 2. baskı

HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004, 14. basım
Hayat, Edebiyat, Siyaset / Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden (söyleşi: Metin Cengiz), Everest Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım

İLHAN, Attilâ, *Ben Sana Mecburum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, 9.basım

İLHAN, Attilâ, *İkinci Yeni Savaşı*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, 1. basım

İLHAN, Attilâ, “Mavi”, Varlık, İstanbul, 1 Ekim 1966, S.679

KAPLAN, Mehmet / ENGİNÜN İnci / KERMAN Zeynep / BİRİNCİ Necat / UÇMAN Abdullah, *Atatürk Devri Türk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981

KARACA, Alâattin, *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yayınları, Ankara 2005, 1. basım

KARAKOÇ, Sezai, *Şahdamar (Gün Doğmadan / Toplu Şiirler içerisinde)*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2003, 3.baskı

KORKMAZ, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2004, 1.basım

KORKMAZGİL, Hasan Hüseyin, *Kavel*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, 7.basım

Nâm-ı Diğer Kaptan Attilâ İlhan’ı Dinledim, Söyleşi: Selim İleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, 2. basım, s.162

NECATİGİL, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1998, 17. basım

SAZYEK, Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006

SÜREYA, Cemal, *Sevda Sözleri*, YKY, İstanbul, 1998, 4.baskı

UYAR, Turgut, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Can Yayınları, İstanbul, 1994, 3. basım

ÜNAL, Hayriye, “Ahmet Oktay Şiirine ‘Dr. Kaligari’nin Dönüşü’ Odaklı Bir Yaklaşım”,

<http://hayriyeunal.blogcu.com/ahmet-oktay-siirine-dr-kaligari-nin-donusu/3186095> (Erişim:

05.05.2011 / 13.30)

TUNCER, Hüseyin, *Yedi Meşaleciler*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998

http://tr.wikipedia.org/wiki/Charlie_Chaplin (Erişim: 10.04.2011, 11.37)

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1

(Erişim: 11.04.2011, 15.10)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Francisco_Franco (Erişim: 11.04.2011, 17.33)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Cezayir_Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1k_Sava%](http://tr.wikipedia.org/wiki/Cezayir_Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1k_Sava%C5%9F%C4%B1)

[C5%9F%C4%B1](http://tr.wikipedia.org/wiki/C5%9F%C4%B1) (Erişim: 14.04.2011, 19.45)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahkikat_Komisyonu (Erişim: 29.05.2011, 10.35)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Turan_Emeksiz (Erişim: 29.05.2011, 12.40)

http://tr.wikipedia.org/wiki/27_May%C4%B1s_Darbesi (Erişim: 29.05.2011, 14.25)

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****“Ahmet Oktay’ın Şiirlerinin Tematik Açıdan İncelenmesi”****Hazırlayan: Mehmet Arif ERZEN****Danışman: Doç.Dr. Zeki TAŞTAN****Yüzüncü Yıl Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

Edebiyatın birçok türünde eser veren Ahmet Oktay, 1950’lerden günümüze şiir yazmayı sürdüren üretici ve özgün bir şairdir. Oktay, 1952 yılında Ankara’da yayımlanmaya başlayan *Mavi* dergisi ile edebiyat ortamlarında ismi duyurur. Daha sonra ifade bakımından İkinci Yeni şiirine yaklaşan bir tarzı benimseyen şair, Marksist kurama bağlı kalmayı ve “toplumcu gerçekçi” bir çizgide yazmayı sürdürür.

Ahmet Oktay, şiirlerinde, imge yönünden zengin ve çok katmanlı bir dil kullanmıştır. Ancak şiirde anlamı göz ardı etmemiş; hatta şiirin temelini yaşanan toplumsal ve siyasi birtakım olaylardan hareketle inşa etmiştir. Onun şiirlerinde toplumsal bakışın, varlığını daima koruduğunu ve birey üzerinden topluma gidildiğini görmekteyiz. Üstelik onun şiirlerinde görülen birçok temanın birbiriyle bağlantılı olduğu ve bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde işlendiği söylenebilir. Bu durum, temalar üzerinden tam bir sınıflandırmaya gitmeyi engellemektedir.

Ahmet Oktay’ın şiirlerinde özellikle baskın temaları belirlemeye yönelik bu çalışma, şairin şiirleri üzerine yapılacak daha kapsamlı ve derinlikli araştırmalar için yol açmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu konuda yapılmış herhangi bir akademik çalışma bulunmadığı için, çalışmanın, bir eksikliği gidermek gayretinde olduğu söylenebilir.

ABSTRACT**Thesis of Master****“Thematic Analysis of Ahmet Oktay’s Poetry”****Prepared by: Mehmet Arif ERZEN****Consultant: Associate Prof. Zeki TAŞTAN****Yüzüncü Yıl University****Institute of Social Sciences****Turkish Language and Literature Department**

Ahmet Oktay, who produced works in many types of the literature and has continued to write poetry since the 1950s, is an original and producer poet. Oktay announces his name in the environments of the literary with the *Mavi* magazine starting to be published in 1952 in Ankara. Then, the poet, who adopts a style which approaches to *İkinci Yeni* poetry in terms of expressing, continues to be bound to Marxist theory and to write in a line of the "socialist realist".

Ahmet Oktay has used a language which is rich in imagery and in a multi-layered in his poems. But he hasn't ignored the meaning in the poetry; even, he has built the foundation of the poetry based on the experienced social and some political events. We have seen that the social view always keeps its existence in his poems and it goes from the individual to the society. In addition, it can be said that many of the themes appeared in his poems are linked to each other and are covered in a cause-result relationship. This situation prevents to go to the full classification over the themes.

This study, which is especially intended to determine the dominant themes in the poems of Ahmet Oktay, has been prepared with the aim for more comprehensive and in-depth researches which would be done on the poet's poems. It can be said that the study is in an effort to compensate for a lack because the absence of any academic study done on this subject.